

**İÇ KONTROL SİSTEMİ VE TÜRKİYE'DEKİ
FACTORİNG ŞİRKETLERİNİN
İÇ KONTROL SİSTEMLERİNDE
ETKİNLİK ARAŞTIRMASI**

Ersin KURNAZ

**Yüksek Lisans Tezi
İşletme Anabilim Dalı
Doç. Dr. Bekir ELMAS
2013**

Her Hakkı Saklıdır

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

Ersin KURNAZ

**İÇ KONTROL SİSTEMİ VE TÜRKİYE'DEKİ FACTORİNG
ŞİRKETLERİNİN İÇ KONTROL SİSTEMLERİNDE ETKİNLİK
ARAŞTIRMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Bekir ELMAS**

ERZURUM – 2013

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

15/07/2013

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "İÇ KONTROL SİSTEMİ VE TÜRKİYE'DEKİ FACTORİNG ŞİRKETLERİNİN İÇ KONTROL SİSTEMLERİNDE ETKİNLİK ARAŞTIRMASI" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
 Tezin/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
 Tezin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

15/07/2013

Ersin KURNAZ

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Bekir ELMAS danışmanlığında, Ersin KURNAZ tarafından hazırlanan bu çalışma 15/ 07 / 2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından İşletme Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Reşat KARCIOĞLU

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Bekir ELMAS

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Fehim BAKIRCI

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
TABLolar DİZİNİ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM**İÇ KONTROL SİSTEMİ**

1.1. İÇ KONTROL SİSTEMİYLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	3
1.1.1. İç Kontrol Sisteminin Tanımı.....	3
1.1.2. İç Kontrol Sisteminin Temel Özellikleri	5
1.1.3. İç Kontrol Sisteminin Genel Amaçları	5
1.1.3.1. İşletme Varlıklarını Korumak ve Her Türlü Kayıpları Önlemek	5
1.1.3.2. Muhasebe Verilerinin Doğruluğunu ve Güvenilirliğini Sağlamak	5
1.1.3.3. İşletme Faaliyetlerinin Etkinliğini Artırmak	6
1.1.3.4. Yönetim Politikalarına Bağlılığı Sağlamak	6
1.1.4. İç Kontrol Sisteminin Özel Amaçları	6
1.2. İÇ KONTROL SİSTEMİNİN ÇEŞİTLERİ	7
1.2.1. Muhasebe Kontrolleri	7
1.2.2. Yönetimsel Kontroller	9
1.3. İÇ KONTROL SİSTEMİNİN SINIFLANDIRILMASI	10
1.3.1. Önleyici Kontroller	10
1.3.2. Tespit Edici (Saptayıcı) Kontroller	11
1.3.3. Yönlendirici Kontroller	11
1.3.4. Telafi Edici (Boşluk Doldurucu) Kontroller	11
1.4. ETKİN BİR İÇ KONTROL SİSTEMİNİN TEMEL İLKELERİ	12
1.4.1. Görevlerin Ayırımı	12
1.4.2. Kıymet Hareketlerinin Yetkilendirilmiş Olması	13
1.4.3. Uygun Bir Belgeleme ve Muhasebe Kayıt Düzeninin Var Olması	13
1.4.4. Fiziki Koruma	14
1.4.5. Bağımsız Mutabakat	14

1.5. İÇ KONTROL SİSTEMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	14
1.6. İÇ KONTROL SİSTEMİNDE GÖREV VE SORUMLULUKLAR.....	15
1.6.1. Yönetim Kurulu.....	15
1.6.2. Üst Yönetim.....	16
1.6.3. İç Denetçiler	16
1.6.4. Çalışanlar	17
1.6.5. Kurum Dışındaki Taraflar	17
1.7. İÇ KONTROL SİSTEMİNİN ÖZÜNDEKİ SINIRLAMALAR	18
1.8. DÜNYADA İÇ KONTROL MODELLERİ.....	19
1.8.1. Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü (IIA) Tarafından Yapılan Düzenlemeler	19
1.8.2. Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA) Tarafından Yapılan Düzenlemeler	20
1.8.3. Organizasyonları Destekleme Komisyonu (COSO) Tarafından Yapılan Düzenlemeler	21
1.8.4. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) Denetim Yönergeleri..	21
1.8.5. Amerikan Menkul Kıymetler Borsası Komisyonu (SEC) ve Sarbanes Oxley Kanunu	22
1.8.6. Kanada Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü (CoCo) Modeli.....	24
1.8.7. İngiltere: Turnbull Raporu	26
1.8.8. Uluslararası Yüksek Denetleme Kuruluşları Örgütü (INTOSAI) Tarafından Yapılan Düzenlemeler	28
1.8.9. Amerika Birleşik Devletleri Sayıştayı (GAO) Tarafından Yapılan Düzenlemeler	29
1.8.10. Avrupa Birliği Tarafından Yapılan Düzenlemeler	30
1.9. TÜRKİYE'DE İÇ KONTROL DÜZENLEMELERİ.....	31
1.9.1. 6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu ve İç Kontrol	31
1.9.2. 5018 Sayılı Kanun Kapsamında İç Kontrol	33
1.9.3. Sermaye Piyasası Kurulu Tarafından Yapılan Düzenlemeler	33

İKİNCİ BÖLÜM

İÇ KONTROL SİSTEMİNİN OLUŞTURULMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ	
2.1. İÇ KONTROL SİSTEMİNİ OLUŞTURAN UNSURLAR	34
2.1.1. Kontrol Ortamı.....	34
2.1.2. Muhasebe Sistemi	34
2.1.3. Kontrol Yöntemleri	35
2.2. COSO İÇ KONTROL DEĞERLENDİRME MODELİ TEMELİNDE İÇ KONTROL SİSTEMİ BİLEŞENLERİ	35
2.2.1. Kontrol Ortamı.....	35
2.2.2. Risk Değerlendirmesi.....	38
2.2.3. Bilgi ve İletişim	40
2.2.4. Kontrol Faaliyetleri.....	41
2.2.5. Gözlemeleme (İzleme).....	42
2.3. İÇ KONTROL SİSTEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	44
2.3.1. Not Alma Yöntemi.....	44
2.3.2. Akış Şemaları Yöntemi	45
2.3.3. Anket Formu Uygulama Yöntemi.....	46
2.4. İÇ KONTROL SİSTEMİNİN DEĞERLEMESİNDE KARŞILAŞILABİLECEK RİSKLER.....	47
2.4.1. Doğal (Yapısal) Risk.....	47
2.4.2. Kontrol Riski.....	48
2.4.3. Ortaya Çıkartma Riski	48
2.5. İÇ DENETİM	49
2.5.1. İç Denetim Kavramı	49
2.5.2. İç Denetimin Kapsamı.....	50
2.6. İÇ DENETİMİN TÜRLERİ	51
2.6.1. Uygunluk Denetimi.....	51
2.6.2. Performans Denetimi	52
2.6.3. Mali Denetim.....	53
2.6.4. Bilgi Teknolojileri Denetimi	54
2.6.5. Sistem Denetimi	54
2.7. İÇ KONTROL VE İÇ DENETİM.....	55

ÜÇÜNÇÜ BÖLÜM
TÜRKİYE’DEKİ FACTORİNG ŞİRKETLERİNİN İÇ KONTROL
SİSTEMLERİNDE ETKİNLİK ARAŞTIRMASI

3.1. LİTERATÜR İNCELEMESİ	57
3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	60
3.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ.....	60
3.4. ARAŞTIRMANIN DAYANDIĞI HİPOTEZLER.....	61
3.5. GÜVENİLİRLİK ANALİZİ VE VERİLERİN NORMALLİK TESTİ.....	62
3.6. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	63
3.6.1. İç Kontrol Birim Yöneticilerinin İç Kontrol Sistemine Yönelik Algularına İlişkin Hipotezlerin Değerlendirilmesi	64
3.6.2. İç Kontrol Birimlerinin İç Kontrol Sistemine Yönelik Mevcut Uygulamalarına İlişkin Hipotezlerin Değerlendirilmesi.....	73
3.6.3. İç Kontrol Sistemine Yönelik Algı Düzeyleri İle Mevcut Uygulama Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılmasına Yönelik Hipotezin Değerlendirilmesi.....	83
3.6.4. İç Kontrol Birimlerindeki İç Kontrole Yönelik Mevcut Uygulamaların Etkinliğine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	90
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	94
KAYNAKÇA	99
EKLER.....	107
Ek 1. ANKET FORMU	107
ÖZGEÇMİŞ.....	111

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****İÇ KONTROL SİSTEMİ VE TÜRKİYE'DEKİ FACTORİNG ŞİRKETLERİNİN
İÇ KONTROL SİSTEMLERİNDE ETKİNLİK ARAŞTIRMASI****Ersin KURNAZ****Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bekir ELMAS****2013, 111 sayfa****Jüri: Doç. Dr. Bekir ELMAS (Danışman)****Prof. Dr. Reşat KARCIOĞLU****Doç. Dr. Fehim BAKIRCI**

Bu çalışmanın amacı, factoring şirketlerinin iç kontrol birimlerinde çalışan yöneticilerin iç kontrol sisteminin önemine ilişkin algı düzeylerini tespit etmek ve iç kontrol birimlerinin iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamalarını değerlendirmek suretiyle iç kontrol sistemlerinin etkinliği araştırmaktır.

Bu amaçla dört bölümden oluşan anket çalışması, Türkiye'de faaliyet gösteren factoring şirketlerinin iç kontrol birim yöneticilerine uygulanmıştır. Araştırmanın ana kütesini 78 factoring şirketi oluşturmaktadır. Ancak, bütün çabalara rağmen 61 şirketten geri dönüş sağlanabilmiştir.

Araştırma sonucunda, iç kontrol birim yöneticilerinin iç kontrol sistemine yönelik algı düzeylerinin yüksek seviyede olduğu görülmüştür. İç kontrol birimlerinin iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamalarının genel ortalamasına bakıldığında, bu uygulamaların "Kısmen" yerine getirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Buradan da birim yöneticilerinin iç kontrol sistemini çok önemli olarak algıladıkları, fakat yöneticisi oldukları iç kontrol birimlerinde iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamaları yeterince yerine getirmediikleri sonucuna ulaşılmıştır. Birim yöneticilerinin algı düzeylerine yönelik olarak bağımsız değişkenler bazında yapılan analizde, gruplar arasında 5 ifade açısından anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. İç kontrol birimlerinin iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamaları da bağımsız değişkenler bazında analiz edilmiş ve gruplar arasında 6 ifade açısından anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kontrol, İç Kontrol

ABSTRACT

Master Thesis

**INTERNAL CONTROL SYSTEM AND EFFICIENCY RESEARCH IN THE
INTERNAL CONTROL SYSTEM OF FACTORING COMPANIES IN TURKEY**

Ersin KURNAZ

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Bekir ELMAS

2013, 111 pages

Jury: Assoc. Prof. Dr. Bekir ELMAS (Advisor)

Prof. Dr. Reşat KARCIOĞLU

Assoc. Prof. Dr. Fehim BAKIRCI

The purpose of this study is to determine the perception level of managers of internal control department in the factoring companies and investigating the effectiveness of internal control systems by evaluating the current internal control practices.

For this purpose, a survey consisting of four parts was applied to in the factoring companies in Turkey. 78 factoring companies are the main body of this study. However, despite all efforts 61 factoring companies completed the survey.

As a result of the study, internal control departments' managers' perception levels about the internal control systems were found high however, the average current internal control practices' levels are not at the desired level when we compare it with the general level. From this point of view, it can be said that internal control departments' managers are highly aware about the importance of the internal control systems but they do not perform current internal control practices adequately. An overall evaluation of the findings of the study, although there are some deficiencies in internal control practices, there is an effective internal control system in factoring companies in Turkey.

Key Words: Control, Internal Control

KISALTMALAR DİZİNİ

AICPA	: American Institute of Certified Public Accountants
BÜMKO	: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü
CoCo	: Canadian Institute of Chartered Accountants Commission
COSO	: The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway
FRC	: Financial Reporting Council
GAO	: Government Accountability Office
GKGDS	: Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları
IFAC	: International Federation Of Accountants
IIA	: The Institute of Internal Auditors
INTOSAI	: International Organization of Supreme Audit Institutions
OMB	: Office of Management and Budget
PIFC	: Public Internal Financial Control
SEC	: Securities and Exchange Commission
SPK	: Sermaye Piyasası Kurumu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TL	: Türk Lirası
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Anketi Cevaplayan Şirketlere Ait Demografik Veriler.....	63
Tablo 3.2. İç Kontrol Birim Yöneticilerinin İç Kontrol Sistemine Yönelik Algı Düzeylerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	64
Tablo 3.3. “Şirketimizin Bünyesinde Kurumsal Yapıya Uygun İç Kontrol Biriminin Oluşturulması Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	66
Tablo 3.4. “Birimimizde Çalışanların Yaptığı İşlerin Etkili ve Sürekli Biçimde Gerçekleştirilip Gerçekleştirilmediğinin Sistemli Olarak Analizinin Yapılması Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	66
Tablo 3.5. “Birimimizin Faaliyetlerine İlişkin Genel Görev Tanımlarının Yapılması Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	67
Tablo 3.6. “Birimimizde Yetki ve Sorumlulukların Yazılı Olarak Belirlenmesi Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi	67
Tablo 3.7. “Birimimizde Personelin Yeterliliği ve Performansının Bağlı Olduğu Yönetici Tarafından Belirli Aralıklarla Değerlendirilmesi ve Değerlendirme Sonucunun Personelle Paylaşılması Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	68
Tablo 3.8. “Birimimizin Amaç ve Hedeflerine Yönelik Risklerin Belirlenmesi Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi	69
Tablo 3.9. “Birimimizde Gerçekleştirilen Her Bir Faaliyette Karşılaşılabilecek Riskler İçin, Uygun Risk Yönetim Modelleri Belirlenmesi Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi	69
Tablo 3.10. “Birimimizdeki her faaliyet, mali karar ve işlemin onaylanması, kaydedilmesi ve kontrolü gibi görevler farklı kişilere verilmesi önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi	70

Tablo 3.11. “Birimimizde Gerçekleştirilen Faaliyetlere İlişkin Temel Süreçlerin Belirlenmesi ve Süreçlerin Tanımlanması Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	70
Tablo 3.12. “Birimimizde Gerçekleştirilen İşlem ve Faaliyetlere Yönelik Bilgi Sistemlerinin Kurulması Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	71
Tablo 3.13. “Birimimize Gelen ve Giden Evrakların Zamanında Kaydedilmesi Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi	71
Tablo 3.14. “Birimimizin Hangi Yönetim Kurulu Üyesine Bağlı Olacağı Organizasyon Şemasında Gösterilmesi Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	72
Tablo 3.15. “Birimimiz Çalışanlarının Görevlerini Bağımsız Bir Şekilde İfa Etmesi İçin Yönetim Kurulunun Gerekli Tüm Tedbirleri Alması Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi	72
Tablo 3.16. “Birimimizde Denetim Otoriteleri Tarafından Tespit Edilen Hususlara İlişkin Önerilerin Takibi ve Kontrolü Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	73
Tablo 3.17. İç Kontrol Birimlerinin İç Kontrol Sistemine İlişkin Mevcut Uygulamalarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	74
Tablo 3.18. “Şirketimizin Bünyesinde Kurumsal Yapıya Uygun İç Kontrol Birimi Oluşturulmuştur.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	75
Tablo 3.19. “Birimimizde Çalışanların Yaptığı İşlerin Etkili ve Sürekli Biçimde Gerçekleştirilip Gerçekleştirilmediğinin Sistemli Olarak Analizi Yapılmaktadır.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	76
Tablo 3.20. “Birimimizin Faaliyetlerine İlişkin Genel Görev Tanımları Yapılmıştır.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	76
Tablo 3.21. “Birimimizde Yetki ve Sorumluluklar Yazılı Olarak Belirtilmiştir.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	77
Tablo 3.22. “Birimimizde Personelin Yeterliliği ve Performansı Bağlı Olduğu Yönetici Tarafından Belirli Aralıklarla Değerlendirilmekte ve	

Değerlendirme Sonucu Personelle Paylaşılmaktadır.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	78
Tablo 3.23. “Birimimizin Amaç ve Hedeflerine Yönelik Riskler Belirlenmiştir.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	78
Tablo 3.24. “Birimimizde Gerçekleştirilen Her Bir Faaliyette Karşılaşılabilecek Riskler İçin, Uygun Risk Yönetim Modelleri Belirlenmiştir.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	79
Tablo 3.25. “Birimimizdeki Her Faaliyet, Mali Karar ve İşlemin Onaylanması, Kaydedilmesi ve Kontrolü Gibi Görevler Farklı Kişilere Verilmiştir.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	79
Tablo 3.26. “Birimimizde Gerçekleştirilen Faaliyetlere İlişkin Temel Süreçlerin Belirlenmesi ve Süreçlerin Tanımlanması Gerçekleştirilmiştir.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	80
Tablo 3.27. “Birimimizde Gerçekleştirilen İşlem ve Faaliyetlere Yönelik Bilgi Sistemleri Kurulmuştur.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi	80
Tablo 3.28. “Birimimize Gelen ve Giden Evrakların Zamanında Kaydedilmektedir.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	81
Tablo 3.29. “Birimimizin Hangi Yönetim Kurulu Üyesine Bağlı Olacağı Organizasyon Şemasında Gösterilmiştir.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	81
Tablo 3.30. “Birimimiz Çalışanlarının Görevlerini Bağımsız Bir Şekilde İfa Etmesi İçin Yönetim Kurulu Gerekli Tüm Tedbirleri Almıştır.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	82
Tablo 3.31. “Birimimizde Denetim Otoriteleri Tarafından Tespit Edilen Hususlara İlişkin Önerilerin Takibi ve Kontrolü Yapılmaktadır.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi.....	83
Tablo 3.32. İç Kontrole Yönelik Algı Düzeyi İle İç Kontrole Yönelik Mevcut Uygulamalar Arasındaki Karşılaştırmalar.....	84
Tablo 3.33. İç Kontrol Birimlerinin Mevcut İç Kontrol Uygulamalarına İlişkin Soruların Yüzde Dağılımları	90

GİRİŞ

İşletmeler, belirli bir amaca ulaşmak için kurulmakta ve bu amaçları gerçekleştirdikleri sürece ayakta kalabilmektedirler. İşletmeler kendilerine neyi amaç edinirlerse edinsinler, hedeflerine ulaşabilmek için kurumsal yönetim ilkelerine uygun bir organizasyon yapısı içerisinde, iş akışları koordine edilmiş ve işlemler arası kontrolün sağlanmış olduğu bir örgüt yapısına ihtiyaç duymaktadır.

Küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve işletmelerin faaliyetleriyle ilgili işlem sayısının çokluğu ve karmaşıklığı gibi nedenlerden dolayı işletme yönetimi; işletme faaliyetlerinde etkinliğin artırılması, hile ve hataların önüne geçilmesi ve varlıkların korunması gibi konularda güvenilir bilgiye ihtiyaç duymaktadır. İşte, bu noktada iç kontrol sisteminin işletmeler için önemi ortaya çıkmaktadır.

Enron'un çöküşü ve WorlCom skandalı gibi uluslararası alanda yaşanan muhasebe skandalları sonucu ABD'de 2002 yılında çıkarılan Sarbanes Oxley yasası ile işletme yönetimleri iç kontrol sistemlerinin oluşturulması ve etkinliğinin sağlanmasından sorumlu tutulmuşlardır. Yine, bu yasayla bağımsız denetçilere de yönetimin değerlendirmeleri ile ilgili olarak bir görüş bildirme ve bu görüşü iç kontrol sistemi raporuna bizzat imza koyarak gerçekleştirme yükümlülüğü getirilmiştir. Tüm bu gelişmeler işletme yönetimlerinin, bağımsız denetçilerin ve denetim komitelerinin iç kontrol sistemine verdikleri önemin artmasına ve sistemin etkinliğine ilişkin yüzeysel fikir bildirmekten ziyade daha detaylı inceleme yapmalarına neden olmuştur. Bu noktada özellikle COSO gibi iç kontrol değerlendirme modelleri yöneticilerin ve denetçilerin iç kontrol sisteminin etkinliğine yönelik değerlendirmelerinde ve görüş bildirmelerinde önemli bir yere sahiptir.

İç kontrol sistemi genel olarak işletmeyle ilgili mali olayların doğru olarak muhasebeleştirilmesinde, güvenilir finansal raporların hazırlanmasında, işletme varlıklarının her türlü zarara karşı korunmasında, işletme faaliyetlerinin kanunlara ve düzenlemelere uygun olarak yürütülmesinde ve yönetime doğru ve güvenilir bilgi sunulması gibi konularda ilgililere makul güvence sağlamak amacıyla oluşturulan, işletme yönetimi ve personel tarafından gerçekleştirilen bir süreçtir. Etkin bir iç kontrol, sistemi işletmenin yukarıda belirtilen amaçlarına ulaşması için bir anahtardır. İç kontrol sisteminin etkinliğinden bahsedebilmek için de iç kontrol sisteminin beş bileşeni olan

kontrol çevresi, kontrol faaliyetleri, risk değerlendirme, bilgi ve iletişim ve izlemenin oluşturulması ve işlevini yerine getirmesi gerekmektedir. Kısacası, bu bileşenler etkin bir iç kontrol sistemi için temel kriterdir.

Bu çalışmanın amacı, ülkemizde faaliyet gösteren factoring şirketlerinin iç kontrol birimlerinin iç kontrol sisteminin önemine ilişkin algılarını tespit etmek ve bu birimlerin iç kontrol sistemlerine ilişkin mevcut uygulamalarını belirlemek ve böylece iç kontrol sistemlerinin etkinliğini değerlendirmektir. Bu amaçlar doğrultusunda çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde iç kontrol sistemi, iç kontrol sistemiyle ilgili bazı temel kavramlar ile iç kontrol sisteminin oluşturulmasında ulusal ve uluslararası alanda yapılan düzenlemelerle ilgili bilgi verilmektedir. İç kontrol sisteminin oluşturulması ve değerlendirilmesi başlıklı ikinci bölümünde, iç kontrol sistemini oluşturan unsurlar ve iç kontrol sisteminin bileşenlerini oluşturan aynı zamanda COSO modeli olarak da bilinen bileşenler açıklanmıştır. Çalışmanın araştırma kısmını oluşturan üçüncü bölümde ise, anket çalışmasının yapıldığı factoring şirketlerinin iç kontrol sistemlerine yönelik algıları ve iç kontrol sistemi açısından mevcut uygulamalarının durumuna bakılarak iç kontrol sistemlerinin etkinliği değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İÇ KONTROL SİSTEMİ

1.1. İÇ KONTROL SİSTEMİYLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1.1. İç Kontrol Sisteminin Tanımı

İç kontrol kavramının ülkemizdeki genel kabul gören anlamı ile uluslararası anlamı arasında bazı farklılıklar olduğu ve bu algılama farklılığının birçok durumda uluslararası alanda yapılan iç kontrol düzenlemeleri ve modellerinin ülkemiz iç denetçileri tarafından anlaşılması ve uygulanmasında yetersizliğe ve kavram karmaşasına neden olduğu görülmektedir. Ülkemizde “kontrol” kavramı bir işlem tamamlandıktan sonra bu işlemin doğru bir şekilde mevzuata uygun olarak yapılıp yapılmadığının bizzat kontrol etmekle sorumlu bir kişi tarafından kontrol edilmesi anlamı verilmektedir. Fakat uluslararası anlamda kontrol kavramı daha çok yönetsel bir mana taşımakta, belirli bir işlemin tamamlanmasından sonra değil, aksine gerçekleştirilmesi esnasındaki yol ve yöntemleri de içine alan, süreçlerin içine yayılmış ve sürekli devam eden bütün sorumluluğu yalnızca denetçilerin üzerine yüklemeyen, tüm kurum çalışanlarının sorumluluk taşıdığı bir uygulama olarak tanımlanmaktadır.¹

Günümüzde iç kontrol kavramının tanımını, bu alandaki en genel kabul görmüş model olan COSO şu şekilde tanımlamaktadır.²

İç kontrol, geniş kapsamlı bir tanımla işletmenin yönetim kurulu, üst yönetimi ve diğer çalışanları tarafından etkilenen ve aşağıdaki hedeflerin yerine getirildiğine dair makul bir güvence sağlamak amacıyla tasarlanan bir süreçtir.

- Operasyonların etkinliği ve verimliliği,
- Finansal raporların güvenilirliği,
- Yasa ve mevzuata uyum

Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü tarafından 1978 yılında yayınlanan İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları'nda iç kontrol kapsamlı bir şekilde anlatılmıştır. Bu çalışmada iç denetim faaliyet alanının, örgütün iç kontrol sisteminin

¹ Çetin Özbek, *İç Denetim-Kurumsal Yönetim-Risk Yönetimi- İç Kontrol*, Cilt: 1, Türkiye İç Denetim Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2012, s.385.

² COSO, *Internal Control, Integrated Framework*, December 2011, s.1.

etkinliğinin, yeterliliğinin değerlendirilmesi ve denetlenmesinden oluştuğu izah edilmiştir.³ İlerleyen dönemlerde İç Denetçiler Enstitüsü COSO raporunu da dikkate alarak 1999 yılında iç kontrolü tanımlamıştır. Bu tanıma göre; iç kontrol, işletme yönetiminin olmazsa olmaz bir unsuru olup; işletme faaliyetlerinde etkinlik ve verimlilik, bütçenin uygulanması finansal tablolarla ilgili raporları da içermek koşuluyla finansal raporlama ve diğer raporların güvenilirliği, mevcut yasa ve mevzuata uygunluk amaçlarının gerçekleştirilmesi noktasında tatmin edici bir güvence sağlayan, organizasyon faaliyetlerinde süreçlerin içine yedirilmiş ve sürekli devam eden bir dizi eylem ve faaliyettir.⁴

Genel olarak iç kontrolü bir örgütün ilkelerini, değerini, güven ve kültürünü şekillendiren kurallar bütünü şeklinde tanımlamak mümkündür. İç kontrol faaliyetlerini ise gerçekleştirilen bir işlemin ilgili yasa ve yönetmeliklere uygun bir şekilde icra edilip edilmediğini tespit etmek için örgüt içerisinde devam eden standartlaştırılmış bir süreç olarak açıklayabiliriz.⁵

Yukarıdaki açıklamaları da dikkate alarak tüm kurumlar açısından özü itibariyle iç kontrol; kamu kaynaklarının etkili, ekonomik, verimli ve idarenin amaçladıklarıyla örtüşecek bir şekilde kullanılması, gerçekleştirilen işlemlerin ilgili yasa ve yönetmeliklere uygunluğu, faaliyetler hakkında düzenli zamanlı ve güvenilir bilgi üretilmesi, idarenin varlıklarının çalınmaya, tahribata ve israfa karşı korunması, yolsuzluk ve usulsüzlüklerin önlenmesi konularında yeterli ve makul güvence sağlayan bir yönetim aracıdır.⁶

³ Şaban Uzay, *İşletmelerde İç Kontrol Sistemini İncelemenin Bağımsız Dış Denetim Karar Sürecindeki Yeri ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma*, Sermaye Piyasası Yayın Kurulu, Yayın No:132, Ankara 1999, s.7.

⁴ Cemal İbiş, Özgür Çatıkkaş, "İşletmelerde İç Kontrol Sistemine Genel Bakış", *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 85, Nisan-Haziran 2012, s.104.

⁵ Rose Hightower, *Internal Controls Policies And Procedures*, John Wiley & Sons, Inc. Hoboken, New Jersey 2009, s.27.

⁶ Hasan Türedi, "Türk Kamu Mali Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması: İç Kontrol", *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16, Temmuz 2011, s.104.

1.1.2. İç Kontrol Sisteminin Temel Özellikleri

5018 sayılı kamu mali yönetimi ve kontrol kanunu ile oluşturulan iç kontrol sisteminde iç kontrolün özellikleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir.⁷

- İç kontrol faaliyetleri, sürekli ve sistematik bir şekilde ve idarenin yönetim sorumluluğu çerçevesinde yürütülür.
- İç kontrol faaliyet ve düzenlemelerinde öncelikli olarak riskli alanlar dikkate alınır.
- İç kontrole ilişkin sorumluluk, işlem sürecinde yer alan bütün görevleri kapsar.
- İç kontrol mali ve mali olmayan tüm işlemleri kapsar.
- İç kontrol yapısı yılda en az bir kez değerlendirilir ve alınması gereken önlemler belirlenir.
- İç kontrolle ilgili düzenleme ve uygulamalarda mevzuata uygunluk, saydamlık, hesap verebilirlik, ekonomiklik, etkinlik ve etkililik gibi iyi mali yönetim ilkeleri esas alınır.

1.1.3. İç Kontrol Sisteminin Genel Amaçları

1.1.3.1. İşletme Varlıklarını Korumak ve Her Türlü Kayıpları Önlemek

İşletme bünyesinde bulunan fiziki varlıklar çalınmaya, yanlış kullanılmaya, tahribata veya gereksiz olarak kullanılmaya uygun durumdadır. Yönetim bu olumsuzlukları önlemeye yönelik kontrol unsurlarını oluşturmak zorundadır. İç kontrol yapısının temel amacı bu noktada ortaya çıkmaktadır.⁸

1.1.3.2. Muhasebe Verilerinin Doğruluğunu ve Güvenilirliğini Sağlamak

Yönetimin işletmedeki bilgi sistemi aracılığı ile karar alması konusunda önemli dayanağı muhasebe verileridir. İsbetli bir şekilde karar almanın yolu, doğru ve dürüst bilgiyi elde etmekten geçmektedir. Bazı nedenlerden dolayı muhasebe verilerinin doğru ve dürüst olmama olasılığı bulunmaktadır. Bu nedenle, iç kontrol yapısında oluşturulan

⁷BÜMKO, *Üst Yöneticiler İçin İç Kontrol ve İç Denetim El Kitabı*, Ankara 2006, s.1-2.

⁸ Ümit Ataman, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt, *Muhasebe Denetimi Uygulamaları*, 1.Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul 2001, s.61.

politika ve prosedürler olabildiğince bu bilgilerin doğru ve dürüst olmasını sağlamaya yönelmektedir.⁹

1.1.3.3. İşletme Faaliyetlerinin Etkinliğini Artırmak

Yönetimin başlıca amaçlarından birisi, işletme faaliyetlerinin etkin bir biçimde yürütülmesini sağlayabilmektir. Bir işletmenin başlangıçta belirlediği amaç ve hedeflerine ulaşma derecesi, onun faaliyetlerindeki etkinliğini göstermektedir. Oluşturulan iç kontrol yapısı bu etkinliği en üst düzeye çıkartmayı amaçlamaktadır.¹⁰

1.1.3.4. Yönetim Politikalarına Bağlılığı Sağlamak

Yönetim sürekli olarak çalışanlarına uymaları gereken kuralları bildirmektedir. Ancak, bunlara uygulama aşamasında hangi düzeyde uyulduğu şüphesi her zaman taşınmaktadır. Bu bağlamda oluşturulacak kontroller, çalışanların yönetim politikalarına zorunlu olarak uymalarını sağlamaya yönelmektedir.¹¹

1.1.4. İç Kontrol Sisteminin Özel Amaçları

Uygulamalarda denetçilere yardımcı olacak olan iç kontrol sisteminin daha ayrıntılı özel amaçları da vardır. Bu amaçlar aşağıdaki gibi sıralanabilirler;¹²

Geçerlilik: İç kontrol yapısı itibariyle gerçek olmayan işlemlerin defter ve muhasebe kayıtlarında yer almasına imkân vermemelidir. Ayrıca işlemler yetkilendirmeye uygun olarak yapılmalıdır. Yetkilendirme genel olabileceği gibi özel de olabilir. Yetkilendirme sınırları yazılı bir sözleşme ile belirlenmiş olmalıdır.

Eksiksiz olma: Bütün geçerli işlemler kayıt altına alınmış olmalıdır. İç kontrol sistemi işlemlerin kayıt dışı kalmalarını önlemelidir.

Kayıtların uygunluğu: Gerçek işlemler uygun şekilde kayıtlara geçirilir. Kayıtlar belli bir zaman dilimine göre nakledilir, sınıflandırılır ve değerlendirilir. Değerlendirmede, çeşitli aşamalarda kaydedilen miktarlarda ve hesaplamalarda ortaya

⁹ Ataman, Hacirüstemoğlu, Bozkurt, s.61.

¹⁰ Ataman, Hacirüstemoğlu, Bozkurt, s.61.

¹¹ Ataman, Hacirüstemoğlu, Bozkurt, s.61.

¹² Uzay, s.20-21.

çıkabilecek hatalardan korunmak amacıyla iç kontrol yordamlarından yararlanır. Genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygunluk araştırılır. Sınıflandırma, mali tabloların doğru ve eksiksiz olarak sunulabilmesi için hesap planının buna uygun hazırlanmış olmasını gerektirir. Zamanlılık ise işlemlerin gerçekleştiği zaman kaydedilmesini gerektirir.

Varlıkları koruma: Varlıkların fiziki olarak korunması için, kaydetme fonksiyonunda bağımsız özel personel görevlendirilmelidir. Sadece belirli personellere varlıklara doğrudan erişime izin verilmeli, kayıtlar, belgeler gibi varlıklara dolaylı yoldan erişim ise uygun yetkilendirme önlemleri alınarak sınıflandırılmış olmalıdır.

Mutabakat: Belirli zaman aralıklarıyla, ana hesaplar ile yardımcı hesaplar; varlıklar ve borçlar ile kayıtlı değerler karşılaştırılmalı, eğer ortada bir farklılık söz konusu ise araştırılmalı ve gerekli düzeltme kayıtları yapılmalıdır.

1.2. İÇ KONTROL SİSTEMİNİN ÇEŞİTLERİ

Her işletmede farklı bireyler olması doğal olarak farklı amaçları da ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla her bireyin iç kontrole bakış açısı farklı olmaktadır. Genel olarak iç kontrol amaçları, varlıkların korunması, doğru ve güvenilir finansal raporlama, faaliyet verimliliğinin yükseltilmesi ve işletme personelinin yönetim politikalarına teşvik edilmesi olarak sıralamak mümkündür. Bunlardan ilk ikisi, mali işlemler için daha önemlidir ve muhasebe kontrolleri olarak adlandırılır. Diğer ikisi ise, yönetim açısından önemli olup yönetsel kontroller olarak adlandırılır.¹³

1.2.1. Muhasebe Kontrolleri

Muhasebe kontrolü genel olarak yetkilendirme ve onaylama, kayıt tutma ve muhasebe raporlarının hazırlanması gibi görevler ile varlıkların korunması için yapılan varlıklar üzerindeki fiziki kontroller gibi faaliyetlerin devam ettirilmesine yönelik iç kontrol faaliyetleridir.¹⁴

¹³ Alper Acındı, *İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin Etkinliğinin Ölçülmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Haziran 2007, s.5.

¹⁴ F. Mehmet Güven, *İşletmelerde İç Kontrol Yapısının Yeri ve Önemi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008, s.25.

Muhasebe kontrolü, özellikle işletme varlıklarının hata, hile veya hırsızlık gibi durumlara karşı muhafaza edilmesini, mali verilerin zamanında ve doğru düzenlenebilmesi için alınan tedbirler veya kurulan sistemler sayesinde yerine getirilir.¹⁵ Muhasebe kontrolü başlıca üç unsur tarafından belirlenir. Bunlar;¹⁶

Varlıkların korunması: Varlıkların korunması genel olarak işletme kaynaklarının hırsızlık, hile ve hata gibi arzu edilmeyen her türlü olaylara karşı korunması amacıyla yönetimin almış olduğu önlemler anlaşılır. Dar anlamda varlıkların korunması ise, kıymet hareketlerinin muhasebe kayıtlarına geçirilmesi ve ilgili varlıkların muhafaza edilmesi sırasında oluşabilecek kasıtlı veya kasıtlı olmayan kayıplara karşı korunması anlaşılır.

Finansal kayıtların güvenilirliği: Finansal bilgilerin hem işletme içine hem de işletme dışına raporlanması finansal kayıtların doğruluğunu ve güvenilirliğini artırmaktadır. Genel olarak yönetime sunulan işletme içi finansal bilgiler işletme dışına sunulan bilgilerden daha ayrıntılıdır. Bilindiği gibi, bağımsız denetimin amacı işletme yönetiminin hazırladığı finansal tabloların dürüstlüğü ve güvenilirliği hakkında görüş bildirmektir. Dolayısıyla, işletme dışına yayınlanan finansal raporlardaki bilgiler son derece önemlidir.

Kıymet hareketleri: Kıymet hareketleri bir işletmedeki faaliyetlerin temelini oluşturur. Kıymet hareketleri, işletmedeki varlıkların satılması, değiştirilmesi, hizmet verilmesi- alınması karşılığında varlık transferleri gibi tüm işlemlerle ilgili gerekli yetkilendirme ve kayıt sistemini ifade eder.¹⁷

Etkin bir muhasebe kontrolü için;¹⁸

- İşlemlerin yürütülmesi için işletme yönetimince alt birimlere devir edilen yetkinin yerinde ve zamanında uygun bir şekilde kullanılması gerekir. Yetki devri; genel veya özel olabilir. Satış fiyatlarının alt birimce belirlenmesi genel yetki devrine, sadece bir malın alınması kararının alt birimce verilmesi de özel yetki devrine örnek

¹⁵ Hasan Kaval, *Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Uygulama Örnekleri ile Muhasebe Denetimi*, (2. Baskı), Gazi Kitapevi, Ankara 2005, s.124.

¹⁶ Ersin Güredin, *Denetim ve Güvence Hizmetleri*, (13. Baskı), Türkmen Kitabevi, İstanbul 2010, s.319-320.

¹⁷ C. Niyazi Durmuş, Oktay Taş, *Denetim ve SPK Düzenlemeleri ve 3568 Sayılı Mevzuat Kapsamında*, 1.Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul Haziran 2008, s.56.

¹⁸ *İşletmelerde İç Kontrol Sistemi İle İç Denetim Arasındaki İlişki*, Erişim Tarihi: 01 Ocak 2013, <http://www.tapudanismani.com/isletmelrdeickveicde.htm>

verilebilir. Yetki devrinin uygun bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı hususlar iç kontrol sisteminin konusudur.

- İşlemlerin genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre kaydedilmesi, işlemlerin uygun hesaba ve meydana geldiği dönemde kaydedilmesi sağlanmalıdır.
- Aktifle üzerinde kullanım hakkı belirlenmeli ve bu hak yetkili personelle sınırlandırılmalıdır.
- Sorumluluk kayıtlarının mevcut aktiflerle karşılaştırılması yapılmalıdır.

1.2.2. Yönetmel Kontrollemler

Yönetmel kontrol; işletme üst yönetiminin belirlediği hedefler doğrultusunda işlemlerin, etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesine yönelik yönetim politikalarına bağlılığı artıran mali olaylar ve muhasebe kayıtlarıyla doğrudan doğruya ilişkisi bulunmayan yöntemlerdir.¹⁹

İyi bir iç kontrol sisteminin kurulup işletilmesinde yönetimin sağlamayı umduğu amaçları başlıca dört grupta toplayabiliriz. Bunlar:²⁰

Güvenilir bilgi sağlanması: Faaliyetlerin etkin ve verimli bir şekilde yürütülebilmesi için yönetimin zamanında sağlanmış doğru ve güvenilir bilgiye ihtiyacı vardır. Etkin bir iç kontrol sisteminin bulunduğu işletmelerde bu bilgilere daha az maliyetle ve daha hızlı bir şekilde ulaşılabilir.

İşletme varlıklarının ve kayıtlarının korunması: Bir işletmenin hem fiziki hem de fiziki olmayan varlıkları çalınabilir, kaybolabilir, amacı dışında kullanılabilir. Bu ve benzeri tehditler, işletmenin iç veya dış çevresinden kaynaklanabilir. Bu gibi durumların önlenmesi ve varlıkların korunması için uygun kontrollere ihtiyaç vardır.

Verimliliğin artırılması: Bir işletme içerisinde gerçekleştirilen faaliyetlerin her aşamasındaki atıl zaman, fire ve çeşitli aksaklıkların azaltılmasını sağlayacak, kaynakların verimli ve etkin bir şekilde kullanılmasına olanak sağlayacak uygun kontrol önlemleri olmalıdır.

Belirlenmiş politikalara bağlılığı özendirme: İşletme yönetimi tarafından işletmenin amaçları ve bu amaçlara ulaşmak için izlenecek politika ve prosedürler

¹⁹ Kaval, s.123.

²⁰ Güredin, s.318.

önceden belirlenir. Belirlenen bu amaçlara ulaşılabilmesi için işletme çalışanlarının bir amaç birliği içinde hareket ederek, bu politika ve kuralları eksiksiz olarak yerine getirip getirmediikleri mevcut iç kontrol yapısı ile takip edilir.

1.3. İÇ KONTROL SİSTEMİNİN SINIFLANDIRILMASI

Her işletmenin yazılı veya yazısız olsun mutlaka bir iç kontrol sistemi vardır. Örnek olarak, onay mekanizmaları, açık iletişim, bütçe sistemi, ekip toplantıları gibi. İç kontroller doğaları gereği üç kısımdan oluşur. Bunlar önleyici kontroller, ortaya çıkarıcı kontroller ve koruyucu kontroller şeklindedir.

1.3.1. Önleyici Kontroller

Önleyici kontroller, öncelikli olarak sistemin çalışmasını güvence altına almayı hedefleyen kontrollerdir. İstenmeyen durumların meydana gelmesini önlemeye yönelik işlev görürler.²¹ Önleyici kontroller kendi içerisinde de bölümlere ayrılabilir. Bunlar:²²

Görevlerin ayrılığı ilkesi: Hiçbir iş başından sonuna kadar aynı kişiye verilmemelidir. Bu şekilde hata ve hile yapma olasılığı en aza indirilir.

Bölümsel yetkilendirme ilkesi: Zor ve karmaşık işlerin daha üst bölümlere verilmesi yani, belirli işlemlerin belirli bölümlerde yapılması. Örneğin bankalar dış ticaret ve kambiyo yapma işlemleri yetkisini her şubeye vermez.

Erişimin sınırlandırılması ilkesi: Bazı bölümler hem fiziki hem de personel olarak ayrılır ve buralara giriş çıkış sınırlandırılır. Örneğin veznenin muhasebe bölümünden fiziken ve personel olarak ayrılması.

Yetki limitlerinin belirlenmesi ilkesi: Yetki limitleri işin hacmine ve önemine göre belirlenir. Örneğin 100.000 bin TL'ye kadar ödemelerde ilgili birim müdürleri yetkilidir gibi.

Kişisel yetkilendirme ilkesi: İşletme içerisinde bazı araç gereçlerin kullanım yetkisinin belirli kişilerde olması. Örneğin bilgisayar sistemine girişin şifre sistemine bağlanması.

²¹ Seval Kardeş Selimoğlu, Şaban Uzay, *Muhasebe Denetimi*, Gazi Kitapevi, Ankara Şubat 2008, s.96.

²² Güler Manisalı Darman, *Kurumsal Yönetimde Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik*, TÜRMÖB Yayınları-394, Ankara, s.55-56.

Fiziksel koruma önlemlerinin alınması: Bilgisayar sisteminin güvenliğini sağlayıcı önlemler, örneğin yedekleme gibi.

Genel gözetimler: İşletme içerisindeki önemli pozisyonlarda çalışan personelin izinleri, yaşam tarzı gibi.

1.3.2. Tespit (Saptayıcı) Edici Kontroller

İşletme çalışanlarının ne miktarda işletmenin varlıklarını zimmetinde tuttuğunu, işletmeye ne ölçüde borçlu ya da alacaklı olduğunu saptamaya bunun sonucunda da yapılan bir hata veya hilenin nerede, kim tarafından yapıldığını kolayca saptamaya yönelik önlemlerdir. Örneğin;²³

- Stoklarla ilgili olarak belli periyotlarla sayım yapılması,
- Muhasebede yapılan mutabakatlar,
- Bütçelenen ile gerçekleşenin karşılaştırılması,
- Hedeflenen fire oranı ile gerçekleşen fire oranının karşılaştırılması.

1.3.3. Yönlendirici Kontroller

Hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik açık bir yön ve rehberlik sağlayan kontrollerdir. İnsanları motive etmek ve bir amaca yönlendirmek amaçlı, pozitif uygulamalardır. İstenen bir durumun meydana gelmesi veya oluşması için işlev görürler. Etik kodlar, mevzuat, çok özel bir konuda verilen personel eğitimleri, acil durum prosedürleri gibi örnekler verilebilir.²⁴

1.3.4. Telafi Edici (Boşluk Doldurucu) Kontroller

Telafi edici kontroller, olmayan ya da çok yüksek maliyetle olabilecek kontrollerin yerini kısmen de olsa doldurabilen kontrollerdir. Bazen işletmelerde önleyici kontrolleri uygulamak için yeterli kaynak bulunmayabilir. Örneğin, yeterli sayıda personel bulunmadığı için görevler ayrılığı ilkesi uygulanmayabilir. Telafi edici

²³ Manisalı Darman, s.56.

²⁴ *Yöneticiler ve İç Denetçiler için Temel İç Kontrol Bilgileri*, Erişim Tarihi: 01 Ocak 2013, http://www.bertankaya.net/index.php?option=com_content&task=view&id=84&Itemid=25

kontroller genellikle işlem sonrası gerçekleştirilir. Ortaya çıkarıcı kontrollere nispeten daha kısa süreli ve dar kapsamlı kontrollerdir.²⁵

1.4. ETKİN BİR İÇ KONTROL SİSTEMİNİN TEMEL İLKELERİ

İşletmelerde etkin bir iç kontrol sisteminin kurulup uygulanabilmesi için iç kontrol sistemini oluşturan ilkelerin esas alındığı bir yapının kurulması gerekir. Bu koşullar şöyle özetlenebilir:²⁶

- İç kontrol tam ve sürekli olmalıdır.
- İç kontrol sadece muhasebe ve mali bölümlere özgü değil, işletmenin tüm bölümleri ile ilgili olmalıdır.
- İç kontrol temel bir amacın gerçekleşmesi için düzenlenmiş olmalı ve bu işi yürüten uzmanın hayal gücünü işleterek araştırmalarında kendi yetenek ve eleştirisini kullanması gerekmektedir.

Etkin olarak çalışacak bir iç kontrol sisteminin kurulmasında dikkate alınması gereken temel ilkeler görevlerin ayrımı, kıymet hareketlerinin yetkilendirilmiş olması, uygun belgeleme ve muhasebe düzeninin var olması, fiziki koruma ve bağımsız mutabakattan oluşmaktadır. Bu ilkeleri de şu şekilde açıklayabiliriz;²⁷

1.4.1. Görevlerin Ayrımı

Bu ilke muhasebe kontrolü ile ilgili tüm amaçları kapsamaktadır. Görevlerin ayrımı ilkesi bir kıymet hareketinin başlangıcından tamamlanmasına ve muhasebe kayıtlarına alınmasına kadar olan sorumluluğun yalnızca bir kişi tarafından değil; işlemin önemine ve büyüklüğüne göre birkaç görevli arasında paylaşılmasını öngörmektedir. Görevlerin ayrımı ilkesinin amacı kasti veya kasti olmayan hataların, hilelerin önlenmesi ve yapılmış bulunan hata ve hilelerin mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde ortaya çıkarılmasıdır. Görevlerin ayrımı ilkesi dört grupta ele alınır.

²⁵ Kaval, s.130.

²⁶ Güven, s.30.

²⁷ Bülent Çavuş, *İç Kontrol Sistemi*, Erişim Tarihi: 03 Ocak 2013, <http://www.belgeler.com/blg/640/kontrol-sistemi>

- Varlıkların korunması ile muhasebe kayıtlarına aktarılması görevleri birbirinden ayrılmış olmalıdır.
- Kıymet hareketine neden olunmasının onaylanması ile varlıkların korunması görevlerinin birbirinden ayrılmış olması gerekir.
- Muhasebe kayıt ortamına yapılan kayıtlama görevleri birbirinden ayrılmış olmalıdır.
- Faaliyetlerin yürütülmesi ile ilgili sorumluluklar kayıt tutma sorumluluğundan ayrılmış olmalıdır.

1.4.2. Kıymet Hareketlerinin Yetkilendirilmiş Olması

Her işlem yetkilendirilmiş kişiler tarafından ve yetki sınırları içerisinde yürütülmelidir. Kişilere atfedilen yetkiler genel veya özel olabilir. Genel bir politika kapsamında yürütülen yetkiler genel yetki, özel bir alım ya da ödeme için gerekli olan yetkiler ise özel yetki niteliği taşımaktadır. Özel yetki gerektiğinde her zaman alınmalı ve bir belge ile kanıtlanmalıdır. Bu kanıt belgeleri, o kıymet hareketlerini yürüten ve muhasebe kayıtlarına geçiren görevlilere sunulmalıdır.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta yetkilendirme ve onay vermenin farklı işlemler olduğudur. Onaylama yetkili bir kişinin kendine verilmiş yetki sınırları içerisinde bir kıymet hareketi için olur vermesi işlemidir.

1.4.3. Uygun Bir Belgeleme ve Muhasebe Kayıt Düzeninin Var Olması

Etkin bir kontrolün yapılabilmesi için uygun ve kullanışlı bir belgeleme düzeninin var olması gerekmektedir. Belgeler kıymet hareketlerinin gerçekleşmesinde ve bunların muhasebe kayıtlarına geçirilmesinde son derece önemlidir. Bu nedenle, belgelerde sorumluluk bulunmaktadır. Belgeler ve kayıtlar, kaybolan belgelerin hesabının sorulabilmesi için kesinlikle sıra numaralı olmalı kıymet hareketi gerçekleştiği anda hazırlanmalıdır.²⁸

²⁸ Yaşar Berdibek, "Dâhili Kontrol Anlayışı", *Türkiye Bankalar Birliği Eğitim ve Tanıtım Gurubu Seminer Notları*, T.B.B. Yayınları, İstanbul 1998, s.6.

1.4.4. Fiziki Koruma

Varlıkların ve muhasebe kayıtlarının her türlü olumsuz bir duruma karşı (doğal afetler, çalınma, yangın) korunması için yönetim tarafından fiziksel tedbirler alınması gerekmektedir.²⁹

1.4.5. Bağımsız Mutabakat

Bağımsız mutabakat, iç kontrol sisteminin elemanlarının uygun bir şekilde çalıştırılıp çalıştırılmadığının belirlenmesi için mutabakat sonucu ortaya çıkarılan uyumsuzlukların yönetime raporlanması gerekmektedir.³⁰

1.5. İÇ KONTROL SİSTEMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

İç kontrol doğası gereği dinamik bir süreç olduğundan tüm kurumlar ve kuruluşlar için tüm zamanlarda etkin ve etkili işleyen tek bir iç kontrol sisteminin düşünülmesi mümkün değildir. İç kontrol zamanla hem çeşitli faktörlere hem de süreç içerisinde edinilen deneyimlere bağlı olarak sürekli gelişir. İç kontrol sistemini etkileyen söz konusu faktörleri şunlardır.³¹

- İşletme büyüklüğü,
- Kurumsal yönetim,
- Değer yaratma,
- Riskler ve fırsatlar,
- Yasal düzenlemeler,
- İşletme kültürü,
- Teknolojideki gelişmeler,
- Hesap verme zorunluluğu.

²⁹ Güven, s.32.

³⁰ Güven, s.32.

³¹ Simay Erdoğan, *İç Kontrol Sistemi: Kamu İktisadi Teşebbüsleri İçin İç Kontrol Modeli Önerisi*, DPT-Uzmanlık Tezleri, Yayın No: 2799, Ankara 2009, s.31.

1.6. İÇ KONTROL SİSTEMİNDE GÖREV VE SORUMLULUKLAR

İşletme içindeki herkesin ve şirket dışındaki kişilerin ve organların iç kontrol sisteminde bazı görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. İç kontrol sisteminde tüm taraflara düşen görev ve sorumluluklar sırasıyla açıklanacaktır.³²

1.6.1. Yönetim Kurulu

Bir iç kontrol sisteminin kurulmasına yönelik politikaları ve prosedürleri belirlemek yönetim kurulunun sorumluluğu altındadır. İç kontrol sisteminin kurulmasını, uygulanmasını ve izlenmesini yönetim kurulu üst yönetime bırakabilir. Fakat, iç kontrol sistemi üzerindeki sorumluluğunu üst yönetime devredemez. Yönetim kurulu, şirketin karşılaşılabileceği riskleri ve iç kontrol sisteminin bu riskleri makul seviyelere indirmekte ve uygun bir seviyede tutmakta başarılı olup olmadığını izlemek amacıyla politikalar belirlemeli ve düzenli bir şekilde süreçlerin etkin işleyip işlemediğini kontrol etmelidir.³³ Yönetim kurulunun iç kontrole bakış açısı çok önemlidir. Yönetim kurulu iç kontrol sistemlerini desteklediğini açıkça ortaya koymalı ve şirket bünyesinde çalışan herkesin de kontroller konusundaki sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiği mesajını açıkça vermelidir.³⁴

Turnbull raporu³⁵, yönetim kurulunun iç kontrol sistemi için politikalar belirlerken ve riskler için sağlam bir iç kontrol sisteminin taşıması gereken özellikleri değerlendirirken dikkate alınması gereken unsurları;

- Şirketin karşılaşılabileceği risklerin boyutu ve yapısı,
- Şirket için kabul edilebilir risklerin hangileri olduğu ve ne dereceye kadar kabul edilebilir oldukları,
- Önemli risklerin gerçekleşme olasılıkları,
- Şirketin önemli risklerin meydana gelme sıklığını ve etkilerini azaltma kabiliyeti,
- Risk yönetim maliyeti olarak sıralanmıştır.

³² Erdoğan, s.37.

³³ KPMG Review, *Internal Control: A Practical Guide*, October 1999, s.18.

³⁴ Erdoğan, s.37.

³⁵ FRC, *Internal Control Revised Guidance for Directors on the Combined Code*, October 2005, s. 6.

Yönetim kurulu, yöneticilerin iç kontrol sistemi için belirlenen politikalara cevap verecek şekilde uygulayıp uygulamadıklarını, iç kontrole ilişkin yetki ve sorumluluklarının ne kadarını yerine getirdiklerini hem iç denetim hem de dış denetim raporlarını göz önünde bulundurarak değerlendirmelidir. Yönetim kurulu, iç kontrolün işletilmesi ve izlenmesi için görevlendirilen personelin gerek teknik anlamda gerekse şirketin içinde yer aldığı pazarı tanımak anlamında gerekli bilgi birikimine ve yetkinliğe sahip olduğundan emin olmalıdır.³⁶

1.6.2. Üst Yönetim

Şirket içerisinde yer alan herkes iç kontrolden sorumludur. Burada, şirketin CEO'su sistemin sahibi olarak düşünülebilir. CEO'lar dürüstlük, etik değerler, şirketteki davranış kuralları gibi kontrol ortamını etkileyen yönetim kurulunun tutumunu ortaya koyabilir. Büyük bir şirkette CEO'lar söz konusu görevi şirketteki yöneticilere liderlik ederek ve yöneticilerin işleri kontrol etme stratejilerini değerlendirerek yerine getirirler.³⁷ CEO'nun söz konusu görevlerin yerine getirilmesinde yönetim kuruluna karşı hesap verme sorumluluğu vardır. Üst düzey yöneticiler risk analizlerine dayalı iç kontrol yordamlarının oluşturulması için birim amirlerini görevlendirirler.³⁸

1.6.3. İç Denetçiler

İç denetim birimi, üst yönetim tarafından iç kontrol sisteminin faaliyetlerini takip etmek ve bu faaliyetlerin etkinliğini ölçmek için kurulur. Denetim birimleri işletme faaliyetlerinin iyileştirilmesi için önemli bir araçtır. İç denetçiler, iç kontrol sisteminin işleyişine ilişkin yönetime düzenli olarak bilgi verirler ve sistemin geliştirilmesi doğrultusunda tavsiyelerde bulunurlar. İç denetçiler iç kontrol sistemine yaptıkları bu katkıların yanı sıra, dış denetçilerin çalışmalarının tam ve güvenilir olmasına da katkı da bulunurlar. Çünkü, dış denetçiler iç denetim tarafından yerine

³⁶ Basel, *Framework for Internal Control Systems in Banking Organisations*, Basle Committee on Banking Supervision, 1998, s.11-12.

³⁷ COSO, *Internal Control: Integrale Framework*, American Institute of Certified Public Accountants, New Jersey 1994, s.6.

³⁸ INTOSAI, *Internal Control: Proving a Foundation for Accountability in Government, An Introduction to Internal Control for Managers in Governmental Organization*, Belgium 2001, s.2.

getirilen çalışmaları göz önünde bulundurarak kendi çalışmalarının alanını zamanının ve yöntemini belirlerler.³⁹

1.6.4. Çalışanlar

İç kontrol sisteminin sorumluluğu yönetim kuruluna aittir. Çalışanlarında kontrol süreçlerinde yönetim kurulunun belirlediği politikaları yerine getirme sorumluluğu bulunmaktadır.⁴⁰Etkili bir iç kontrol sisteminde tüm faaliyetler açık bir şekilde herkesin görev tanımında yer almalıdır. Çalışanların davranışları, kurallara uyup uymadıkları görevlerini gereği gibi yerine getirip getirmediği gibi durumlar iç kontrol sisteminin etkin olarak çalışmasını etkilemektedir.⁴¹

1.6.5. Kurum Dışındaki Taraflar

Yüksek denetleme kurumları dış denetçiler yasa koyucular gibi işletme dışındaki taraflarda iç kontrol faaliyetlerinin etkinliğinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Bu taraflar, işlemenin hedeflerine ulaşması için de önemli bir görev üstlenirler. Aynı zamanda, iç kontrol sistemini doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkileyebilecek faydalı bilgiler sunabilirler. Fakat, iç kontrolün oluşturulması, yürütülmesi gibi konularda bu tarafların herhangi bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Kurum dışındaki taraflar aşağıda ayrı başlıklar altında açıklanmıştır. Bunlar;⁴²

Yüksek denetim kurumları: İç kontrol sisteminin işlerliğini değerlendirmek, tespit ve önerilerini üst yönetime iletmek bu kurumların başlıca görevleridir. Donanımlı bir iç denetim departmanının varlığı, yüksek denetleme kurumlarının iş yükünü hafifletecektir. Sonuç olarak, bu kurumlar iç denetim departmanı ile sürekli olarak etkileşim içinde bulunmalıdır.

Dış denetçiler: Dış denetçilerde iç kontrolün özellikle finansal bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği ve özellikle üçüncü kişilerin şirket hakkında güvenilir mali bilgiler elde etmesinde önemli rol oynarlar.

³⁹ INTOSAI, ss. 44-45.

⁴⁰ KPMG Review, s.19.

⁴¹ COSO, s.89.

⁴² INTOSAI, *Guidelines for Internal Control Standards for the Public Sector*, Belgium, 2004, ss. 45-47.

Kanun koyucular ve düzenleyiciler: Bunlar, iç kontrolle alakalı kanunları ve düzenlemeleri yaparak iç kontrol için ortak bir zemin oluşturulmasına katkıda bulunurlar. Yaptıkları yasal düzenlemelerle iç ve dış paydaşların iç kontrole ilişkin görev ve sorumluluklarını yerine getirirken uymaları gereken yordamları belirlerler.

1.7. İÇ KONTROL SİSTEMİNİN ÖZÜNDEKİ SINIRLAMALAR

İç kontrol sistemleri değerlendirilirken sistemin doğasında var olan bazı sınırlamalar da dikkate alınmalıdır.

İç kontrol sistemlerini oluşturan unsurlar insanlar ve prosedürlerdir. İnsanlardan söz konusu prosedürleri sorumluluk bilinciyle doğru bir şekilde yerine getirmeleri beklenir. Fakat insanlar hata yapabilir ve baskıya maruz kalabilir.⁴³ Çalışanlardan kaynaklanan hatalar, yanlış anlamalar, ihmalkârlık, dikkatsizlik gibi nedenler iç kontrol sisteminin etkinliğini azaltabilir. Ayrıca, görevler ayrılığı esasına uyulmasına rağmen çalışanlar arasında veya işletme dışındaki üçüncü kişiler ile yolsuzluk yapmak amacıyla gizli anlaşmaların yapılması mümkündür.⁴⁴

İkinci bir sınırlama, iç kontrol yordamlarının işletmenin tüm faaliyetlerini kapsamamasıdır. İç kontrol gereği itibariyle işlemlerin yerine getirilmesinde daha çok belge ve insan kaynağı kullanımına ihtiyaç duyan bir süreçtir. Bu da iç kontrolün kurulması ve yürütülmesi için katlanılan bir maliyetin olduğunu gösterir. İç kontrol sisteminin tanımında yer alan amaçlara ulaşmasıyla tasarruf edilen maliyetler ise iç kontrolün yarattığı faydadır. Fayda, karar organları tarafından yanlış kararlar alınmasının, hırsızlığın, yolsuzluğun ve savurganlığın önlenmesiyle önüne geçilen zarar miktarıdır.⁴⁵

İç kontrol sisteminin maliyeti, sistemden elde edilmesi beklenen faydayı aşmamalıdır. Çünkü, iç kontrol sisteminin şirketin tüm faaliyetlerine uygulanmasının doğuracağı maliyetler sağlayacağı faydadan fazla olacağı için işletmede her zaman ortaya çıkmayan ya da finansal raporların hazırlanmasında yöneticilerin öznel

⁴³ Erdoğan, s.42.

⁴⁴ Uzun, s.18.

⁴⁵ Celal Kepekçi, *Bağımsız Denetim*, 4. Baskı, Siyasal Kitabevi, , Ankara 2000, ss. 57-59.

kararlarına dayanan tahminlerin yapılması gibi bazı işlemlerde iç kontrol sistemleri uygulanmayabilir.⁴⁶

Burada üzerinde durulması gereken husus, ne kadar etkin bir iç kontrol sistemi kurulursa kurulsun, işletme faaliyetlerinde öngörülemeyen ya da önüne geçilemeyen kayıpların her zaman olacağıdır.⁴⁷

Diğer bir sınırlama ise, işletme çevresinin sürekli değişen ve gelişen bir yapıya sahip olmasıdır. Teknolojik gelişmeler, dış faktörler, ekonomik ve bilgi sistemlerindeki gelişmeler çok iyi işleyen bir iç kontrol sistemini yetersiz bırakabilir. Fakat, değişen koşullara paralel olarak esnek bir sistemin kurulması bu olumsuzlukların bir ölçüde önüne geçebilir.⁴⁸

1.8. DÜNYADA İÇ KONTROL MODELLERİ

Bu bölümde, uluslararası kuruluşlar tarafından belirlenen iç kontrol sistemleri ve iç kontrole ilişkin yapılan yasal düzenlemeler incelenecektir. İç kontrol sistemleri için farklı ülkelerde birçok model geliştirilmiş ve düzenlemeler yapılmıştır. Bu kısımda, iç kontrol alanında öne çıkan ve dünyada genel kabul görmüş modeller ve düzenlemeler ele alınacaktır.

1.8.1. Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü (IIA) Tarafından Yapılan Düzenlemeler

İç Denetçiler Enstitüsü (IIA) kurumsal ve kamusal örgütlerin hızlı bir şekilde büyümesi ve karmaşıklığının artması sonucu ortaya çıkan sorunlara çözüm bulmak amacıyla 1941 yılında New York'ta kurulmuştur. IIA, günümüzde dünya genelinde 175.000'den fazla üyesine iç denetim, iç kontrol, IT denetimi gibi konularda hizmet vermektedir. Bunların yanı sıra iç denetime ilişkin standartların belirlenmesi ve

⁴⁶ Kepekçi, s.59.

⁴⁷ INTOSAI 2004, s.8.

⁴⁸ Beliz Korkut, *Merkez Bankalarında İç Kontrol ve Risk Ölçümü Uygulamalarının TCMB Kambiyo Muhasebesi İşlemleri Açısından Değerlendirilmesi*, (Uzmanlık Yeterlilik Tezi), TCMB, Ankara 2004, s.13.

geliştirilmesi gibi konularda da katkı sağlamaktadır. Enstitü tarafından verilen çeşitli sertifikalar tüm dünyada geçerli bir belge niteliği taşımaktadır.⁴⁹

1983 yılında IIA, iç denetçilere iç kontrolün kurulması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi konusunda bir kılavuz olması amacıyla “iç denetçi” adlı çalışmayı yayınlamıştır. Bu çalışmada iç kontrol konusunda ulaşılan başlıca sonuçlar aşağıda sıralanmıştır.⁵⁰

- Kontrol, amaçlara ulaşmak için yönetim tarafından yapılan bir faaliyettir,
- Kontrol, yönetimin planlaması, örgütlemesi ve yönlendirmesi ile meydana gelir,
- Kontrol, genel bir terim olup idari kontrol, yönetim kontrolü, iç kontrol gibi türleri vardır,
- Kontrol sistemi bir örgütte kavramsal olarak vardır,
- Yönetim planları, organizasyonlar ve faaliyetler, belirli amaçların başarılmasını sağlayacak şekilde olmalıdır. Dolayısıyla kontroller, önleyici, tespit edici veya yönlendirici tarzlarda olabilir,
- İç denetim, amaçlara ulaşmada uygun bir güvenin olup olmadığını belirlemek için planlama, organizasyon ve yönetim süreçlerinin değerlendirilmesi ve incelenmesidir.

1.8.2. Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA) Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA) 1887 yılında kurulmuş olup, 125 yıldır kamu yararına hizmet veren 128 ülkede yaklaşık 386.000 üyesiyle muhasebe mesleğini temsil eden dünyanın en büyük meslek örgütüdür. Esas amacı meslek mensuplarının haklarını korumak, yetki belgesi vermek, mesleğe giriş ve eğitimle ilgili esasları düzenlemek olan AICPA'nın en önemli sorumluluklarından bir tanesi de ülke genelinde muhasebe uygulamalarına yön veren genel kabul görmüş muhasebe standartları ile bağımsız denetime ilişkin denetim ilke ve standartlarını

⁴⁹ *About The Institute of Internal Control*, Erişim Tarihi: 08 Ocak 2013, <https://na.theiia.org/about-us/Pages/About-The-Institute-of-Internal-Auditors.aspx>

⁵⁰ Uzun, s.7.

düzenlemektir.⁵¹ AICPA tarafından 1947 yılında genel kabul görmüş denetim standartları(GKGD) yayınlanmıştır. Bu standartlar, çalışma alanı standartları ve raporlama standartları olmak üzere toplam on standarttan oluşmaktadır. İç kontrol sistemi çalışma alanı standartlarında düzenlenmiştir. Buna göre; denetimin planlanması kapsamının belirlenmesi ve daha sonraki çalışmalara rehberlik etmesi açısından dış denetçilerin işletmenin iç kontrol sistemini değerlendirmeleri önerilmiştir.⁵²

15 Aralık 2006 tarihinde AICPA tarafından yayınlanan ve sonraki dönemlerle ilgili tüm bilanço denetlemeleri için geçerli olan SAS 112' nolu "Bir Denetimde Tanımlanan İç Kontrole İlişkili Hususların Bildirimi" başlıklı standartta iç kontrol sistemindeki eksiklikleri bildirmede denetçilere yardımcı olacak yeni tanımlar oluşturulmuştur. Bu standart, kontrol yetersizlikleri ve maddi zayıflıklar üzerinde durmuş ve bunları açıklamıştır.⁵³

1.8.3. Organizasyonları Destekleme Komisyonu (COSO) Tarafından Yapılan Düzenlemeler

COSO, finansal raporlamanın iş ahlakını, etkili iç kontroller ve kurumsal yönetim aracılığıyla dünya çapında kalitesini artırmak için gönüllü kuruluşların bir araya gelmesi ile oluşturulmuştur. 1985 yılında Hileli Mali Raporlama Üzerine Ulusal Komisyonu desteklemek için kurulmuştur. COSO tarafından hazırlanan iç kontrol modeli Avrupa birliği ülkeleri başta olmak üzere birçok gelişmiş ülkeye ilham kaynağı olmuştur. COSO modeli ve bu modeli oluşturan bileşenler çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılı bir şekilde anlatılacaktır.⁵⁴

1.8.4. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) Denetim Yönergeleri

Uluslararası muhasebeciler federasyonu dünyada uluslararası muhasebe uygulamalarına yön veren ön önemli muhasebecilik meslek örgütlerinden birisi olup, 7

⁵¹ *About the AICPA*, Erişim Tarihi: 10 Ocak 2013, <http://www.aicpa.org/About/Pages/About.aspx>

⁵² Süleyman Uyar, "UFRS Uygulamalarında İç Kontrol Sisteminin Etkisi ve Önemi", *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(2), 2010, s.41.

⁵³ *Impact of SAS 112 on Governmental Financial Audits*, Erişim Tarihi: 10 Ocak 2013, <http://www.aicpa.org/InterestAreas/GovernmentalAuditQuality/Resources/Pages/Impac>

⁵⁴ Ercan Alptürk, *İç Denetim Rehberi*, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara Ocak 2008, s.444.

Ekim 1977 tarihinde 11.Dünya Muhasebeciler Kongresinde Almanya’da kurulmuştur. IFAC muhasebe mesleğinin uluslararası alanda sözcüsü olmak, üye kuruluşlar arasında ve diğer uluslararası kuruluşlar arasında koordinasyonu ve iş birliğini kolaylaştırmak, profesyonel muhasebeciler için denetim ve güvence alanında, kamu sektörü muhasebesi alanında, etik kurallar ve eğitim alanında yüksek kaliteli uluslararası standartların geliştirilmesi, benimsenmesi ve bu standartların kullanımını desteklemek için kurulmuştur.1977 yılında 51 ülkeden 63 tane kurucu üyeden oluşan kuruluş şu anda 129 ülkeden 173 tane üyesi ile yaklaşık 2.5 milyon kamu ve özel çalışan ve akademisyenden oluşan muhasebeci bünyesinde bulunmaktadır.⁵⁵

IFAC’ın iç kontrolle ilgili düzenlemeleri ISA (Uluslararası Denetim Standartları) “400 Risk Değerlemesi ve İç Kontrol” standarttı başlığı altında açıklanmaktadır. Bu standart ile işin etkin olarak yapılabilmesi için, her türlü çevresel faktörü de dikkate alarak iç kontrolleri tasarlamak ve işletmek yönetimin sorumluluğuna verilmiştir. ISA 400’ e göre iç kontrol sisteminin unsurları, muhasebe sistemi, kontrol ortamı ve kontrol prosedürleridir.⁵⁶

1.8.5. Amerikan Menkul Kıymetler Borsası Komisyonu (SEC) ve Sarbanes Oxley Kanunu

Amerikan Menkul Kıymetler Borsası Komisyonu (SEC) 1934 yılında kurulmuştur. SEC, iç kontrol sisteminin amacını iç kontrolle ilgili modeller oluşturan diğer kuruluşlardan farklı olarak daha sınırlı bir çerçevede ortaya koymuştur. Bu kuruluşa göre iç kontrol sistemi, finansal bilgilerin güvenilirliğini ve finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun hazırlanmasını sağlamaktır. SEC’in iç kontrol sisteminin kurulmasındaki amacına bakıldığında iç kontrolü daha çok muhasebe ile ilişkili gören bir yaklaşım benimsediği görülmektedir.⁵⁷

2000’li yılların başlarında büyük şirketlerde ortaya çıkan mali skandallardan yatırımcılar, şirket çalışanlarını ve tüm kamu büyük zarar görmüştür. Bu skandalların

⁵⁵ *About IFAC*, Erişim Tarihi: 12 Ocak 2013, <http://www.ifac.org/about-ifac>

⁵⁶ IFAC, *International Auditing and Assurance Standards Board*, “ISA-400 Risk Assessments and Internal Control”, *Handbook of International Auditing and Assurance and Ethics Pronouncements*, March, 2008, s. 776.

⁵⁷ Orhan Akışık, “İç Kontrol Sistemi ve Bağımsız Denetim içindeki Yeri”, *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, 14, Ocak 2005, s. 93.

neden olduğu büyük kayıplar tüm dikkatleri kurumsal yönetim alanına çekmiştir. ABD şirketlerinde yönetim alanında, raporlama ve kamu muhasebesi alanında ciddi etkiler yaratacak yeni düzenlemeler kısa bir süre içerisinde hazırlanmıştır. SEC, büyük şirketlerde yaşanan mali skandallardan kaynaklanan endişeleri azaltmak, kamuoyuna ve yatırımcılara yayınlanan kurumsal raporlara olan güveni yeniden kazanmak amacıyla Temmuz 2002’de SOX olarak bilinen “Yatırımcıları Korumak İçin Kurumsal Açıklamaları Sermaye Piyasası Kanununa ve Diğer Kararlara Uygun Hale Getirerek Doğruluklarını ve Güvenilirliklerini İyileştirme Kanunu” adlı Sarbanes- Oxley kanununu yürürlüğe koymuştur.⁵⁸

Genel olarak Sarbanes –Oxley kanununun amaçlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz. Kanununun amaçları,⁵⁹

- Yatırımcıya doğru, zamanında, detaylı ve anlaşılır finansal bilgi sunmak.
- Şirket yönetiminin daha çok hesap verebilir duruma getirilmesini ve şeffaflığın artırılmasını sağlamak. Diğer bir deyişle daha iyi bir kurumsal yönetim oluşturmak.
- Halka Açık Şirketler Muhasebe Denetim ve Gözetim Kurulunun (PCAOB - Public Company Accounting Oversight Board) kurularak daha sıkı yaptırımları uygulamak.
- Daha iyi iç kontrol sisteminin kurulup uygulanmasının sağlamaktır.

İç kontrol sistemi ile ilgili düzenlemelere Sarbanes Oxley Kanununun 103, 301, 302 ve 404. maddelerinde yer verilmiştir. Kanunun 103. maddesinde, bağımsız denetim kuruluşları tarafından kullanılacak denetim, doğrulama ve kalite kontrol standartlarından bahsedilmektedir. 301 nolu maddede ise borsaya kayıtlı şirketlerin iç denetim komitesi oluşturmaları hüküm altına alınmıştır. “Finansal Raporlamada şirketin Sorumluluğu” başlıklı 302. maddede, şirketlerin aralarında genel müdürünün de bulunduğu üst düzey yöneticilerinin, çalışanların karıştıkları her türlü yolsuzluğu ve yanlış tasarrufları, nitelikleri ne olursa olsun, işletmenin iç denetim komitesine ve bağımsız denetimden sorumlu dış denetçilerine rapor etmeleri hüküm altına alınmıştır. Kanunun “Yönetim Tarafından İç Kontrol Sisteminin Değerlendirilmesi” başlıklı 404.

⁵⁸ IFAC, *Internal Controls – A Review of Current Developments*, 2006, s.6.

⁵⁹ PRICEWATERHOUSE TÜRKİYE, *Genel Hatlarıyla Sarbanes-Oxley Kanunu ve Türkiye’de Faaliyet Gösteren Şirketlere Etkisi*, 22 Aralık 2004, s.3.

maddede ise, bağımsız denetim hizmeti veren kuruluşların iç kontrol raporunu tasdik edecekleri belirtilmektedir.⁶⁰ 404. maddesinde ayrıca yöneticilerin iç kontrolü incelemesi gerekliliği ve iç kontrolün yapısı ve prosedürlerin etkinliğini değerlendiren bir yıllık rapor hazırlamaları üzerinde durulmuştur.⁶¹

1.8.6. Kanada Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü (CoCo) Modeli

Kanada sertifikalı muhasebeciler enstitüsü 1995 yılında COSO modelini esas alarak denetçiler, hissedarlar ve yönetim kurulları için bir kontrol rehberi geliştirerek söz konusu rehberi “kontrol rehberi” adı altında yayımlamıştır. Sonunda ortaya kavramsal açıdan COSO modelinden daha kapsamlı bir model çıkmıştır. Organizasyonun ismine atıfta bulunarak bu çalışma daha çok CoCo raporu olarak bilinmektedir. CoCo modeli, esas olarak işletmenin tespit ettiği amaçlar için, tüm imkânları seferber edilmesini, bu imkânların yeterliliğini ve elde edilen sonuçların amaçlarla örtüşüp örtüşmediğini kontrol etmektedir.⁶²

CoCo modeli iç kontrolü dört bileşen altında 20 kriter ile açıklamaktadır. Bu kriterler aynı zamanda iç kontrol sisteminin değerlendirilmesinde de kullanılabilir.⁶³

CoCo modelini oluşturan dört bileşen aşağıda kısaca açıklanmıştır.⁶⁴

Amaç: Organizasyonun yönünü tayin eder. Riskler, politikalar, planlar ve performans hedefleri bu başlık altında bulunmaktadır.

Bağlılık: Organizasyonun kimliğini ve etik değerlerini, insan kaynakları politikalarını, güvenilirliği ve dürüstlüğü ve yetki ve sorumlulukları içermektedir.

Yeterlilik: Çalışanların bilgi ve yeteneği, araçlar, iletişim bilgi sistemleri ve kontrol faaliyetlerinin sahip olması gereken nitelikleri belirler.

⁶⁰ Akışık, s. 95-96.

⁶¹ Jeffrey Doyle, Weili Ge, Sarah Mcvay, “Determinants of Weaknesses in Internal Control Over Financial Reporting”, *Journal of Accounting and Economics*, 44, 2007, s. 198.

⁶² Duygu Anıl Keskin, *İç Kontrol Sistemi Kontrol Öz Değerlendirme*, Beta Yayınları, İstanbul Aralık 2006, s.42.

⁶³ Özbek, s.456.

⁶⁴ IFAC 2006, s. 4-5.

İzleme ve öğrenme: Kurumsal gelişmenin ve çevresel faktörlerdeki değişimin sürekli izlenmesini sağlar, performans, bilgi sistemlerinin ve kontrol etkinliğinin değerlendirilmesini ve iş takip yöntemlerini içerir.

Dört başlık altında toplanan 20 kriter aşağıda açıklanmıştır.⁶⁵

Amaç

- Kurum hedefleri açık bir şekilde belirlenmeli ve tüm çalışanlarla paylaşılmalıdır.
- Hedeflere ulaşılmasını engelleyecek tüm riskler tanımlanmalı ve değerlendirilmelidir.
- Hedeflerin gerçekleştirilmesi ve tanımlanan risklerin yönetilmesi için gerekli politikalar oluşturulmalı ve çalışanlara iletilmeli ve böylece beklentiler açıkça ifade edilmelidir.
- Kurum hedeflerine ulaşılmasını sağlayacak çabalara rehberlik edecek planlar oluşturulmalı ve çalışanlarla paylaşılmalıdır.
- Söz konusu amaçlar ve planlar, ölçülebilir performans hedeflerini ve göstergelerini içermelidir.

Bağlılık

- Başta dürüstlük olmak üzere, etik değerler oluşturulmalı, çalışanlara iletilmeli ve tüm kurum içinde uygulanmalıdır.
- İnsan kaynakları politikaları ve uygulamaları kurumun etik değerleriyle ve amaçlarıyla uyumlu olmalıdır.
- Kararların doğru kişiler tarafından alınmasını ve faaliyetlerin uygulanmasını sağlamak için yetkiler sorumluluk ve hesap verebilirlik açıkça tanımlanmalı ve şirket amaçlarıyla uyumlu olmalıdır.
- Kurum içerisinde çalışanlar ve yönetim kademeleri arasında karşılıklı bir güven ortamı oluşturulmalı, kurumun farklı birimleri tarafından alınan kararlar ve uygulanan faaliyetler arasında uyum sağlanmalıdır.

⁶⁵ Erkan Karaarslan, *İç Kontrol*, Erişim Tarihi: 14 Ocak 2013, <http://www.erkankaraarslan.org/ic-kontrol/>

Yeterlilik

- Kurum çalışanlarının ortak amaca erişilmesine katkıda bulunabilmeleri için gerekli bilgi, beceri, yetenek ve ihtiyaç duydukları araç ve gereçlere sahip olmalıdır.
- Bilgi iletişim sistemi, kurumun etik değerlerini ve amaçlara ulaşılmasını desteklemelidir.
- Kurumun farklı birimleri ve fonksiyonları arasında eşgüdüm sağlanmalıdır.
- Tüm kontrol faaliyetleri işlem ve faaliyetlerin içine yedirilmelidir.

İzleme ve Öğrenme

- Faaliyette bulunulan iç ve dış ortam sürekli takip edilmeli, ihtiyaç duyulursa amaçlar ve iç kontrol uygulamaları değiştirilmelidir.
- Performans, planlarda belirtilen son hedefler karşılaştırılmalıdır.
- Kurum faaliyetlerinin kurum amaçlarıyla uygunluk gösterip göstermediği sürekli gözlenmelidir.
- Kurum içi bilgi sistemleri, amaçlar değiştiğinde veya bazı hatalar tespit edildiğinde bu değişikliklere uyum sağlayacak yapıda düzenlenmeli ve sürekli gözden geçirilmelidir.
- İş takip yöntemleri geliştirerek alınan karar veya önlemlerin uygulanıp uygulanmadığı sistematik olarak izlenmelidir.
- Yönetim, kurum içi kontrolün etkinliğini ve yeterliliğini belli aralıklarla değerlendirmeli ve bulgularını ilgililerle paylaşmalıdır.

CoCo modeli iç kontrol sistemine yönelik daha açıklayıcı ve anlaşılır unsurlar içermesine rağmen bu unsurların nasıl hayata geçirileceğine dair detaylı bir rehberlik ve değerlendirme aracı sağlamamaktadır.⁶⁶

1.8.7. İngiltere: Turnbull Raporu

Firmaların önemli riskleri belirlemesi ve doğru bir şekilde yönetmesi amacı ile iç kontrol sistemlerinin etkinliğini değerlendirmelerini hedefleyen Turnbull Raporu, İngiltere Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü Kurumsal Yönetim Komitesi tarafından

⁶⁶ Özbek, s.458.

hazırlanan bir düzenlemedir.⁶⁷Bu tür komite çalışmalarına komite başkanının ismini vermek neredeyse bir teamül haline gelmiştir. Nitekim Turnbull Raporu da ismini komisyon başkanı olan Nigel Turnbull'un adından almış ve 1999 yılında yayımlanmıştır.

İngiltere'de büyük şirketler, Büyük Britanya'nın Bütünleştirilmiş Kuralları ve Turnbull Raporu kurallarını esas alarak iç kontrol sistemi yapılarını oluştururlar. Yöneticiler için hazırlanmış olan bu rehber, iç kontrol faaliyetlerinin işletme faaliyetleriyle nasıl bütünleştirileceği ve işletmelerde değişen risklere nasıl karşılık verileceği konusunda yönetime ayrıntılı bilgi sağlar.⁶⁸

COSO modeli daha çok bir uygulama rehberi özelliği taşıırken, Turnbull Raporu İngiltere kurumsal yönetim prensiplerinde yer alan yönetim kurulunun iç kontrol konusundaki sorumluluklarını açıklamaya çalışan bir prensipler bütünü özelliği taşımaktadır.⁶⁹

Turnbull Raporu en son 2005 yılında revize edilmiş, iç kontrol ve risk yönetimi sisteminin önemini şu şekilde vurgulamaktadır.⁷⁰

- Bir şirketin iç kontrol sistemi, risklerin yönetiminde ve iş hedeflerinin yerine getirilmesi açısından kilit bir role sahiptir. Etkili bir iç kontrol sistemi pay sahiplerinin yatırımlarını ve şirket varlıklarının korunmasına katkıda bulunur.
- İç kontrol operasyonların etkinliğini ve verimliliğini kolaylaştırır, iç ve dış raporlamanın güvenilirliğini artırır ve kanun ve yönetmeliklere uyuma yardımcı olur.
- Muhasebe kayıtlarının doğru bir şekilde tutulmasını da içeren etkin mali kontroller iç kontrol sisteminin önemli bir parçasıdır. Finansal kontroller şirketin önlenebilir finansal risklere maruz kalmasının önüne geçer ve şirketin iç ve dış çevresine sunduğu finansal bilgilerin güvenilir olmasını sağlar.
- Bir şirketin hedefleri, içyapısı ve faaliyette bulunduğu ortam sürekli olarak bir değişim halindedir. Doğal olarak karşılaşılan risklerde sürekli olarak değişim

⁶⁷ Arzu Alikadioğulları, *Türkiye'de Mali Reform Kapsamında İç Kontrol Sistemi Uygulaması Maliye Bakanlığı Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2011, s. 62.

⁶⁸ Songül Duman, *İç Kontrol Sisteminin Oluşturulmasında Etkili Olan Faktörler ve Tekstil Sektöründe Örnek Uygulama*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2006, s.9-10.

⁶⁹ Özbek, s.452.

⁷⁰ *Turnbull Report*, 2005, Erişim Tarihi: 15 Ocak 2013, http://www.ecgi.org/codes/documents/frc_ic.pdf

içerisindedir. Güçlü bir iç kontrol sistemi şirketin maruz kaldığı risklerin doğasının ve içeriğinin düzenli olarak değerlendirilmesini sağlar. Burada iç kontrol sisteminin amacı söz konusu risklerin tamamen ortadan kaldırılmasından ziyade kontrol altında tutulması ve yönetilmesidir.

1.8.8. Uluslararası Yüksek Denetleme Kuruluşları Örgütü (INTOSAI) Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Birleşmiş Milletlere üye ülkelerin yüksek denetim kuruluşlarının oluşturduğu bir teşkilat olan INTOSAI, 1953 yılında Küba/Havana’da toplanan Kongrede 34 ülkenin katılımıyla kurulmuş olup, üye sayısı günümüzde 191’e ulaşmıştır.⁷¹

INTOSAI’ye ancak yüksek denetim kuruluşları veya yüksek denetim kuruluşu sayılanlar üye olabilmektedir. Yüksek denetleme kuruluşu sayılmanın temel koşulu, yasayla kurulmuş olmak ve parlamento adına denetim yapmaktır. Statüsü gereğince INTOSAI’ye her ülkeden sadece bir yüksek denetim kuruluşu üye olabilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Sayıştay’ı da 1965 yılında INTOSAI’ye üye olmuştur. INTOSAI’nin amacı; yüksek denetleme kurumları arasındaki ilişkileri geliştirmek, özellikle kamu mali denetimi alanında bilgi ve görüş alış verişi ile tecrübelerin paylaşılmasını sağlamak, ihtiyaç duyulan konularda üyelerine destek vermektir.⁷²

INTOSAI, 2004 yılında “Kamu Sektörü İçin İç Kontrol Standartları Kılavuzu”nu yayımlamıştır. İç kontrol, hedeflerin gerçekleştirilmesine makul güvence sağlayan bir yönetim aracı olduğundan yönetim, iç kontrol sisteminin her türlü faaliyetinden sorumludur.⁷³

INTOSAI’nin her üç yılda bir farklı ülkede gerçekleştirilen kongreleri, kamu alanındaki güncel ve önemli denetim sorunlarının görüşüldüğü ve gerekli tavsiye kararlarının alındığı bir forum niteliğindedir.

⁷¹ *About INTOSAI*, Erişim Tarihi: 16 Ocak 2013, <http://www.intosai.org/about-us.html>

⁷² Serkan İnce, *Kamu Mali Yönetiminde Dönüşüm İç Kontrolün Uygulanabilirliği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2009, s.63-64.

⁷³ Alikadıoğulları, s.65.

1.8.9. Amerika Birleşik Devletleri Sayıştayı (GAO) Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Government Accountability Office (GAO), ABD kongresinin soruşturma kolu olarak faaliyet göstermektedir. Amerikan sayıştayı olarak dilimize çevrilmiştir. GAO Amerikan halkının çıkarları için federal hükümetlerin hesap verebilirliğini ve performansının artırılmasında ABD kongresinin anayasal sorumluluklarını yerine getirmesini destekleyen bir kuruluştur.⁷⁴

Kamu iç kontrol standartlarının oluşturulup yayımlanması görevi ABD sayıştaya, kurumların iç kontrol sistemi faaliyetlerini değerlendirirken kullanacakları rehberi hazırlama görevi de Yönetim ve Bütçe Ofisine (OMB- Office of Management and Budget) verilmiştir. GAO'nun hazırladığı kamu iç kontrol standartları, iç kontrolün oluşturulması, yolsuzluk, israf, suistimal ve kötü yönetim riskinin yüksek olduğu yönetim ve performans alanlarının belirlenmesi amacıyla genel bir çerçeve sunmaktadır. OMB tarafından “Yönetimin Hesap Verme Sorumluluğu ve Kontrol” üzerine yayımlanan A-123 no'lu genelge, kontrolleri değerlendirmeye ve raporlama yapmaya ilişkin özel hükümler içermektedir⁷⁵

OMB tarafından yayınlanan A-123 genelgesi ile federal kurumların;⁷⁶

- Finansal raporlama ile alakalı iç kontrolleri değerlendirerek belgelemeleri,
- Yapmış oldukları iç kontrollerin güvenilirliğini ve etkinliğini değerlendirerek belgelemeleri,
- “Yıllık Federal Yöneticiler Finansal Entegrasyon Kanunu” bölüm 2 güvencelerinin bir parçası olarak finansal raporlar üzerindeki iç kontrollerin etkin olup olmadığı ile ilgili ayrı bir teminat ifadesinde bulunmaları gerekmektedir.

GAO'nun 1999 yılında yayımlanmış olduğu “Federal Hükümette İç Kontrol Standartlarında (Standards for Internal Control in the Federal Government)” 1992 yılında COSO'nun yayımladığı “İç Kontrol: Bütünleşik Çerçeve Raporunu” dikkate

⁷⁴ About GAO, Erişim Tarihi: 17 Ocak 2013, <http://www.gao.gov/about/index.html>

⁷⁵ Erdoğan, s.105.

⁷⁶ Wen-Wen Chien, *The Audit Committees, Internal Controls, and Financial Distress of U.S. Public Hospitals*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Nova Southeastern University, H. Wayne Huizenga School of Business and Entrepreneurship, U.S.A. 2007, s. 34

alınmıştır. GAO'nun iç kontrol tanımı ve kontrol standartları temel olarak COSO ve INTOSAI'nin sunmuş olduğu modellerden farklı değildir.⁷⁷

1.8.10. Avrupa Birliği Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Avrupa Birliği, Kamu İç Mali Kontrolü (Public Internal Financial Control - PIFC) yaklaşımını kendine rehber edinmiştir. Kamu iç mali kontrolü, mali yönetim ve kontrol sistemi, iç denetim sistemi ve bu iki alandaki merkezi uyumlaştırma birimlerinden oluşmaktadır. Bu sistem, kamu kaynaklarının etkili kullanılması, ilgili yasa ve yönetmeliklere uygunluğun sağlanması ve iyi mali yönetim ilkelerinin uygulanması açısından gelişmeye açık bir alandır. Avrupa Birliği'nde genişleme sürecinin başlamasıyla, kamu yönetimi reformu ön plana çıkmış, aday ülkelerde mali kontrol alanına ilişkin mevcut yapıların gözden geçirilmesi ve aksayan yönlerin ortaya çıkarılması önem kazanmıştır.⁷⁸

Avrupa Birliği'nde uygulanan kamu iç mali kontrol sistemi COSO modelini esas almaktadır. Avrupa Birliği yetkilileri, COSO modelindeki beş unsurun üye ülkelerde uygulandığını varsaymaktadır. Ancak uygulamanın gerçekte hangi boyutta olduğunun kesin olarak söylemek mümkün değildir. Avrupa Birliği İç Kontrol Standartları, COSO iç kontrol modelinin beş unsuru olan kontrol ortamı, risk değerlendirme, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim ve gözetim ana başlıkları altında yirmi dört adet standarttan oluşmaktaydı. Bu standartlar 2007 yılında yayımlanan “İç Kontrol Standartlarının Revizyonu ve Temel Çerçeve” adlı Tebliğinde yeniden değerlendirmeye tabi tutulmuş, misyon ve değerler, insan kaynakları, planlama ve risk yönetim süreci, operasyonlar ve kontrol faaliyetleri, bilgi ve mali raporlama, değerlendirme ve denetim adlarıyla altı temel başlık altında gruplandırılmıştır. Karmaşıklığa neden olan mükerrer standartlar rasyonelleştirilerek sayıları 24'ten 16'ya düşürülmüştür.⁷⁹

⁷⁷ Erdoğan, s.109.

⁷⁸ Nihal Saltık, *İç Kontrol Standartları, Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İç Kontrol Merkezi Uyumlaştırma Dairesi Uzman Raporu*, Ankara 2007, s. 33

⁷⁹ Saltık, s.34.

1.9. TÜRKİYE'DE İÇ KONTROL DÜZENLEMELERİ

1.9.1. 6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu ve İç Kontrol

Ülkemizde ticaret hayatının yasal zeminini oluşturan en önemli düzenlemelerden birisi olan 6102 sayılı yeni Türk ticaret kanunu 14 Şubat 2011 tarihinde Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yeni TTK firmaların sahip olması gereken iç kontrol sistemleri konusunda açık bir düzenleme getirmemekte, iç kontrol sisteminin olması yönünde açıkça bir şart koşmamakta ve bu konuda yönetim kurullarına herhangi bir görev yüklememektedir. Yeni TTK iç kontrol sistemine açık bir şekilde ve uluslararası genel kabul görmüş tanımlarıyla yer vermediği görülmektedir. Ancak doğrudan doğruya olmasa da, iç kontrol sistemine yönelik zımni de olsa bazı atıflarda bulunduğu söylenebilir.⁸⁰

İç kontrol sistemine zımni de olsa Yeni TTK 'nın 367,375 ve 378. maddelerinde atıfta bulunulmuştur. Bunlar,⁸¹

Yönetimin devri başlıklı 367. maddede iç kontrol sisteminin bir bakıma biçimsel tarifini veren bir düzenleme yapılmıştır

(1) Yönetim Kurulu esas sözleşmeye konulacak bir hükümlerle, düzenlenmeyeceği bir iç yönetmeliğe göre, yönetimi, kısmen veya tamamen bir veya birkaç yönetim kurulu üyesine veya üçüncü kişiye devretmeye yetkili kılınabilir. Bu yönetmelik şirketin yönetimini düzenler; bunun için gerekli olan görevleri, tanımlar, yerlerini gösterir, özellikle kimin kime bağlı ve bilgi sunmakla yükümlü olduğunu belirler. Yönetim kurulu, istem üzerine pay sahiplerini ve korunmaya değer menfaatlerini ikna edici bir biçimde ortaya koyan alacaklıları, bu yönetmelik hakkında, yazılı olarak bilgilendirir.

(2) Yönetim, devredilmediği takdirde, yönetim kurulunun tüm üyelerine aittir.

Bu düzenlemelerden anlaşılacağı üzere, ilgili kanunun anonim şirketlerde işletme yönetiminin yetki ve sorumluluk ilişkisinin biçimsel bir şekilde düzenlenmesini ve sorumlu pozisyonlarda bulunan kişilerin görev tanımlarının yapılmasını öngörmüştür.

⁸⁰ Özbek, s.478-479.

⁸¹ Yahya Arıkan, "Yaşanan Ekonomik Gelişmelerin, Yeni TTK ve Yapılan Yasal Düzenlemelerin Işığında, Muhasebe Mesleğinde Yeni İş Alanları", *Mali Çözüm Dergisi*, 102, Kasım-Aralık 2010, s.8-9.

Kanunun 375. maddesinde yönetim kurulunun devredilemez ve vazgeçilemez görev ve yetkileri arasında;

Şirket yönetim teşkilatının belirlenmesi, muhasebe, finans denetimi ve şirketin yönetiminin gerektirdiği ölçüde, finansal plânlama için gerekli düzenin kurulması, müdürlerin ve aynı işleve sahip kişiler ile imza yetkisini haiz bulunanların atanmaları ve görevden alınmaları, yönetimle görevli kişilerin, özellikle kanunlara, esas sözleşmeye iç yönetmeliklere ve yönetim kurulunun yazılı talimatlarına uygun hareket edip etmediklerinin üst gözetimi hükümlerine yer verilmiştir.

Bugün işletmeler için iç kontrol yönetimin temel fonksiyonlarından biridir ve uluslararası alanda kabul görmüş tanımıyla iç kontrol işletme faaliyetlerinin verimliliği ve etkililiği, finansal raporlamanın güvenilirliği, yasalara ve diğer düzenlemelere uygunluğunu sağlamak amacıyla işletme içinde oluşturulan ve işletmenin tüm çalışanları tarafından etkilenen bir süreçtir.

Kanunun 378. maddesinde riskin erken saptanması ve yönetime ilişkin düzenleme ile ilgili şu hükümler yer almıştır.

(1) Pay senetleri borsada işlem gören şirketlerde, yönetim kurulu, şirketin varlığını, gelişmesini ve devamını tehlikeye düşüren sebeplerin erken teşhisi, bunun için gerekli önlemler ile çarelerin uygulanması ve riskin yönetilmesi amacıyla, uzman bir komite kurmak, sistemi çalıştırmak ve geliştirmekle yükümlüdür. Diğer şirketlerde bu komite denetçinin gerekli görüp bunu yönetim kuruluna yazılı olarak bildirmesi hâlinde derhâl kurulur ve ilk raporunu kurulmasını izleyen bir ayın sonunda verir.

(2) Komite, yönetim kuruluna her iki ayda bir vereceği raporda durumu değerlendirir, varsa tehlikelere işaret eder, çareleri gösterir. Rapor denetçiye de yollanır.

Şirketin varlığını, gelişimini ve devamını güvence altına almayı amaçlayan bu düzenleme kurumsal yönetim ilkelerinden ve iç kontrol sisteminin faaliyetlerinden biri olup kanunun bu anlamda en dikkat çekici düzenlemelerinden bir tanesidir.

1.9.2. 5018 Sayılı Kanun Kapsamında İç Kontrol

Kamu mali yönetiminin yapısı ve işleyişi tüm mali işlemlerin muhasebeleştirilmesi, raporlanması ve mali kontrolü 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile düzenlenmiştir. Kanuna göre kamu maliyesi prensiplerinin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Maliye Bakanlığı'nca belirlenir ve izlenir. Maliye bakanlığı kamu iç kontrol standartları tebliğini yayımlayarak konu ile ilgili nasıl düzenleme yapılması gerektiğini tüm kamu kurumlarına bildirmiştir.⁸²

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun 55-62. maddelerinde iç kontrolün tanım ve amacı, kontrolün yapısı ve işleyişi, ön mali kontrol, mali hizmetler birimi, muhasebe hizmeti ve muhasebe yetkilisinin yetki ve sorumlulukları, muhasebe yetkilisinin nitelikleri ve atanması gibi konular ele alınmıştır.⁸³

1.9.3. Sermaye Piyasası Kurulu Tarafından Yapılan Düzenlemeler

Ülkemizde sermaye piyasasında faaliyet gösteren işletmeler için iç kontrol konusunda düzenleyici ve denetleyici kurum Sermaye Piyasası Kuruludur (SPK). SPK iç kontrolle ilgili olarak 14 Temmuz 2003 yılında ve (V, 68) seri nolu "Aracı Kurumlarda Uygulanacak İç Denetim Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ" 'inde düzenlenmiş ve zaman içerisinde değişikliklere uğramıştır.⁸⁴

Bu tebliğ dört bölümden oluşmaktadır. Tebliğin birinci bölümünde amaç, kapsam ve tanımlardan bahsedilmektedir. İkinci bölümünde iç denetim ve iç kontrol sistemi ile ne kastedildiği, üçüncü bölümünde teftiş birimine ilişkin esaslar ele alınmaktadır. Tebliğin dördüncü bölümünde ise iç kontrol birimine ilişkin esaslara yer verilmekte, iç kontrol biriminin faaliyetleri ile iç kontrol elemanlarına yönelik çeşitli düzenlemelere yer verilmektedir.⁸⁵

⁸² Recai Akyel, "Türkiye'de İç Kontrol Kavramı, Unsurları ve Etkinliğinin Değerlendirilmesi", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 17(1), 2010, s.91.

⁸³ 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 24.12.2003 tarihi ve 25326 sayılı resmi gazete. Madde 55-62.

⁸⁴ Özen Akçakanat, *Devlet Muhasebe Sistemi İçinde Özel Bütçeli İdarelerde İç Kontrol Sisteminin Etkinliği: Üniversitelere Yönelik Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2011, s.106.

⁸⁵ Aracı Kurumlarda Uygulanacak İç Denetim Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ, Sermaye Piyasası Kurulu, 14 Temmuz 2003 Tarihli ve 25168 Sayılı Resmi Gazete.

İKİNCİ BÖLÜM

İÇ KONTROL SİSTEMİNİN OLUŞTURULMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. İÇ KONTROL SİSTEMİNİ OLUŞTURAN UNSURLAR

Denetim standartları kurulu 55 numaralı tebliğe (SAS 55) göre iç kontrol yapısı üç ana unsurdan meydana gelmektedir. Bunları kontrol ortamı, muhasebe sistemi ve kontrol yöntemleri diye sıralayabiliriz.

2.1.1. Kontrol Ortamı

Bir işletmede etkin bir iç kontrol sisteminin oluşturulabilmesi için uygun bir ortamın sağlanması gerekmektedir. Bu ortamın oluşmasının etkileyen unsurlarda; yönetimin düşüncesi ve yaklaşımı, örgütsel yapı, personel politikaları ve uygulamaları, yönetimin kontrol yöntemleri, yetki ve sorumlulukların dağılımı, iç denetim, işletme politikaları ve uygulamaları ve dış etkenlerdir.⁸⁶

2.1.2. Muhasebe Sistemi

Muhasebe sistemi, bir işletmenin mali nitelikteki işlem hareketlerini kaydetme, sınıflandırma, özetleme, analiz, yorum ve raporlama için oluşturulmuş kayıt ve yöntemlerin tamamıdır. Etkin bir muhasebe sistemi;

- Bütün geçerli işlemlerin kaydedilmesi ve belirlenmesi,
- İşletmenin finansal raporlamasının uygun sınıflamaya yardımcı olacak şekilde ve zaman esasına göre tanımlanması,
- İşlemlerin finansal raporlarda parasal değerleri ile kaydolmasını sağlayacak şekilde değerinin ölçülmesi,
- İşlemlerin uygun muhasebe döneminde kayıt olunmasını sağlamak için gerçekleştiği zaman döneminin belirlenmesi, işlemlerin finansal raporlara gerektiği şekilde aktarılması,

⁸⁶ *İç Kontrol Sisteminin Unsurları*, Erişim Tarihi: 04 Mart 2013, <http://muhasebedersleri.com/muhasebe-denetimi/ic-kontrol-sistemi-unsurlari.html>

- Büyük işletmelerde doğru hesap planı kullanılması ve sistemi tanıtan muhasebe yönetmeliğinin olması gibi özellikleri taşıması gerekmektedir.⁸⁷

2.1.3. Kontrol Yöntemleri

Kontrol yöntemleri işletmenin hedeflerine ulaşabilmesi için yürütülen faaliyetlerde, makul derecede güvenilirliği sağlayabilmek için yönetimin oluşturmuş olduğu politika ve prosedürlerdir. Bunları genel kontroller, uygulama kontrolleri, aktifler üzerindeki kontroller ve verilerin güvenilirliği şeklinde sıralayabiliriz. Kontrol yordamlarının başlangıç noktası genel kontrollerdir. Bunlar ne kadar etkili çalışırsa diğer kontrol prosedürlerinin başarı olasılığı da o kadar artar. Uygulama kontrolleri özellikle muhasebe tarafından üretilen verilerin birinci elden kontrol edilmesidir. Bu kontroller ile muhasebe işleminin bütünlüğü ve doğruluğu incelenir. Aktifler üzerindeki kontroller, işletmenin aktiflerini fiziki olarak koruyabilmek için oluşturulan kontrollerden oluşur. Aktiflere ulaşma konusunda bazı kısıtlamaların getirilmesi, aktiflerin işletmeye giriş ve çıkışlarında belirli kişilerin yetkili olması gibi kontrol aktifler üzerindeki kontrollere örnek verilebilir. Verilerin güvenilirliği de gerçekleşmiş ve kayıt altına alınmış işlemlerin güvenilirliğini sağlamaktadır.⁸⁸

2.2. COSO İÇ KONTROL DEĞERLENDİRME MODELİ TEMELİNDE İÇ KONTROL SİSTEMİ BİLEŞENLERİ

İşletmenin amaçlarına ulaşmasında makul bir güvence sağlamak için oluşturulan iç kontrol sistemi COSO modeline göre birbiriyle bağlantılı beş temel bileşenden oluşmaktadır. Bunlar; kontrol ortamı, risk değerlendirme, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim ile izleme olarak kabul edilmektedir.⁸⁹

2.2.1. Kontrol Ortamı

İlk bileşen olan kontrol ortamı kusursuz bir iç kontrol sisteminin temeli oluşturur. Hangi stratejinin ve ne tür amaçların belirleneceği konusunda kontrol

⁸⁷ Ö. Faik Yılmaz, Murat Sırmabıyık, *Ticaret ve Sanayi İşletmelerinde İç Kontrol Sistemleri Sunumu*, Türkiye İç Denetim Enstitüsü Derneği, İstanbul 2001, s.4-5.

⁸⁸ Ataman, Hacırüstemoğlu, Bozkurt, s.65-66.

⁸⁹ INTOSAI GOV 9100, *Guidelines for Internal Control Standards for the Public Sector*, 2004, s.13.

ortamının genel bir etkisi vardır. Örgüt içerisinde disiplin sağlayan ve yapı oluşturan kontrol ortamı iç kontrolün diğer unsurlarının da esasını oluşturur.⁹⁰ Kontrol ortamını oluşturan diğer alt bileşenlerde aşağıda açıklanmıştır.

Dürüstlük ve Etik Değerler: Bir kurumun amaçlarını belirlemesi ve bu amaçları gerçekleştirme yöntemi kurumun tercihlerine, değer yargılarına ve yönetim biçimleri üzerine kuruludur. Davranış standartlarına dönüşen bu tercih ve değer yargıları yönetimin dürüstlüğünü ve etik değerlere olan bağlılığını gösterir. Bir kurumun iç kontrol sisteminin etkinliği, o sistemi oluşturan, idare eden ve izleyen kurum çalışanlarının dürüstlük ve etik değerlere olan bağlılık seviyelerinin üstüne çıkamaz. Başka bir deyişle iç kontrol sisteminin etkinliği kurum çalışanlarının dürüstlük ve etik değer kavramlarını nasıl algıladıklarına bağlıdır. Dürüstlük ve etik değerler kontrol ortamının olmazsa olmazı olup diğer iç kontrol bileşenlerinin yönetilmesi ve izlenmesini etkiler.⁹¹

Yönetim Kurulu ve Denetim Komitesi: Kontrol ortamı bir işletmenin yönetim kurulu ve denetim komitesinin eylemlerinden etkilenir. Önceki yıllarda SOX'ta genellikle bu kurullar üst düzey yöneticiler tarafından domine edilerek sınırlı sayıda temsil edilirdi. Bu durumda oluşturulan bu kurul ve komitelerin yönetiminin tamamen bağımsız olmadığını göstermektedir. Üst düzey yöneticilerden bağımsız ve domine edilmemiş bir yönetim kurulunun ve denetim komitesinin işletme faaliyetlerinde etkin bir gözetim sağlaması kontrol ortamına büyük katkı sağlayacaktır. Sonraki yıllarda SOX özellikle denetim komitelerinin faaliyetlerinde bağımsız olmasını gerektiren değişiklikler yapıldı. Aktif ve bağımsız yönetim kurulu ve denetim komitesi COSO kontrol ortamının vazgeçilmez bir unsurudur. Çünkü kurumsal davranışları gözden geçirerek üst düzey politikalar belirlemek yönetim kurulu ve denetim komitesinin sorumluluğu altındadır.⁹²

Yönetimin Felsefesi ve Çalışma Tarzı: Üst yönetimin çalışma tarzı ve felsefesi işletmenin kontrol ortamı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bazı üst düzey yöneticiler sık sık yüksek risklere rağmen iş girişimlerinde bulunurken bazıları da riskten kaçınarak temkinli davranırlar. Bazı yöneticiler yapılan işlemlerin yazılı kurallara ve raporlara

⁹⁰ Akyel, s.86.

⁹¹ COSO, s.23.

⁹² Robert R. Moeller, *Sarbanes-Oxley Internal Control*, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey 2008, s.99.

dayandırılarak yapılmasını isterken bazılarının bunun tam tersini isteyebilir. Yöneticiler arasındaki bu farklılıklar aslında onların yönetim felsefesini ve çalışma tarzını ortaya koymaktadır. Yönetimin felsefesi ve çalışma tarzıyla ilgili düşünceler kontrol ortamının bir parçasını oluşturmaktadır. İç denetçiler ve iç kontrollerin değerlendirilmesinden sorumlu olan kişiler iç kontrol sisteminin etkinliğine bakarken bu faktörleri de dikkate alırlar.⁹³

Organizasyon Yapısı: Kontrol ortamının diğer bir alt bileşeni de organizasyon yapısıdır. İyi tasarlanmış bir organizasyon yapısı işletme faaliyetlerini planlamak, yönetmek ve kontrol etmek için bir alt yapı sağlar. Departmanlar arasında uygun görev dağıtımını ve işletme içerisinde önemli kararları alma gibi konularda organizasyon yapısı üyeler arasında görevleri, sorumlulukları ve yetkileri belirleyen en önemli unsurdur. Tek bir kişinin baskın olduğu yönetim kararlarında, bu kişinin yetenekleri ve ahlaki karakteri denetçiler için son derece önemlidir. Alınan kararlarda merkezi olmayan bir yaklaşım sergilendiğinde ise birçok yöneticinin kararları eşit derecede öneme sahip olur. Bu tarz işletmelerde organizasyon yapısının etkin olduğu söylenebilir. Denetçilerinde kontrol ortamına bakış açıları olumlu yönde olur.⁹⁴

Yetki ve Sorumlulukların Dağılımı: Bir organizasyon içerisinde personelin eylemlerini düzenleyen ve sorumluluklarını açıklayan kuralların net ve anlaşılır olmalıdır. Bu yüzden kontrol ortamının etkin olması için yönetim çalışanının iş tanımını iyi bir şekilde yapmalıdır. Aynı zamanda organizasyon içerisindeki yetki ve sorumlulukların tanımını da anlaşılır bir şekilde düzenleyip bunu da tüm çalışanlarıyla paylaşmalıdır. Ayrıca uygun iş uygulamalarını ve kilit personelin kullandıkları kaynakları ve onların deneyimlerini de anlatan politikalar oluşturulabilir.⁹⁵

İnsan Kaynakları Politikaları ve Uygulamaları: iç kontrolün etkinliği işletme personelinin özelliklerinden etkilenir. Özellikle yönetimin işe alım sürecindeki oryantasyon, eğitimi, danışmanlık, değerlendirme, destekleme ve teşvik gibi konularda güçlü insan kaynakları politikaları olmalıdır. Çünkü bu politika ve uygulamalar kontrol ortamının etkinliği üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. İşe alım sürecinde ilgili pozisyon için adayın eğitim alt yapısı, iş tecrübesi, güvenilir ve yetenekli bir insan olması gibi

⁹³ . Moeller, s.99-100.

⁹⁴ O. Ray Whittington, Kurt Pany, *Principles of Auditing And Other Assurance Services*, 15. Baskı, McGraw-Hill/Irwin America, New York 2006, s.228.

⁹⁵ Whittington, Pany, s.229-230.

kriterler yönetim için son derece önemli olmalıdır. Bu kriterlerin esas alındığı bir işletme, denetçiler için ilk bakışta olumlu bir fikir oluşturur.⁹⁶

2.2.2. Risk Değerlendirmesi

İşletmeler karşılaştıkları veya karşılaşılabilecekleri tüm risklerin belirlendiği ve bu risklerin üstesinden nasıl gelebileceklerini gösteren politika ve prosedürlere sahip olmalıdırlar. İşletmelerin karşı karşıya kaldığı riskler sadece finansal risklerle sınırlı olmayıp uluslararası alandaki değişmeler, bulunduğu sektördeki değişiklikler, bilgi sistemlerindeki teknolojik gelişmeler ve hukuki değişiklikler gibi konularda işletmeler açısından bazı risklere neden olmaktadır. Bu risklerle başa çıkmanın en iyi yolu etkin bir iç kontrol sistemi içerisinde risk değerlendirme modelinin oluşturulmasıdır. İşletme içinde ve dışında değişen koşullar sürekli takip edilerek ortaya çıkan riskleri tanımlayarak, uygun çözüm yolları için iç kontrolde sürekli değişiklikler yapılmalıdır.

COSO yapısının ikinci bileşeni olan Risk Değerlendirmesi, kurumun belirlemiş olduğu hedeflerini gerçekleştirmesini engelleyen önemli riskleri tespit ve analiz etme ve bunlara uygun çözümleri belirleme sürecidir. Bu süreç;

Risk tespiti

- Kurum hedefleriyle bağlantılı olma,
- Kapsamlı olma,
- Hem kurum hem de faaliyet düzeyindeki iç ve dış faktörlere bağlı riskleri içerir.

Risk ölçme

- Riskin değerinin tahmin etme,
- Riskin meydana gelme olasılığının hesap etme,

Organizasyonun kaldırabileceği risk kapasitesini belirleme

Risklere verilecek yanıtları üretme

- Burada üzerinde durulması gereken dört tür yanıt söz konusudur. Bunlar riskin transferi, riski kabul etme, riski azaltma ve riski bertaraf etme,

⁹⁶ Whittington, Pany, s.230.

- Uygun kontroller ortaya çıkarıcı ya da önleyici nitelikte olabilir.

Yukarıda da görüldüğü gibi dört aşamadan oluşmaktadır.⁹⁷

Riske Cevap Verme

Risk değerlendirme sürecinin en son aşaması olan riske cevap verme yöntemlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.⁹⁸

Kaçınma; yüksek riskli faaliyetlerden uzak durmaktır. Örneğin; yeni piyasalara açılma gibi işlemlerden uzak durmak.

Azaltma; risklerin meydana gelme ihtimalini, etkilerini veya her ikisini de azaltan faaliyetleri ifade eder. Rutin işlemler esnasında alınan her türlü kararları örnek olarak verebiliriz.

Paylaşma; riskin meydana gelme olasılığının veya etkilerinin paylaşılmasını ifade eder. Örneğin; Sigorta yaptırılması.

Kabullenme; risk olasılığına ve etkilerine karşı hiçbir işlemin yapılmamasıdır.

Risk Değerlendirmesinin Yararları

Risk değerlendirmenin organizasyona sağlayacağı yararlar aşağıda sıralanmıştır. Bunlar;⁹⁹

- Risk değerlendirmesi, denetim birimlerine kısıtlı kaynaklarını işletmeye en fazla katkı sağlayabilecek alanlara yönelmelerini sağlar.
- Sürekli risk analizi yapılması erken uyarı işaretlerinin zamanında algılanmasını sağlar. Denetçiler bu işaretlerden hareketle denetim önceliklerini değiştirip ve bir kayıp oluşmadan önce durumun daha kötüye gitmesinin önüne geçebilirler.
- Risk değerlendirmesi kontrollerin maliyeti ile muhtemel zararları karşılaştırmak suretiyle gereksiz kontrol prosedürlerini belirlemesine yardımcı olur.

⁹⁷ Baran Özeren, *INTOSAI: Kamu Kesimi İç Kontrol Standartları Rehberi*, Sayıştay Araştırma/İnceleme/Çeviri Dizisi, Sayıştay Yayın İşleri Müdürlüğü, Temmuz 2006, s. 19.

⁹⁸ Saltık, s. 25.

⁹⁹ Comptroller of the Currency Administrator of National Banks, *Internal Control – Comptroller's Handbook*, Erişim Tarihi: 11 Mart 2013, <http://www.occ.gov/publications/publications-by-type/comptrollers-handbook/intcntrl.pdf>

- Denetçiler riskleri göz önüne alarak organizasyonun karşılaşılabileceği ve personelin etkilenebileceği risklerin boyutları ve çeşitleri hakkında bilgi edinebilirler.
- Riskin boyutları ve işletmeye vereceği zararı hesaplayıp raporlamak, konunun önemliliği açısından üst yönetimi ikaz etmenin etkin bir yolu olabilir.
- Denetim esnasında denetçinin risk belirleme kabiliyeti yöneticilere aktarılabilir. Bilgi transferi yöneticilerine kendi alanlarındaki riskleri görmelerini analiz etmelerini ve azaltmalarını sağlayabilir.

2.2.3. Bilgi ve İletişim

COSO modeline göre iç kontrol bileşenlerinin üçüncüsü bilgi ve iletişimdir. Kurum içerisinde etkin bir iç kontrollün anahtarı doğru ve güvenilir bilgidir. Doğru bilgiyi, ilgili birim veya kişiye zamanında ulaştırarak, işletmenin karar verme, performans raporlama ve amaçlarını etkin ve etkili bir şekilde karşılama ihtiyacı yerine getirilir.¹⁰⁰

Bilgi kaydedilerek yönetime veya işletme içerisinde bilgiye ihtiyaç duyanlara belirli bir zaman aralığında iletilmelidir. İşletme faaliyetlerini sürdürmek ve kontrol etmek için, hem kurum içi hem de kurum dışı işlerle ilgili amacına uygun, güvenilir iletişimlere sahip olması gerekir. Etkin iletişim bilginin işletme içerisinde dikey ve yatay akışıyla sağlanır.¹⁰¹

Yönetim ve çalışanlar arasında iletişim çok önemlidir. Yönetim iç kontrol sisteminin işleyişi, performansı, gelişmeler, riskler ve diğer işletme faaliyetleri ile ilgili konular hakkında güncel bilgilere sahip olmalıdır. Bu noktada yönetim çalışanlara ne tür bilgilere ihtiyacı olduğunu aktarmalıdır.¹⁰²

Finansal tablolarda bilgi sistemlerinden üretildiği için bilgi sistemlerini oluşturan unsurlar direkt olarak finansal raporları etkileyecektir. Bilgi sistemlerinin temel unsurları aşağıdaki gibidir.¹⁰³

¹⁰⁰ *Better Practice Guide*, Erişim Tarihi:12 Mart 2013, <http://www.anao.gov.au/Publications/Better-Practice-Guides>.

¹⁰¹ *Standards For Internal Control in the Federal Government*, United States General Accounting Office, November 1999, Erişim Tarihi: 12 Mart 2013, <http://www.gao.gov/special.pubs/ai00021p.pdf>

¹⁰² INTOSAI GOV 9100, s. 39.

¹⁰³ Larry F. Konrath, *Auditing: Arisk Analysis Approach*, 5. Baskı, South- Western Thomson Learning, Canada 2002, s. 210.

Bilginin tanımlanması: Kurum içerisinde tüm ekonomik işlemlerin ve olayların ihmalleri önleyerek doğru bir şekilde tanımlanmasıdır. Muhasebe bilgi sistemlerinde girdilerin işlenmesi, yapılan işlemlerin belgelenmesi, ilişkilerin analizi ve hesaplar arasında mutabakatın sağlanması gibi unsular bilginin tanımını güçlendirir.

Bilginin elde edilmesi: Verilerin depolanması ve toplanmasında her ne alet kullanılırsa kullanılsın muhasebe verilerine erişilmek ve elde edilmek zorundadır. Elde etme aleti bir bilgisayar bağlantısı, bir belge veya manuel kayıtlar kümesi olabilir. Erişim veya elde etmedeki hataların önlenmesi veya tespit edilmesi bütün işlemlerin ve olayların güvenli ve kayıtların el değmeden yapılmasını güvence altına alarak bildirimlerin bütünlüğünü desteklemektedir.

Bilginin işlenmesi: Muhasebe bilgileri işletmenin mali nitelikteki işlemlerinin günlük defterlere oradan da büyük defterlere kayıt edilmesi şeklinde işlenir. Dış denetçinin bakış açısıyla işlemler düzgün bir şekilde çeşitlerine göre sınıflandırılmalı ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre kayıt edilmelidir.

Bilginin raporlanması: Dış denetçiler iç kontrol sisteminin muhasebe bilgilerini, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre gerekli dönem sonu düzenlemelerini de içeren eksiksiz olarak hazırlanmış finansal raporlarla ilgilenirler. Muhasebe bilgilerinin kayıt edilmesinde kullanılan çoğu bilgisayar programı finansal raporları düzenleyecek şekilde hazırlanmıştır. İç kontrol sistemi finansal raporların hazırlanmasına ek olarak daha sonraki iç ve dış denetçilerin araştırmaları için muhasebe bilgi ve belgelerini de sağlayabilmelidir.

2.2.4. Kontrol Faaliyetleri

Söz konusu faaliyetler işletme yönetiminin koymuş olduğu kuralların ve verdiği direktiflerin uygulamasını ve işletme amaçlarının gerçekleştirilmesini engelleyebilecek risklerin meydana gelmemesi için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayan iç kontrol faaliyetleridir. Bu faaliyetler işletmenin bütün fonksiyonlarında ve hiyerarşik yapının her kademesinde mevcuttur.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Salih Tanju Yavuz, "İç Kontrol Fonksiyonunun Bileşenleri, İç Kontrol Merkezi Teftiş 'ten (İç Denetim 'den) Farklı Bir Mekanizma Mıdır?", *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 42, 2002, s.43.

Kontrol faaliyetleri işletmenin plan, program ve hesap verebilirliğinin önemli bir parçasıdır. Bu faaliyetlerin etkinliğinden ve verimliliğinden söz edebilmek için işletme hedefleriyle örtüşmesi, planlandığı gibi işlenmesi, kapsamlı ve makul olması gerekir. Kontrol faaliyetleri risk değerlendirme aşamasında tespit edilen risklerinde izlenmesine imkân verecek şekilde düzenlenmeli ve uygulanmalıdır. Risklerin tespitinde ve önlenmesinde kontrol faaliyetleri çok büyük bir öneme sahiptir.¹⁰⁵

Birçok kuruluş için ortak olan ve COSO raporunda da yer alan kontrol faaliyetlerine örnek olarak;

- Yetki devri ve onay prosedürleri,
- Görev ayrımları, kaynaklara ve resmi kayıtlara erişim konusunda kontroller,
- İşlemlerin eksiksiz, zamanında ve doğru bir şekilde kaydedilmesi,
- Hesapların mutabakatı,
- Performans değerlendirmeleri,
- Faaliyetlere, süreç ve eylemlere yönelik incelemeler,
- Bilgi işleme kontrolleri,
- Fiziksel kontroller,
- İşlemlerin ve iç kontrollerin doğru olarak belgelenmesi gösterilebilir.¹⁰⁶

2.2.5. Gözleme (İzleme)

İzleme iç kontrol faaliyetlerinin performansının kalitesini değerlendirme sürecidir. İzleme kontrollerin oluşturulması, uygulanması ve gerekli düzenlemeler yapmayı kapsar. İzleme fonksiyonu sürekli izleme, tekil değerlendirmeler veya her ikisinin kombinasyonu aracılığıyla yapılır.¹⁰⁷

Sürekli izleme: İç kontrolün sürekli olarak izlenmesi işletmenin normal, günlük çalışma faaliyetlerini kapsar. Bu tür izleme, rutin nitelikteki yönetim ve gözetim

¹⁰⁵ COSO, *Internal Control-Integrated Framework, Executive Summary*, U.S.A. 1992, Erişim Tarihi: 19 Mart 2013, http://www.coso.org/publications/executive_summary_integrated_framework.htm.

¹⁰⁶ Sumru Tümer, *İç Kontrol Ortamının Oluşturulması Eğitimi*, Mart 2009, Erişim Tarihi: 19 Mart 2013, http://www.enerji.gov.tr/tr/Etkinlikler/Etk2_IcKontrolSemineri/Dosya/SUMRU_TUMER_ICKONTROL.pdf

¹⁰⁷ Murat Azaltun, *Otel İşletmelerinde İç Kontrol*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1075, Eskişehir 1999, s.33.

faaliyetlerini ve çalışanların görevlerini ifası esnasında aldığı diğer önlemleri içerir.¹⁰⁸ Doğrulamalar, kayıtlarla eldeki varlıkların karşılaştırılması, bilgisayar programlarıyla yürütülen kontrol yöntemleri, hesap bakiyelerindeki değişmelerin toplamlarının yönetim tarafından incelenmesi, bilgisayar raporlarının kullanıcılar tarafından gözden geçirilmesi, sürekli izlemeye örnek olarak verilebilir.¹⁰⁹

Tekil değerlendirmeler: Tekil değerlendirmelerin sınırını ve sıklığını, risk değerlendirmeleri ve sürekli izleme yöntemlerinin etkinliği belirler. Spesifik tekil değerlendirmeler iç kontrol sisteminin etkinliğinin değerlendirilmesini içerir. Aynı zamanda önceden belirlenmiş iç kontrol politika ve prosedürlerine bağlı kalarak istenilen sonuçları elde etme konusunda güvence sağlar.¹¹⁰ Bu tür değerlendirmeleri iç denetçiler veya bağımsız denetçiler tarafından yapılabilir.

İç denetim: iç denetim, oluşturulan iç kontrol sisteminin amaçlandığı gibi çalışıp çalışmadığını inceleyen ve bu yönde üst yönetime rapor veren bir birimdir. İç denetimin amacı, üst yönetimin kararlarını gösteren yönetmeliklere ve yazılı emirlere ne derece uyulduğunu tespit etmek ve olumsuz gelişmeleri raporlamaktır.¹¹¹

İç denetçiler işletmenin kontrol yapısının izlenmesinde önemli bir rol oynarlar. İç denetçiler organizasyonun kontrol yapısını değerlendirirken;

- İç kontrollerle neyin amaçlandığı,
- İç kontrolün standartları (unsurları),
- Bu unsurların birbirleriyle ilişkileri,
- Her unsurun göreceli önem seviyesini dikkate alır.¹¹²

Bağımsız denetçiler: Bu kişiler bağımsız denetim şirketinin çalışanları olup gözlemlerini daha çok finansal tablolar üzerinde yaparlar. Bağımsız denetçiler denetlenen işletmenin çalışanı olmadığı için yaptıkları gözlemlere en tarafsız gözlemlere olarak kabul edilir. Fakat genellikle bağımsız denetim için önemli olan

¹⁰⁸ Saime Kertiş *Hastane İşletmelerinde İç Kontrol Sistemi ve Özel Bir X Hastanesinde Uygulanması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2005, s.37.

¹⁰⁹ Nuran Cömert Doyrangöl, "İşletme Çevresindeki Olumsuz Gelişmeler Karşısında İç Denetimin Yeri ve Önemi", *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 60, (Tem-Ağu-Eyl) 2002, s. 3.

¹¹⁰ Kertiş, s.37.

¹¹¹ Kaval, s.132.

¹¹² Conor O'Leary, Errol Iselin, Divesh Sharma, "The Relative Effects of Elements of Internal Control on Auditors' Evaluations of Internal Control", *Pacific Accounting Review*, Vol. 18, Issue 2, 2006, s. 86.

noktalara yöneldiklerinden kendi amaçlarıyla ilgili olmayan gözleme prosedürlerini dikkate almayabilirler. Bu noktada yönetim iç denetim yaptığı izleme prosedürlerine güvenir.¹¹³

İç kontrol faaliyetlerinin düzenli olarak yönetim ve denetim organları tarafından bazı gözlemlere tabi olması işletmenin hedeflerine ulaşması için çok önemlidir. Müşterilerden ve yasal düzenleyici kurumlardan gelen bilgilerde gözlemler için oluşturulan prosedürlere önemli katkı sağlar. Gözleme aynı zamanda yapılan kontrollerin etkinliği konusunda geri bildirim sağlar.¹¹⁴

2.3. İÇ KONTROL SİSTEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

İç denetim faaliyetlerinin temelini oluşturan en önemli unsur iç kontrol sistemidir. Organizasyonda etkin bir iç kontrolün olması hem iç denetçilerin hem de dış denetçilerin denetim sonuçlarının güvenilirliğini artırır. Denetçiler iç kontrol sisteminin kurulup uygulanmasından sorumlu değildirler. Bura da sorumlu olan yönetimdir. Denetçiler yönetime karşı sadece iç kontrolün nasıl işlediği ile ilgili bilgi sağlamakla sorumludurlar. Denetçiler iç kontrol faaliyetleri hakkında elde ettiği bilginin değerlendirilmesinde not alma yöntemi, akış şemaları yöntemi ve anket formu uygulama yöntemlerinden birisini uygulayabilir.

2.3.1. Not Alma Yöntemi

İç kontrol yapısı hakkında ayrıntılı bilgi edinmek için kullanılan yöntemlerden en çok yararlanılan ve en basit olanı not alma yöntemidir. Bu yöntemde; denetçi, bölüm yöneticileri ve personeli ile yüz yüze görüşerek sorduğu soruları ve aldığı cevapları çalışma kâğıtlarına kaydeder. Not alma yöntemi daha çok küçük işletmelerde kullanılan ve genelde diğer yöntemlere yardımcı nitelikte kullanılan bir yöntemdir.¹¹⁵

¹¹³ Doyrangöl, s.34.

¹¹⁴ Graham W. Cossarat, *Modern Auditing*, John Wiley & Sons, Inc, 2. Baskı, England 2004, s.221.

¹¹⁵ Şenol Ural, *İç Kontrol Sistemi ve Değerlemesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995, s.30.

2.3.2. Akış Şemaları Yöntemi

Denetçinin işletmenin iç kontrol yapısının işleyişini, çeşitli semboller kullanarak şema biçimine getirmesi ve izlemesine akış şemaları yöntemi denir. Bu yöntem aracılığıyla işletmede sistemin işleyişinin genel bir haritası ortaya konulabilmektedir. İşletmedeki görevlerin dağılımı, yetki ve sorumlulukların durumu, belgelerin akış biçimi, gerekli kayıtların hangi aşamalarda yapıldığı açık bir biçimde ortaya konulur. Böylece denetçi işletmenin kabul ettiği ve uyguladığı düzeni, akış şeması üzerinde izler ve zayıf noktalarını ortaya çıkartabilir. Örneğin, işletmeye bir sipariş emri geldiği andan itibaren nelerin yapıldığı, satış işleminin hangi aşamalardan geçtiği, düzenlenen belgelerin hangi bölümlere gittiği, işin başından sonuna kadar semboller yardımıyla izlenebilir.¹¹⁶

Alış şeması yönteminin diğer tekniklere nazaran avantajları şunlardır;¹¹⁷

- **Anlaşılabilirliği kolaydır:** Görsel tanımlama yazılı anlatımlarla da desteklendiğinden akış şemaları yöntemi denetçi notları ya da soru kâğıtlarına nazaran daha kolay anlaşılırlar.
- **Karmaşık bir sistemin tümüyle verilmesini kolaylaştırır:** Soru kâğıtları ise denetçi notlarında tanımlanacak karmaşık bir sistem özet bir akış şemasında gösterilebilir.
- **Bilgi işlem belgeleri ile paralelliği söz konusudur:** Elektronik bilgi işlem sistemleri genellikle akış şemaları ile belgelendirildiğinden, bilgi işlem departmanı personeli akış şemalarına aşinadır ve denetçiye yardımcı olarak işini kolaylaştırır.
- **Güncelleştirilmeleri kolaydır:** Daha önceki denetimler esnasında hazırlanmış olan akış şemaları, daha sonraki denetim çalışmalarında sistemde meydana gelmiş değişiklikler eklenerek kolayca güncelleştirilebilirler. Dolayısıyla tekrarlanan denetim çalışmalarında zaman kazanılmış olur.

Yukarıda saydığımız avantajlara karşın, akış şemaları yönteminin diğer tekniklere nazaran üç önemli sakıncası mevcuttur. Bunlar;¹¹⁸

¹¹⁶ Nejat Bozkurt, *Muhasebe Denetimi*, (5. Baskı), Alfa Yayınları, Mart 2010, s.140.

¹¹⁷ Sevil Özge Altay, *Turizm İşletmelerinde İç Kontrol Sisteminin Etkinliğinin İncelenmesi ve Bir Uygulama*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2010, s.22.

- Önemli ölçüde bilgi ve tecrübe gerektirir.
- Hazırlanmaları zaman alır.
- Hazırlandıktan sonra kontrolün zayıf olduğu noktaların belirlenmesi için yapılan analiz daha zordur; iç kontrol soru kâğıtlarında hayır cevapları ile tespit edilebilen zayıflıkları akış diyagramı üzerinde saptayabilmek daha fazla bilgi ve tecrübe gerektirir.

2.3.3. Anket Formu Uygulama Yöntemi

Denetlenen işletmenin iç kontrol sistemi hakkında en yaygın bilgi elde etme yöntemi, anket uygulama metodudur. Denetçi bu yöntemi uygulamak için iç kontrol sistemi hakkında bazı sorular oluşturur. Genelde bu anket formu işletmenin tüm yönlerine ilişkin ayrıntılı sorulardan oluşur. Sorular genellikle “evet” veya “hayır” cevapları alınacak şekilde düzenlenir. “Hayır” yanıtı iç kontrol sistemindeki eksiklikleri gösterecek şekilde anket formu hazırlanır. Anket soruları işletmenin iç kontrol yordamları ve araçları ile ulaşılabilecek çeşitli iç kontrol amaçlarına yöneliktir¹¹⁹.

Denetçiler standart anket formlarından yararlanabildikleri gibi kendileri de anket formları geliştirebilirler. Standart formlar, kapsam bakımından son derece ayrıntılıdır. Bu nedenle işletmeye uygulanamayacak soruların ayıklanması gerekir. Standartlaştırılmış anket formlarının sakıncası esneklikten yoksun olmalarıdır. İçerdikleri sorular, özellikle küçük işletmelerde uzmanlık gösteren endüstrilerde ve kar amaçsız örgütlerde genellikle uygulanmaz.¹²⁰

Anket yöntemi ayrıntılı bilgi vermesine karşın, akış şemaları yöntemi ise genel görünüm sağlar. Bu nedenle çoğunlukla bu iki yöntem birlikte kullanılır.¹²¹

¹¹⁸ İdil Kaya, *Denetim Ders Notları*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Ders Notu Yayınları, Yayın No:14, İstanbul 1994, s.90.

¹¹⁹ Ferruh Çömlekçi, Celal Kepekçi, Melih Erdoğan, *Muhasebe Denetimi*, (2. Baskı), Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir, 1993, s. 68.

¹²⁰ Güven, s. 57.

¹²¹ Bozkurt, s. 143.

2.4. İÇ KONTROL SİSTEMİNİN DEĞERLEMESİNDE KARŞILAŞILABİLECEK RİSKLER

Finansal tabloların önemli bir şekilde hatalı veya yanlış sunulduğu hallerde, denetçinin bilmeyerek olumlu bir görüş bildirme riski, denetim riski olarak adlandırılır.¹²²

Denetçi için esas olan, denetim riskini mümkün olan en düşük seviyede olacak şekilde denetimi planlamaktır. Denetçi, denetim riskini hem nicel hem de nitel faktörlerin etkisinde belirler. Denetçi mümkün olduğu kadar denetim riskini kabul edilebilir en düşük düzeyde belirlemesi gerekir. Denetçi, görüşünden ne kadar emin olmak isterse denetim riskini o kadar düşük belirleyecektir. Bir başka deyişle “güvenilirliği artıracaktır” Mesela denetçi görüşünden %99 emin olmak istiyorsa denetim riski %1, %95 emin olmak istiyorsa denetim riskini %5 olarak belirleyecektir.¹²³ Denetim riski doğal (yapısal) risk, kontrol riski ve ortaya çıkarma riski olmak üzere üç unsurdan oluşmaktadır.

2.4.1. Doğal (Yapısal) Risk

Doğal risk, organizasyonun iç kontrol sisteminin işlevsel olmadığı veya çalışmadığı varsayımı altında, bazı işlem türlerinin belirli yapısal ve çevresel özellikleri yanlış kaydedilmesi veya hiç kaydedilmemesi sonucunda hesap kalanlarının yanlış olması ve bunların tek başına veya diğerleri ile birleşerek önemli bir ölçüye ulaşması riskini ifade etmektedir.¹²⁴

Doğal riski ortaya çıkaran faktörler üç grupta ele alınabilir. Bunlar;¹²⁵

İşletme yönetiminin özellikleri ve kontrol çevresi: yönetsel karar almada, karar alma süreci aşamalarının göz ardı edilmesi, kararların bir kişi tarafından alınması yönetimim çeşitli işletme faaliyetlerine karşı tavrı, belirlediği politikaları ahlaki

¹²² Can Topçu, *Bağımsız Denetim Riski ve Önemlilik*, Erişim Tarihi: 02 Nisan 2013, http://cantopcu.com/2011/10/bagimsiz-denetim-riski-ve-onemlilik/?wpmp_switcher=mobile

¹²³ *Denetim Riskleri, SMMM Staja Başlama Muhasebe Denetimi Ders Notu*, Erişim Tarihi: 02 Nisan 2013, <http://www.smmmdershanesi.com/denetim-riskleri.html>

¹²⁴ İhsan Uğur Delikanlı, “Finansal Düzenlemelerin İlke Bazlı Ya Da Kural Bazlı Olmasının Finansal Raporların Denetim Sürecine Etkisi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 66, Sayı: 2, 2011, s. 85.

¹²⁵ Melih Erdoğan, *Denetim- Kavramsal ve Teknolojik Yapı*, (3. Baskı), Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara Mart 2006, s.52.

yaklaşımları işletme yönetiminin kişiliğini oluşturmaktadır. Daha önceden ele aldığımız kontrol çevresi ve yukarıda bahsettiğimiz unsurlar doğal riski yaratan faktörlerdir.

Endüstriyel karakteristikler: Bunlar işletmenin içinde bulunduğu faaliyet koluna özgü koşulları ifade etmektedir. Bu endüstrideki ekonomik güçlükler veya yeterli alt yapının henüz sağlanamamış olması gibi durumlar finansal tablolara hata ya da hile yansımaları ihtimalini yani riskini artıracaktır.

İşlemsel karakteristikler ve finansal yapı: Örgütsel yapının yetersizliği ve izlenme zayıflıkları ile işlem sonuçlarının ekonomik faktörlere karşı duyarlı olması ya da finansal istikrarsızlıklar risk yaratıcı faktörlerdir.

2.4.2. Kontrol Riski

Kontrol riski, sunulan bilgi ve belgelerde bulunabilecek önemli bir yanlışlığın, işletmenin iç kontrol sistemi tarafından zamanında önlenememe veya tespit edilememesi olasılığıdır. Bu risk, işletmenin iç kontrol sisteminin yapısına ve işleyişinin etkinliğine bağlı olarak değişir.¹²⁶

Kontrol riski bir işletmenin iç kontrol yapısının etkinliğinin bir fonksiyonudur. Etkin bir iç kontrol yapısı kontrol riskini azaltırken, zayıf bir iç kontrol yapısı ise kontrol riskini yükseltecektir. Eğer işletme etkin bir iç kontrol yapıya sahip değilse kontrol riski maksimum yani %100 olarak belirlenebilir. Ancak kesinlikle %0 olarak belirlenemez. Kontrol riskinin düzeyi ile denetçinin yapacağı çalışmanın kapsamı arasında doğru bir orantı vardır. Kontrol riski yükseldikçe denetçi daha fazla çalışma yapmak zorunda kalır. Düşükçe de çalışmasının kapsamını daraltır.¹²⁷ Doğal ve kontrol risk, denetçinin çalışmalarının sonucunda değiştirebileceği riskler değildir. Yani denetçi bu iki risk üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir.

2.4.3. Ortaya Çıkartma Riski

Denetçinin finansal tablolarda bulunan önemli bir yanlışlığı ortaya çıkarmada başarısız olma olasılığına ortaya çıkartma riski denir. Denetim amaçlarından birisi de

¹²⁶ TÜRMOB, *Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Sınavları Muhasebe Denetimi*, Erişim Tarihi: 04 Nisan 2013, http://www.tesmer.org.tr/sorular/data/smmm/2012/1/04/smmm_2012_1_04.pdf

¹²⁷ Nejat Bozkurt, "Mali Tabloların Bağımsız Denetimi Açısından Bağımsız Denetçi ve İç Denetçi İlişkisi", *Yaklaşım Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 27, Mart 1995, s.31.

hatta en önemlisi finansal tablolarda meydana gelen hata ve yanlışlıkların ortaya çıkartılmasıdır. Bu amacın gerçekleşmesi için, denetçiden beklenen iç kontrol ve muhasebe sistemleri tarafından önlenemeyen veya tespit edilemeyen önemli hata ve yanlışlıkları ortaya çıkarmasıdır. Fakat iç kontrol ve muhasebe sistemleri tarafından tespit edilemeyen, denetçi tarafından denetim çalışmaları sonucu bulunması beklenen ancak denetçinin de çalışmaları sonucunda ortaya çıkaramadığı hatalardan kaynaklanan risk ortaya çıkarma riskini oluşturur. Bu risk denetçinin uyguladığı denetim teknikleri ve topladığı kanıtların etkinliğine bağlı olarak olumlu veya olumsuz yönde değişebilir. Ancak bu risk hiç bir zaman sıfır olmaz.¹²⁸

2.5. İÇ DENETİM

2.5.1. İç Denetim Kavramı

Modern anlamda iç denetim faaliyetleri 20. yüzyılın ilk yarısının başlarından itibaren etkin bir şekilde yürütülmeye başlanmıştır. İç denetimin neyi ifade ettiği veya iç denetim faaliyetlerinin neleri içerdiği konusunda çeşitli tanımlar bulunmaktadır.¹²⁹ Günümüzde genel kabul görmüş Uluslararası İç Denetim Enstitüsünün yapmış olduğu tanıma göre iç denetim; bir kuruluşun faaliyetlerinin geliştirmek ve onlara değer katmak amacıyla tasarlanmış bağımsız ve tarafsız bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir. İç denetim kurumun risk yönetimi, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek amacına yönelik sistematik ve disiplinli bir yaklaşım getirerek kurum hedeflerinin gerçekleştirilmesine yardımcı olur.¹³⁰

Başka bir tanıma göre ise iç denetim, bir kuruluştaki;

- Finansal ve operasyonel bilginin doğru ve güvenilir olup olmadığı,
- İşletmenin karşılaşılabileceği risklerin tanımlanmış ve asgariye indirilmiş olup olmadığı,
- Dış düzenlemelerin ve kabul edilen iç politikaların ve prosedürlerin izlenip izlenmediği,
- Uygun standartların oluşturulup oluşturulmadığı,

¹²⁸ Sami Karacan, Rahmi Uygun, *Denetim ve Raporlama*, 1.Baskı, Umuttepe Yayınları, Mayıs 2012, s.83.

¹²⁹ Bayram Aslan, "Bir Yönetim Fonksiyonu Olarak İç Denetim", *Sayıştay Dergisi*, Sayı : 77, Nisan-Haziran 2010, s. 66.

¹³⁰ *Institute of Internal Auditors*, Erişim Tarihi: 5 Nisan 2013, www.theiia.org

- Kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı,
- Organizasyonun hedeflerine etkin bir biçimde ulaşıp ulaşmadığı,

hususlarının belirlenmesi ve yöneticiler ile diğer üyelerin görev ve sorumluluklarını etkin bir biçimde yerine getirmelerine yardımcı olmak amacıyla, tüm işlemlerin ve kontrollerin iç denetçilerce nesnel ve sistematik bir şekilde gözden geçirilmesi ve onaylanmasıdır.¹³¹

Yukarıda verilen farklı iç denetim tanımlarından da anlaşılacağı gibi iç denetim idareye yön veren bir pusula görevi görmektedir. Modern iç denetim tanımındaki unsurların tamamını içerecek şekilde icra edilen bir iç denetim faaliyeti, idarenin amaç ve politikalarının gerçekleşmesi adına yönetime ayna tutan bir işleve sahip olacaktır.¹³²

2.5.2. İç Denetimin Kapsamı

İç denetimin kapsamı, iç sınırlara veya coğrafi kısıtlamalara bakmaksızın bir kuruluşun bütün faaliyetleridir. Bu çerçevede, kuruluş bünyesindeki tüm sistemler, fonksiyonlar ve faaliyetler, iç denetim elemanlarının değerlendirilmelerine tabidir. İç denetim yönetim, risk yönetimi ve iç kontrol süreçlerinin sistematik olarak değerlendirilip incelenmesini de kapsar. Kuruluşun hedeflerinin belirlenmesi, risklerin tanımlanıp yönetilmesi, üst yönetime tavsiyelerde bulunulması, kaynakların verimli ve ekonomik kullanılması, mali bilgilerin güvenilirliğinin sağlanması gibi konuları iç denetim biriminin görevleri arasında sayabiliriz. Burada dolandırıcılığın tespit edilmesi veya önlenmesini iç denetim biriminin görevleri arasında sayamayız. Bu yönetimin sorumluluğu altındadır. İç denetçilere düşen görev yönetim tarafından dolandırıcılık riskini yönetmek üzere oluşturulan iç kontrollerin değerlendirilmesine yönelik denetim politika ve prosedürlerini geliştirmektir.¹³³

¹³¹ Hasan Abdioğlu, “İç Denetim Alanında Mesleki Yetkinliklerin Güçlendirilmesi Arayışları Ve İngiltere ve İrlanda İç Denetçiler Enstitüsünün Yetkinlik Tanımlamaları”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 68, Ocak- Mart 2008, s. 93.

¹³² S. Yaman Koçak, “Tamer Kavakoğlu, İl Özel İdarelerinde İç Denetim Sisteminin Değerlendirilmesine İlişkin Bir Araştırma”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 77, Nisan –Haziran 2010, s.123.

¹³³ M. Didem Doğmuş, *Avrupa Birliğinde İç Denetim Sistemi*, Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Serisi:2, Ankara 2010, s. 26-27.

İç denetimin kapsamına giren faaliyetleri genel bir bakış açısı ile aşağıda sıralanmıştır. Bunlar;¹³⁴

- İç kontrol sisteminin yeterliğinin ve etkinliğinin incelenmesi ve değerlendirilmesi,
- Risk yönetim metotlarının ve risk değerlendirme yöntemlerinin uygulanmasının incelenmesi,
- Mali bilgi sistemlerinin gözden geçirilmesi,
- Muhasebe kayıtları ile mali tabloların doğruluğunun ve güvenilirliğinin incelenmesi;
- Her türlü faaliyetlerin yasal düzenlemelere ve önceden belirlenen kural ve yöntemlere uygunluğunun incelenmesi,
- Raporlama sonrasında gerekli takip ve gözlemlerin yapılması,
- Bazı konularda danışmanlık hizmeti konusunda çeşitli önerilerde bulunulması şeklinde özetleyebiliriz.

2.6. İÇ DENETİMİN TÜRLERİ

2.6.1. Uygunluk Denetimi

Uygunluk denetimi, bir örgütün dış çevresi tarafından yürürlüğe konulan vergi, iş yasaları gibi mevzuata veya işletmenin üst yönetiminin işletmeyi daha kolay ve verimli yönetebilmesi için yönetmelik, emir, talimatname, bütçe gibi geliştirdiği politika ve prosedürlere uygun davranılıp davranılmadığının incelenmesidir. Nihai hedefi işletme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde herhangi bir mevzuata uygun davranılıp davranılmadığını incelemektir. Uygunluk denetimi kullanım itibarıyla en fazla kapsamı olan, fakat denetimin özü açısından en dar kapsamlı olanıdır. Bu denetiminde tek ve kapsamı dar bir kriter alınır ve işin bu kritere uygun yapılıp yapılmadığı araştırılır. Uygunluk denetimi, hem işletme dışı kişiler hem de işletme içi kişiler tarafından yapılır. Yani iç denetim şeklinde de dış denetim şeklinde de yapılabilir. İşletme dışı kişiler tarafından yapılan en iyi örnek kamu idareleri tarafından yapılan denetimlerdir. Örneğin vergi idaresinde yer alan yetkililer işletmelerde vergi incelemesi yaparlar.

¹³⁴ *Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler İle İlişkisi*, Türkiye Bankalar Birliği, Temmuz 2000, Erişim Tarihi: 6 Nisan 2013, www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/internal_audit.doc

Bunlar belirli bir bölümü belirli vergi yasalarını kriter olarak incelerler. Uygunluk denetimi işletme personeli tarafından da yapılabilir. Genellikle bu kişilere müfettiş adı verilir. Örneğin banka müfettişleri, aracı kurum müfettişleri birer iç denetim elemanıdır. Çalıştıkları işletmenin tabi olduğu mevzuata aykırılıkları tespit ile de görevlidirler.¹³⁵

2.6.2. Performans Denetimi

Performans denetimi gerek özel sektörün gerekse kamu kuruluşlarının bütün kademelerinde gerçekleştirilen faaliyet süreçlerinin örgütlerin amaç ve hedeflerine ulaşmadaki başarılarını değerlendirmeye yönelik bir denetim türü olarak ortaya çıkmıştır.¹³⁶ Bir başka tanıma göre ise performans denetimi, denetlenen kurum kaynaklarının verimlilik, etkinlik ve tutumluluk esasları çerçevesinde yönetilip yönetilmediğini anlamak için faaliyetlerin bağımsız bir şekilde değerlendirilmesidir.¹³⁷

Yukarıdaki tanımdan da anlaşıldığı üzere performans denetiminin verimlilik, etkinlik ve tutumluluk olmak üzere üç unsuru bulunmaktadır. Bu unsurlardan etkinlik ve verimlilik kavramlarının karıştırılarak birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Fakat bu iki kavramın aralarında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkları kısaca aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.¹³⁸

- Etkinlik kavramı verimlilik kavramına göre daha geniş bir anlam ve içeriğe sahiptir.
- Verimlilik sadece kamu hizmetlerinin niceliksel birimler cinsinden ölçülebildiği yerlerde faydalı iken, etkinlik bütün kamu hizmetleri için söz konusudur.
- Etkinlik bir kamu hizmet biriminin çıktılarını mümkün olan ekonomik ve siyasal bütün yollardan azamileştirmeye çalışırken, verimlilik etkinliğin başlıca öğelerinden sadece birisi olarak çıktılarının maksimizasyonunu etkinlikle birlikte sağlamayı amaçlamaktadır.

¹³⁵ Ahmet Başpınar, “Türkiye’de ve Dünyada Denetim Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 146, Mayıs-Ağustos 2004, s.39.

¹³⁶ Ahmet Güven, *Belediyelerde Performans Denetimi ve Algılanması Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012, s.9.

¹³⁷ Ekrem Candan, *Türk Bütçe Sisteminde Performans Denetimi*, Maliye Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 374, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara 2007, s. 53.

¹³⁸ Ahmet Arslan, “Kamu Harcamalarında Verimlilik, Etkinlik ve Denetim”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 131, 2002, s. 5.

Etkinlik, bir kuruluşun önceden belirlediği amaçlar ve hedefler dahilinde yürüttüğü planların başarılı bir şekilde yerine getirilip getirilmediğinin değerlendirilmesidir. Etkinlik ile örgütün çalışmaları sonucunda elde edilen çıktıların beklenen sonuçlarla örtüşüp örtüşmediği incelenmektedir.¹³⁹

Verimlilik ise etkinlik, tutumluluk, kar ve kalite terimleriyle neredeyse bütünleşmiştir. Bundan dolayı verimlilik kavramının tanımlanması çok kolay olmamaktadır.¹⁴⁰ Verimlilik, işletmelerin mal ve hizmet üretimlerinde kullandıkları girdi ile elde ettikleri çıktılarını sayısal olarak ifade eden bir kavramdır. Verimlilik, belli bir miktar girdiyle maksimum çıktıyı sağlamayı veya belli bir miktar çıktıyı minimum girdiyle elde etmeyi amaçlamaktadır. Verimliliğin gerçekleşmesinde kalite kavramı da son derece önemlidir. Verimlilik artışı, kalitenin düşürülmesiyle gerçekleştirilmemelidir.¹⁴¹

Tutumluluk, optimum kaliteyi de dikkate alınarak kullanılan kaynakların maliyetinin en aza indirilmesidir. Tutumluluk kavramı fiziksel ve mali kaynaklar kadar, insan kaynakları ve bilgiyi içeren bir kavramdır. Tutumluluk, kaynakların elde edilmesiyle ilgilidir. Tutumluluk konuları irdelenirken kaynakların doğru zamanda, doğru yerde, doğru miktarda, doğru kalitede ve uygun maliyetle elde edilip edilmediği belirlenmeye çalışılır. Tutumluluk bir başka deyişle ekonomiklik, , aynı kalitedeki kaynakların en düşük maliyetle elde edilmesiyle ortaya çıkar.¹⁴²

2.6.3. Mali Denetim

Mali denetim, bütçe uygulamasına ilişkin olarak kamu idarelerinin mali karar ve işlemlerinin denetimidir. Harcama öncesi kontrolden farklı olarak, faaliyetlerin gerçekleşmesinden sonraki bir zamanda yürütülür. Dolayısıyla, denetim başladığında işler sonuçlanmış, elde kayıtları ve belgeleri kalmıştır. Mali karar ve uygulamaların sonuçları, muhasebe düzeni vasıtasıyla sistematik bir şekilde toplanır, anlamlı bir şekilde sınıflanır, işlenir ve kaydedilir. İşte, denetim bu muhasebe kayıtları üzerinden

¹³⁹ Ahmet Güven, s.11.

¹⁴⁰ Özer Köseoğlu, "Belediyelerde Performans Yönetimi", *Türk İdare Dergisi*, Yıl: 77, Sayı: 447, 2005, s.215.

¹⁴¹ Aslan Gülcü, Akın Coşkun, Cavit Yeşilyurt, Sibel Coşkun, Timur Esener, "Cumhuriyet Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi'nin Veri Zarflama Analizi Yöntemiyle Göreceli Etkinlik Analizi" *Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler fakültesi Dergisi*, 5(2), 2004, s.91.

¹⁴² Güçlü vd., s. 90-91.

yürütülür. Kamu idaresinin gelir, gider, borç ilişkileri ile her türlü malları ve kıymetlerine ilişkin işlem ve tasarrufları muhasebe düzeni tarafından kayda alınır. Denetim bu veriler üzerinden gerçekleştirilir. Bu yönüyle mali denetim, muhasebe denetimidir.¹⁴³

Özetle mali denetim veya mali tabloların denetimi finansal tabloların ve bunların içeriğini oluşturan muhasebe belge ve kayıtlarının değerlendirilmesi, incelenmesi ve raporlamasını kapsamaktadır.¹⁴⁴

2.6.4. Bilgi Teknolojileri Denetimi

Yönetimin amaçlarına ve hedeflerine ulaşmasına yönelik olarak bilgi sistemlerinin ve bu sistemlerle ilgili kontrollerin yeterliliği hakkında, nesnel bir güvence sağlamak amacı ile bilgi teknoloji sistemlerinin incelenmesi, gerekli kanıtların toplanması, değerlendirilmesi ve sonuçlarının raporlanması sürecine bilgi teknolojileri denetimi denir.¹⁴⁵ Denetim süreci içerisinde yer alan veriler gittikçe elektronikleşirken, denetçilerin, bu verilerin geçerliliğini, güvenilirliğini ve eksiksizliğini test etmeleri gerekmektedir.¹⁴⁶

Sonuç olarak artık günümüzde neredeyse işletmelerin tamamı işlemlerini internet ortamında yapmaktadırlar. Doğal olarak bu durum bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Bilgi teknolojileri denetimi işletmelerde bilgiyi üreten ve saklayan sistemin güvenilirliğini ve denetimde ihtiyaç duyulan bilgilerin yeterliliğini incelemektedir.

2.6.5. Sistem Denetimi

Sistem denetimi, denetlenen sürecin ya da birimin amaçlarına ve hedeflerine ulaşmasını sağlamada iç kontrol sistemlerinin yeterliliğinin ve etkinliğinin değerlendirilmesidir. Bir başka tanıma göre ise denetlenen birimin faaliyetlerinin ve iç kontrol sisteminin; organizasyon yapısına katkı sağlayıcı bir yaklaşımla analiz edilmesi,

¹⁴³ Doğan Bayar, "Mali Denetim Nedir?", *Maliye Dergisi*, Sayı: 155, Temmuz – Aralık 2008, s.3.

¹⁴⁴ Aslan, s.75.

¹⁴⁵ Koçak, Kavakoğlu, s.127.

¹⁴⁶ Cengiz Toraman, "Gelişen Bilgi Teknolojilerinin Denetime Etkisi", *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 61, Ekim, Kasım, Aralık, 2002, s.2.

eksikliklerinin tespit edilmesi, kalite ve uygunluğunun araştırılması, kaynakların ve uygulanan politika ve prosedürlerin yeterliğinin ölçülmesi suretiyle değerlendirilmesidir. Sistem denetiminde, gelir, gider, varlık ve yükümlülüklerinin etkili, verimli bir şekilde yönetilmesi, yönetimin kanunlara, temel politika belgelerine ve diğer düzenlemelere uygun olarak faaliyet göstermesi, karar almak ve izlemek için düzenli, zamanında ve güvenilir rapor ve bilgi üretilmesi, her türlü karar ve işlemlerde usulsüzlük ve yolsuzluğun önlenmesi, varlıkların kötüye kullanımının ve israfının önlenmesi ile çalınmaya karşı korunması amacıyla oluşturulan iç kontrol sistemi bir bütün olarak değerlendirilir ve iç kontrol bileşenlerinin var olup olmadığı incelenir.¹⁴⁷

2.7. İÇ KONTROL VE İÇ DENETİM

Denetim ve kontrolün genellikle aynı anlamı taşıdığı düşünülse de kontrol denetimden daha önce ve daha geniş kapsamlı olarak düşünülmesi gereken bir husustur. Çünkü kontrol faaliyetler devam ederken yapılır. Kontrol içinde bulunan zaman dilimindeki faaliyetleri konu alır. Denetim ise daha önceden gerçekleştirilmiş işlemleri konu alır ve inceler. Etkili bir kontrolün bulunmaması halinde, etkili bir denetimden de söz edilemez. İç kontrolün yapılmadığı işletmelerde sağlıklı bir denetimde yapılmaz. Denetim iş sürecinden bağımsız ve alanında uzman kişiler tarafından yürütülürken, kontrol ise sistem içinde ve bir fiil sürece dahil olan personel tarafından yürütülmektedir. Kontrol ile denetim arasındaki başlıca farklılıkları şöyle sıralayabiliriz.

- Kontrol devamlı bir faaliyettir, denetim ise belirli bir periyotta yapılır,
- Kontrol eş zamanlı olarak yürütülür, denetim geçmişe dönüktür,
- Kontrolde mekanik araçlar kullanılabilir, denetim insan tarafından gerçekleştirilir,
- Kontrolde işletmeden bağımsız olmak gerekmez, denetimde bağımsızlık esastır.¹⁴⁸

İç denetim biriminin asıl görevi işletmede kurulu bulunan iç kontrol sisteminin arzu edilen şekilde çalışıp çalışmadığını inceleyerek üst yönetime bu konuda rapor

¹⁴⁷ Evren Güncel Ermisket, *Denetim Türleri ve Teknikleri- Sistem Denetimi*, Erişim Tarihi: 11 Nisan 2012, icdenetim.sanayi.gov.tr/Files/.../sistem-denetimi-04102012162718.pp

¹⁴⁸ Gürdoğan Yurtsever, "Türk Bankacılığının Kontrol ve Denetim Yapısı İçinde İç Kontrol Merkezlerinin Yeri", *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Sayı : 33, Kasım-Aralık 2003, s.9.

vermektedir. Bu birimde görevli bir iç denetim elemanı olarak iç denetçi, iç kontrol yapısının yeterliliğini gözden geçirir. Bu sistemin makul derecede güven verip vermediğini belirlemek amacıyla işletme içi denetlemeleri gerçekleştirir. Buradan da anlaşılacağı üzere iç denetim iç kontrolün önemli fakat farklı bir boyutunu oluşturur.¹⁴⁹

1992 yılında yayınlanan COSO raporunda, iç denetçilerin iç kontrol açısından üstlendikleri sorumluluğun özel bir anlam taşıdığı vurgulanmıştır. Bu rapora göre, iç denetçiler iç kontrolün etkin bir şekilde yürütülmesinde ve etkinliğinin değerlendirilmesinde önemli bir role sahiptirler. Yöneticiler iç kontrollerin kalitesi hakkındaki bilgileri, iç denetim biriminin hazırladığı raporlardan öğrenebilirler. Bundan dolayı iç kontrol, bir iç denetçinin anlaması gereken en önemli ve temel kavramlardan birisidir.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Vasfi Haftacı, *Muhasebe Denetimi*, (2. Baskı), Umuttepe Yayınları, Kocaeli 2011, s.66.

¹⁵⁰ Niyazi Kurnaz, Tansel Çetinoğlu, *İç Denetim Güncel Yaklaşımlar*, 1. Baskı, Umuttepe Yayınları, Kocaeli 2010, s.40.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ FACTORİNG ŞİRKETLERİNİN İÇ KONTROL SİSTEMLERİNDE ETKİNLİK ARAŞTIRMASI

Bu bölümde, factoring şirketlerinde iç kontrol birimlerinin iç kontrol sistemine ilişkin mevcut uygulamalarını belirlemeye ve iç kontrol sistemlerinin etkinliğini değerlendirmeye yönelik yapılan çalışmanın literatür incelemesi, amacı, kapsamı ve yöntemi ve bulguların değerlendirilmesi alt başlıklar halinde incelenecektir. Değerlendirme kapsamında; iç kontrol birim yöneticilerinin verdikleri cevaplardan hareketle sonuçlar iç kontrol açısından irdelenecektir.

3.1. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Duman (2006) çalışmasında Isparta ilinde faaliyet gösteren tekstil işletmelerinde iç kontrol sistemine ilişkin mevcut uygulamaları tespit etmek amacıyla tekstil işletmelerine bir anket uygulaması yapmıştır. Araştırma neticesinde incelenen işletmelerde iç kontrollerle ilgili yazılı olarak belirlenmiş bir politikalarının olmadığı görülmüştür. Fakat işletme içinde faaliyetlerin bir parçası olarak devam etmekte olan bazı kontrol faaliyetlerinin mevcut olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada bu kontrol faaliyetlerinin nasıl olması gerektiği, kontrollerin nasıl geliştirileceği ve etkin bir iç kontrol sisteminin ne şekilde oluşturulacağı yönünde önerilerde bulunmuştur. Aynı zamanda iç kontrol sistemlerinin etkinliği açısından tespit edilen eksiklikler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Acında (2007) çalışmasında işletmelerin iç kontrol sistemlerinin etkinliğine yönelik genel bir değerlendirme yapmak amacıyla tüm işletme fonksiyonlarını içine alan COSO değerlendirme modelini kullanmıştır. Çalışmada SPK düzenlemelerinin, denetim komitelerinin, çalışan sayılarının ve COSO bileşenlerinin iç kontrol sisteminin etkinliğine nasıl etki ettiği incelenmiştir. Araştırma sonucunda denetim komitesine sahip olan firmalarda iç kontrol amaçlarının başarımının, denetim komitesine sahip olmayan firmalara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analizlerde 100 ve daha az çalışan olan işletmelerin iç kontrol amaçlarına ulaşmada daha çok zorlandıkları

ortaya çıkmıştır. Son olarak iç kontrol bileşenlerinden özellikle bilgi sistemleri ve iletişim bileşeninin kontrol amaçları ile yüksek bir korelasyonu olduğu tespit edilmiştir.

Yumuşak (2007) Türkiye Sermaye Piyasasında faaliyet gösteren aracı kurumların iç kontrol sistemlerinin etkinliğini belirlemeye yönelik bir çalışma yapmıştır. Çalışmasının uygulama kısmında ise anket yöntemini kullanmıştır. Araştırmanın sonucunda aracı kurumların iç kontrol sistemlerinin etkinliğini ölçmek için iç kontrolün unsurları olan kontrol ortamları, risk yönetimleri, kontrol faaliyetleri, bilgi-iletişim sistemleri, yapılan gözlemler ve iç denetim sistemlerine ilişkin gerekli faaliyetlerin yeterli seviyede olduğu ve iç kontrol sistemlerinin etkin olarak çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Delice (2008) araştırmasında 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanununda göre iç kontrol faaliyeti olarak yapılmakta olan “Ön Mali Kontrol”e ilişkin Tarım ve Köyisleri Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, İç Kontrol Daire Başkanlığı’nda yürütülen örnek bir uygulamayı inceleyip şu sonuçlara ulaşmıştır. Çalışmasının hazırlanma safhasında idarelerde yapılan birebir gözlemler sonucunda kanunda yazan amaçların çoğuna ulaşamadığı, bu kanunun hazırlanmasında etkin rol oynayan Maliye Bakanlığı’nda dahi henüz bir iç kontrol sisteminin oluşturulmadığı fark edilmiştir. Risklerin belirlenmesi, bu riskleri önleyici kontrol faaliyetlerinin oluşturulması gerçekleştirilememiştir Çalışma sonucunda iç kontrol adına idarelerde yapılan tek çalışmanın ön mali kontrol olduğu gözlemlenmiştir. Ön mali kontrole tabii mali karar ve işlemler, kontrol edildikten sonra bunlara ilişkin, uygun görüş ya da uygun olmayan görüş verilmektedir. Ön Mali Kontrol sonucunda verilen olumsuz görüş mali karar ve işlemlerin harcama yetkilisi tarafından uygulanmasında bağlayıcı değildir. Olumsuz görüşün bağlayıcılığının olmaması bir kontrol açığı gibi görülmektedir. Kaynakların etkili ve verimli kullanılması konusunda sakıncalara sebep olabileceği kanaatiyle bu konuda yeni bir düzenlemenin yapılması faydalı olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Erdoğan (2009) KİT’lerdeki iç kontrol sistemine ilişkin mevcut uygulamaları tespit etmek amacıyla yaptığı çalışmada KİT’lerde yürütülmekte olan iç kontrol faaliyetlerinin iç kontrolün hangi bileşeni üzerinde yoğunlaştığı ve kontrol ortamının iç kontrol sistemlerinin KİT’lerde uygulanabilmesi açısından ne derece yeterli olduğu

ortaya konulmuştur. Araştırmada 15 KİT'e yönelik anket soruları hazırlanmıştır. Araştırmada KİT'lerde özellikle kontrol ortamı, risk değerlendirme ve izleme bileşenlerinin güçlendirilmesi gerekliliği ve KİT'lerde risk yönetim anlayışının olmadığı ve kuruluşların sistematik bir risk değerlendirmesi yapmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Altay (2010) araştırmasında Antalya ili Manavgat bölgesindeki beş yıldızlı otellerde iç kontrol sisteminin etkinliğini incelemişler. Araştırmada muhasebe bölümü yetkilileri ile yüz yüze görüşülerek anket çalışması yapılmıştır. Araştırmaya katılan oteller depo bölümü, satın alma bölümü, yiyecek içecek bölümü, ön büro bölümü, yönetim bölümü ve muhasebe bölümü olmak üzere altı bölümde incelenmiştir. Araştırma sonucunda gerek bölüm bazında gerekse genel olarak uygulamaya katılan otellerde etkin bir iç kontrol sisteminin olduğu tespit edilmiştir. Her ne kadar uygulamaya katılan işletmelerde genel olarak etkin bir iç kontrol sistemi bulunsa da, Yemeklerin hazırlanmasında standart reçete kartları kullanılmasında eksiklik olması, aylık bütçe analizlerinin yapılıp, sapmalar ve nedenlerinin araştırılması gibi bazı konularda eksikliklerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akçakanat (2011) devlet üniversitelerinde görev yapan Strateji Geliştirme Daire Başkanlarının iç kontrol sisteminin önemine ilişkin algı düzeylerini tespit etmek ve üniversitelerin muhasebe birimlerinin iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamalarını değerlendirmek suretiyle iç kontrol sistemlerinin etkinliğini incelemiştir. Bu amaçla birim başkanlarına yönelik anket soruları hazırlanmıştır. Araştırma neticesinde strateji geliştirme başkanlarının iç kontrol sistemine yönelik algı düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Bu karşın muhasebe birimlerinde mevcut uygulamaların algı düzeyine nazaran daha düşük seviyeler de olduğu tespit edilmiştir. Son olarak da üniversitelerin iç kontrol uygulamalarında daha çok ön mali kontrol işlemlerine ağırlık verdikleri, iç kontrol sistemi için gerekli olan bazı uygulamaları henüz tam olarak oluşturmadıkları tespit edilmiştir.

Usul ve diğerleri (2011) çalışmalarında belediye işletmelerinde kurumsal yönetim anlayışını incelemişlerdir. Marmara Bölgesi belediye işletmeleri üzerinde bir anket çalışması yapılmış ve yapılan inceleme sonucunda bu işletmelerde teorik anlamda

kurumsal yönetim anlayışının olmadığı; diğer bir ifadeyle belediye işletmelerinde şeffaflık, eşitlik, hesap verebilirlik ve sorumluluk ilkelerinin olmadığı ortaya çıkmıştır.

Akbulut (2012) araştırmasında Trakya Bölgesinde Ayçiçek yağı sektöründeki işletmelerin mevcut iç kontrol sistemlerinin durumunu incelemiştir. Bu işletmeler üzerinde anket çalışması yapılarak şu sonuçlara ulaşılmıştır. Trakya Bölgesinde faaliyet gösteren ayçiçeği işletmelerinin etkin bir iç kontrol sistemine işletmelerinde önem verilmediği ve iç kontrol prosedürlerinin uygulanmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Yapılan araştırmanın temel amacı; ülkemizde faaliyet gösteren ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından faaliyet izni bulunan factoring şirketlerinin iç kontrol sistemlerini incelemek ve küreselleşen dünyamızda bu şirketler için günümüz şartlarına uygun, etkin ve verimli bir iç kontrol sistemi oluşturulması konusunda yönetim kuruluna, yöneticilere, denetçilere, iç ve dış paydaşlara önerilerde bulunmaktır.

3.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Araştırmada ülkemizde faaliyet gösteren ve BDDK tarafından faaliyet izni bulunan factoring şirketleri iç kontrol birimlerinin iç kontrol sistemlerine ilişkin mevcut uygulamalarını belirlemek ve iç kontrol sistemlerinin etkinliğini değerlendirmek amaçlandığından anket çalışması şirketlerin iç kontrol birim yöneticilerine yapılmıştır. Araştırmanın yapıldığı tarih itibarıyla ülkemizde faaliyet gösteren toplam 78 tane factoring şirketi bulunmaktadır. Dolayısıyla araştırmanın ana kütlesi 78 olarak belirlenmiştir. Çalışmada örneklem seçimi yapılmayıp ana kütlelerin tamamına ulaşılması hedeflenmiş; ancak bütün çabalara rağmen 61 şirketten geri dönüş alınabilmiştir. Bu oran %78'lik bir geri dönüş oranına tekabül etmektedir.

Çalışmada verilerin toplanmasında kullanılan anket için Google Drive programı kullanılarak bir link oluşturulmuştur. Bu link şirketlerin iç kontrol birim yöneticilerine e-posta yolu ile gönderilmiştir. Aynı zamanda anket formu Factoring Derneğine gönderilmiş ve dernek çalışmamızı destekleyerek anket formunu tüm üyeleriyle

paylaşmıştır. Geri dönüş oranını artırabilmek için birim yöneticileri bizzat telefonla aranarak çalışma hakkında bilgi verilmiştir.

Veri toplamada zaman, maliyet ve yapılabirlik gibi kısıtları aşmak amacıyla birincil veri toplama yöntemlerinden olan anket yöntemi kullanılmıştır. Anket soruları hazırlanırken Özen AKÇAKANAT'ın¹⁵¹ çalışmasından ve bir factoring şirketinin iç kontrol yönetmeliğinden yararlanılmıştır. Anket çalışması dört bölümden oluşmakta olup Ek-1'de verilmiştir. Birinci bölüm factoring şirketleri hakkında genel bilgileri içeren demografik soruları içermektedir. Anketin ikinci bölümü, iç kontrol birimi yöneticilerinin iç kontrol sisteminin önemine yönelik algısını tespit etmek üzere 5'li likert (1=Kesinlikle katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3= Kararsızım, 4= Katılıyorum, 5= Tamamen katılıyorum) ölçeğine göre hazırlanan 14 ifadeden oluşmuştur. Anketin üçüncü bölümünü anketin ikinci bölümünde yer alan algı sorularının mevcut uygulamalara göre uyarlanması ile oluşturulan 3'lü likert (1=Hayır, 2=Kısmen, 3=Evet) ölçeğine göre hazırlanan 14 ifade oluşturmaktadır. Anketin dördüncü bölümünde ise iç kontrol birimlerinin iç kontrole yönelik uygulamalarını tespit etmek amacıyla oluşturulan 3'lü likert (1=Hayır, 2= Kısmen, 3=Evet) ölçeğine göre hazırlanan 14 soru bulunmaktadır.

Anketlerden elde edilen veriler, *Statistical Package for Social Science for Windows* (SPSS 17,0) programı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve verilerin analizi ve hipotezlerin test edilmesinde bu programdan yararlanılmıştır.

3.4. ARAŞTIRMANIN DAYANDIĞI HİPOTEZLER

Araştırmanın hipotezleri iç kontrol sistemine ilişkin algılamaların ve mevcut uygulamaların factoring şirketlerinin faaliyet yılına ve iç kontrol birimlerinde çalışan sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek ve iç kontrol birimlerinin iç kontrole yönelik algıları ile mevcut uygulamaları arasında farklılıkları tespit etmek için oluşturulmuştur.

Araştırmanın dayandığı hipotezler aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

¹⁵¹ Akçakanat, s.260-263.

A. İç Kontrol Birim Yöneticilerinin İç Kontrol Sistemine Yönelik Algılarına İlişkin Hipotezler

H₁: İç kontrol birimlerinde çalışan kişi sayısı bakımından, birim yöneticilerinin iç kontrole yönelik algı düzeyleri arasında fark vardır.

H₂: Şirketlerin faaliyet yılı bakımından, birim yöneticilerinin iç kontrole yönelik algı düzeyleri arasında fark vardır.

B. İç Kontrol Birimlerinin İç Kontrol Sistemine Yönelik Mevcut Uygulamalarına İlişkin Hipotezler

H₃: İç kontrol birimlerinde çalışan kişi sayısı bakımından, iç kontrol birimlerinin iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamaları arasında fark vardır.

H₄: Şirketlerin faaliyet yılı bakımından, iç kontrol birimlerinin iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamaları arasında fark vardır.

C. İç Kontrol Sistemine Yönelik Algı Düzeyleri İle Mevcut Uygulamaların Karşılaştırılmasına İlişkin Hipotezler

H₅: Birim yöneticilerinin iç kontrole yönelik algıları düzeyleri ile iç kontrol birimlerinin iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamaları arasında fark vardır.

3.5. GÜVENİLİRLİK ANALİZİ VE VERİLERİN NORMALLİK TESTİ

Kişilerin herhangi bir konudaki davranış puanlarını belirlemeyi sağlayan likert tipi ölçeklerin güvenilirliğini test etmek için Cronbach Alpha güvenilirlik testi yapılmalıdır. Alfa (α) katsayısı $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilir, $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir şeklinde yorumlanır.¹⁵² Anketin ikinci bölümünde, iç kontrol birimi yöneticilerinin iç kontrol sistemine yönelik algı düzeylerini ölçen 5'li likert tipinde hazırlanmış 14 ifadenin güvenilirliğini ölçmek amacıyla Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmış ve α değeri 0,81 bulunmuştur. Yine anketin üçüncü bölümünde algı düzeyini ölçmeye yönelik ifadelerin mevcut uygulamalara göre uyarlanması ile oluşturulan 3'lü likert ölçeğe göre hazırlanan 14

¹⁵² Aliye Kayış, "Güvenilirlik Analizi ", (Ed. Şeref Kalaycı), *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, (5. Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara 2010, s. 405.

ifadenin Cronbach Alpha katsayısı 0,69 olarak tespit edilmiştir. Bu katsayılar göstermektedir ki anketteki ifadeler tutarlı ve güvenilir bir nitelik taşımaktadır.

İstatiksel analiz yapılmadan önce verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakılması gerekir. Normal dağılım analizinde gözlem sayısı 29'dan az olduğunda Shapiro-Wilk testi, gözlem sayısı 29 ve daha büyük olduğunda ise Kolmogorov-Smirnov testi kullanılabilir.¹⁵³ Bu çalışmada toplanan verilerin dağılımının normalliği Kolmogorov-Smirnov testi ile test edilmiş, verilerin % 5 anlamlılık düzeyinde normal dağılım göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısı ile verilerin analizinde parametrik olmayan testler kullanılmıştır.

3.6. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmaya katılan şirketlere ait demografik veriler Tablo 3.1'de verilmiştir.

Tablo 3.1. Anketi Cevaplayan Şirketlere Ait Demografik Veriler

Bağımsız Değişkenler	n	%
Çalışan Sayısı		
1 – 3	49	80,3
4 ve üzeri	12	19,7
Faaliyet Yılı		
10 yıldan az	19	31,1
10 – 20 yıl	35	57,4
20 yıldan fazla	7	11,5
Toplam	61	100

Araştırma kapsamında 61 şirket ankete katılmıştır. Bu şirketlerin iç kontrol birimlerinde çalışan kişi sayılarının dağılımına baktığımızda %80,3'nün 1-3 kişi arasında, %19,7'sinin de 4 ve üzeri arasında çalışana sahip olduğu görülmektedir. Faaliyet yılı açısından şirketlere baktığımızda ise ankete katılan şirketlerin %31,1'i 10 yıldan az, %57,4'ü 10-20 yıl arası ve son olarak %11,5'de 20 yıldan fazla faaliyet gösterdiği görülmektedir.

¹⁵³ Meltem Karaatlı, "Verilerin Düzenlenmesi ve Gösterimi ", (Ed. Şeref Kalaycı), *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, 5. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara 2010, s.10.

3.6.1. İç Kontrol Birim Yöneticilerinin İç Kontrol Sistemine Yönelik Algılarına İlişkin Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Tablo 3,2’de iç kontrol birim yöneticilerinin iç kontrol sistemine yönelik 14 ifadeye ilişkin algı düzeylerinin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri görülmektedir.

Tablo 3.2. İç Kontrol Birim Yöneticilerinin İç Kontrol Sistemine Yönelik Algı Düzeylerinin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

No	İfadeler	X	SS
1.	Şirketimizin bünyesinde kurumsal yapıya uygun iç kontrol biriminin oluşturulması önemlidir.	4,26	0,911
2.	Birimimizde çalışanların yaptığı işlerin etkili ve sürekli biçimde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin sistemli olarak analizinin yapılması önemlidir.	4,20	0,963
3.	Birimimizin faaliyetlerine ilişkin genel görev tanımlarının yapılması önemlidir.	4,13	1,118
4.	Birimimizde yetki ve sorumlulukların yazılı olarak belirtilmesi önemlidir.	4,03	1,032
5.	Birimimizde personelin yeterliliği ve performansının bağlı olduğu yönetici tarafından belirli aralıklarla değerlendirilmesi ve değerlendirme sonucunun personelle paylaşılması önemlidir.	3,89	0,985
6.	Birimimizin amaç ve hedeflerine yönelik risklerin belirlenmesi önemlidir.	4,07	0,929
7.	Birimimizde gerçekleştirilen her bir faaliyette karşılaşılabilecek riskler için, uygun risk yönetim modelleri belirlenmesi önemlidir.	3,89	0,985
8.	Birimimizdeki her faaliyet, mali karar ve işlemin onaylanması, kaydedilmesi ve kontrolü gibi görevler farklı kişilere verilmesi önemlidir.	3,84	1,098
9.	Birimimizde gerçekleştirilen faaliyetlere ilişkin temel süreçlerin belirlenmesi ve süreçlerin tanımlanması önemlidir.	3,87	1,118
10.	Birimimizde gerçekleştirilen işlem ve faaliyetlere yönelik bilgi sistemlerinin kurulması önemlidir.	3,72	1,185
11.	Birimimize gelen ve giden evrakların zamanında kaydedilmesi önemlidir.	3,49	1,290
12.	Birimimizin hangi yönetim kurulu üyesine bağlı olacağı organizasyon şemasında gösterilmesi önemlidir.	3,49	1,233
13.	Birimimiz çalışanlarının görevlerini bağımsız bir şekilde ifa etmesi için yönetim kurulunun gerekli tüm tedbirleri alması önemlidir.	3,38	1,439
14.	Birimimizde denetim otoriteleri tarafından tespit edilen hususlara ilişkin önerilerin takibi ve kontrolü önemlidir.	3,67	1,287

Tablo 3.2’ye bakıldığında genel olarak ortalamaların 4 değerine yakın olduğu görülmektedir. 4 değeri ölçekte “katılıyorum” ifadesine karşılık gelmektedir. Buna göre sorulara cevap veren birim yöneticilerinin iç kontrole yönelik algı düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Algı düzeyini ölçmeye yönelik bu 14 ifadelik ölçeğin

genel ortalamasına bakacak olursak 3,852 değeri karşımıza çıkmaktadır. Ölçekte yer alan ifadelerden sekiz tanesi bu ortalama değerin üzerinde altı tanesi ise altında aritmetik ortalamalara sahiptir. Ölçekte birim yöneticilerinden en düşük aritmetik ortalama puanını “*Birimimiz çalışanlarının görevlerini bağımsız bir şekilde ifa etmesi için yönetim kurulunun gerekli tüm tedbirleri alması önemlidir.*” (ifade 13) $3,38 \pm 1,439$ ortalama ile elde etmiştir. En yüksek aritmetik ortalamalı ifade ise “*Şirketimizin bünyesinde kurumsal yapıya uygun iç kontrol biriminin oluşturulması önemlidir.*” (ifade 1) $4,26 \pm 0,911$ ortalama ile öne çıkmaktadır.

Çalışmada birim yöneticilerinin iç kontrol sistemine ilişkin algı düzeylerini tespit etmeye yönelik iki hipotez bulunmaktadır. Bu hipotezler şunlardır:

H₁: İç kontrol birimlerinde çalışan kişi sayısı bakımından, birim yöneticilerinin iç kontrole yönelik algı düzeyleri arasında fark vardır.

H₂: Şirketlerin faaliyet yılı bakımından, birim yöneticilerinin iç kontrole yönelik algı düzeyleri arasında fark vardır.

Birinci hipotezinin sınanması konusunda çalışan kişi sayısı dikkate alınarak birim yöneticilerinin iç kontrole yönelik algı düzeylerini ölçmeye çalışan ifadelerden elde edilen veriler, iki bağımsız grup arasındaki farklılıkları test etmede kullanılan Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiştir. İkinci hipotezin sınanması ise, faaliyet yılı dikkate alınarak birim yöneticilerinin iç kontrole yönelik algı düzeylerini ölçmeye çalışan ifadelerden elde edilen veriler, ikiden fazla grubun ölçümlerinin karşılaştırılmasında kullanılan Kruskal–Wallies testi ile açıklanmıştır. Karşılaştırmalarda anlamlılık düzeyi 0,05 olarak belirlenmiştir. $p \leq 0,05$ olduğunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu söylenebilir.

Yukarıda verilen hipotezler ölçekte yer alan 14 ifade açısından tek tek değerlendirilmiş olup, sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 3.3. “Şirketimizin Bünyesinde Kurumsal Yapıya Uygun İç Kontrol Biriminin Oluşturulması Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	31,69	0,488
4 ve üzeri	12	28,17	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	39,50	0,005
10-20 yıl	35	25,33	
20 yıldan fazla	7	36,29	

Tablo 3. 3’de görüldüğü gibi, “*Şirketimizin Bünyesinde Kurumsal Yapıya Uygun İç Kontrol Biriminin Oluşturulması Önemlidir.*” ifadesi %5 anlamlılık düzeyi ($0,488 > 0,05$) için H_1 reddedilmiştir. Yani çalışan sayısı açısından yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. Faaliyet yılı değişkenine baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,005 < 0,05$) için H_2 hipotezi reddedilememiştir. Buna göre faaliyet yılı ile yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır diyebiliriz. Sıra ortalamaları dikkate alındığında faaliyet yılı 10 yıldan az (39,50) olan şirketlerin lehine farkındalıklarının daha yüksek olduğu söylenir.

Tablo 3.4. “Birimimizde Çalışanların Yaptığı İşlerin Etkili ve Sürekli Biçimde Gerçekleştirilip Gerçekleştirilmediğinin Sistemli Olarak Analizinin Yapılması Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	30,52	0,636
4 ve üzeri	12	32,96	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	37,42	0,044
10-20 yıl	35	29,59	
20 yıldan fazla	7	20,64	

Tablo 3.4’de gösterildiği gibi “*Birimimizde Çalışanların Yaptığı İşlerin Etkili ve Sürekli Biçimde Gerçekleştirilip Gerçekleştirilmediğinin Sistemli Olarak Analizinin*

Yapılması Önemlidir.” ifadesi %5 anlamlılık düzeyi ($0,636 > 0,05$) için H_1 hipotezi reddedilmiştir. Yani çalışan sayısı açısından yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,044 < 0,05$) için H_2 hipotezi reddedilememiştir. Buna göre şirketlerin faaliyet yılı ile yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Bu farkında sıra ortalamaları dikkate alındığında faaliyet yılı 10 yıldan az (37,42) olanlar lehine farkındalıklarının daha yüksek olduğu söylenir.

Tablo 3.5. “Birimimizin Faaliyetlerine İlişkin Genel Görev Tanımlarının Yapılması Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	30,88	0,906
4 ve üzeri	12	31,50	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	36,76	0,116
10-20 yıl	35	29,46	
20 yıldan fazla	7	23,07	

Tabloda 3. 5 de verildiği gibi, “*Birimimizin Faaliyetlerine İlişkin Genel Görev Tanımlarının Yapılması Önemlidir.*” ifadesi %5 anlamlılık düzeyi ($0,906 > 0,05$) için H_1 hipotezi reddedilmiştir. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,116 > 0,05$) için H_2 hipotezi de reddedilmiştir. Burada her iki değişken açısından da yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığını sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3.6. “Birimimizde Yetki ve Sorumlulukların Yazılı Olarak Belirtilmesi Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	30,76	0,810
4 ve üzeri	12	32,00	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	39,18	0,011
10-20 yıl	35	28,83	
20 yıldan fazla	7	19,64	

Tablo 3.6'ya baktığımızda “*Birimimizde Yetki ve Sorumlulukların Yazılı Olarak Belirtilmesi Önemlidir.*” ifadesi %5 anlamlılık düzeyi ($0,810 > 0,05$) için H_1 hipotezi reddedilmiştir. Yani çalışan sayısı bakımından yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,011 < 0,05$) için H_2 hipotezi reddedilememiştir. Hipotezimizi kabul ettiğimiz için şirketlerin faaliyet yılı ile yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır diyebiliriz. Bu fark ise sıra ortalamaları göz önünde bulundurulduğunda faaliyet yılı 10 yıldan az (39,18) olan şirketler lehine olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Tablo 3.7. “*Birimimizde Personelin Yeterliliği ve Performansının Bağlı Olduğu Yönetici Tarafından Belirli Aralıklarla Değerlendirilmesi ve Değerlendirme Sonucunun Personelle Paylaşılması Önemlidir.*” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	29,39	0,127
4 ve üzeri	12	37,58	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	35,16	0,402
10-20 yıl	35	29,49	
20 yıldan fazla	7	27,29	

Tablo 3.7'de görüldüğü gibi, “*Birimimizde Personelin Yeterliliği ve Performansının Bağlı Olduğu Yönetici Tarafından Belirli Aralıklarla Değerlendirilmesi ve Değerlendirme Sonucunun Personelle Paylaşılması Önemlidir.*” ifadesi %5 anlamlılık düzeyi ($0,127 > 0,05$) için H_1 hipotezi reddedilmiştir. Şirketlerin faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,402 > 0,05$) için H_2 hipotezi de reddedilmiştir. Burada hem çalışan sayısı hem de faaliyet yılı değişkenleri açısından yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3.8. “Birimimizin Amaç ve Hedeflerine Yönelik Risklerin Belirlenmesi Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	29,86	0,266
4 ve üzeri	12	35,67	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	35,76	0,288
10-20 yıl	35	28,49	
20 yıldan fazla	7	30,64	

Tablo 3.8’de “Birimimizin Amaç ve Hedeflerine Yönelik Risklerin Belirlenmesi Önemlidir.” ifadesi %5 anlamlılık düzeyi ($0,266 > 0,05$) için H_1 hipotezi reddedilmiştir. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,288 > 0,05$) için H_2 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre her iki değişken açısından yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Tablo 3.9. “Birimimizde Gerçekleştirilen Her Bir Faaliyette Karşılaşılabilecek Riskler İçin, Uygun Risk Yönetim Modelleri Belirlenmesi Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	30,60	0,707
4 ve üzeri	12	32,63	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	37,05	0,146
10-20 yıl	35	27,71	
20 yıldan fazla	7	31,00	

Tablo 3.9’da verildiği gibi “Birimimizde Gerçekleştirilen Her Bir Faaliyette Karşılaşılabilecek Riskler İçin, Uygun Risk Yönetim Modelleri Belirlenmesi Önemlidir.” ifadesi %5 anlamlılık düzeyi ($0,707 > 0,05$) için H_1 hipotezi reddedilmiştir. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,146 > 0,05$) için H_2 hipotezi de reddedilmiştir. Burada da her iki değişken açısından yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur diyebiliriz.

Tablo 3.10. “Birimimizdeki her faaliyet, mali karar ve işlemin onaylanması, kaydedilmesi ve kontrolü gibi görevler farklı kişilere verilmesi önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	31,50	0,635
4 ve üzeri	12	28,96	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	31,92	0,492
10-20 yıl	35	29,26	
20 yıldan fazla	7	37,21	

Tablo 3.10’da görüldüğü gibi “Birimimizdeki her faaliyet, mali karar ve işlemin onaylanması, kaydedilmesi ve kontrolü gibi görevler farklı kişilere verilmesi önemlidir.” ifadesi %5 anlamlılık düzeyi ($0,635 > 0,05$) için H_1 hipotezi reddedilmiştir. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,492 > 0,05$) için H_2 hipotezi reddedilmiştir. Burada da her iki değişken açısından yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo 3.11. “Birimimizde Gerçekleştirilen Faaliyetlere İlişkin Temel Süreçlerin Belirlenmesi ve Süreçlerin Tanımlanması Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	31,18	0,863
4 ve üzeri	12	30,25	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	31,87	0,645
10-20 yıl	35	29,57	
20 yıldan fazla	7	35,79	

Tablo 3.11’e baktığımızda “Birimimizde Gerçekleştirilen Faaliyetlere İlişkin Temel Süreçlerin Belirlenmesi ve Süreçlerin Tanımlanması Önemlidir.” ifadesi %5 anlamlılık düzeyi ($0,863 > 0,05$) için H_1 hipotezi reddedilmiştir. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,645 > 0,05$) için H_2

hipotezi de reddedilmiştir. Buna göre her iki değişken açısından yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo 3.12. “Birimimizde Gerçekleştirilen İşlem ve Faaliyetlere Yönelik Bilgi Sistemlerinin Kurulması Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	30,50	0,644
4 ve üzeri	12	33,04	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	30,45	0,422
10-20 yıl	35	32,79	
20 yıldan fazla	7	23,57	

Tablo 3.12’de görüldüğü üzere “*Birimimizde Gerçekleştirilen İşlem ve Faaliyetlere Yönelik Bilgi Sistemlerinin Kurulması Önemlidir.*” ifadesi %5 anlamlılık düzeyi ($0,644 > 0,05$) için H_1 hipotezi reddedilmiştir. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,422 > 0,05$) için H_2 hipotezi de reddedilmiştir. Buna göre hem çalışan sayısı hem de faaliyet yılı değişkenleri bakımından yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Tablo 3.13. “Birimimize Gelen ve Giden Evrakların Zamanında Kaydedilmesi Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	29,61	0,020
4 ve üzeri	12	36,67	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	30,53	0,781
10-20 yıl	35	32,03	
20 yıldan fazla	7	27,14	

Tablo 3.13’den de anlaşılacağı gibi “*Birimimize Gelen ve Giden Evrakların Zamanında Kaydedilmesi Önemlidir.*” ifadesi %5 anlamlılık düzeyi ($0,020 > 0,05$) için H_1 hipotezi reddedilememiştir. İç kontrol birimlerinde çalışan sayısı bakımından birim

yöneticilerinin algı düzeyleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olduğu söylenebilir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında çalışan sayısı 4 ve üzeri (36,67) olanlar lehine farkındalığın daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Faaliyet yılı değişkeni açısından incelediğimizde ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,781 > 0,05$) için H_2 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre, faaliyet yılı değişkeni bakımından yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Tablo 3.14. “Birimimizin Hangi Yönetim Kurulu Üyesine Bağlı Olacağı Organizasyon Şemasında Gösterilmesi Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	29,44	0,153
4 ve üzeri	12	37,38	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	32,13	0,358
10-20 yıl	35	32,14	
20 yıldan fazla	7	22,21	

Tablo 3. 14’e baktığımızda “Birimimizin Hangi Yönetim Kurulu Üyesine Bağlı Olacağı Organizasyon Şemasında Gösterilmesi Önemlidir.” ifadesi %5 anlamlılık düzeyi ($0,153 > 0,05$) için H_1 hipotezi reddedilmiştir. Şirketlerin faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,358 > 0,05$) için H_2 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre her iki değişken açısından yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Tablo 3.15. “Birimimiz Çalışanlarının Görevlerini Bağımsız Bir Şekilde İfa Etmesi İçin Yönetim Kurulunun Gerekli Tüm Tedbirleri Alması Önemlidir.” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	28,96	0,062
4 ve üzeri	12	39,33	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	33,92	0,358
10-20 yıl	35	31,01	
20 yıldan fazla	7	23,00	

Tablo 3.15’de görüldüğü üzere “*Birimimiz Çalışanlarının Görevlerini Bağımsız Bir Şekilde İfa Etmesi İçin Yönetim Kurulunun Gerekli Tüm Tedbirleri Alması Önemlidir.*” ifadesi %5 anlamlılık düzeyi ($0,062 > 0,05$) için H_1 hipotezi reddedilmiştir. Şirketlerin faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,358 > 0,05$) için H_2 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre her iki değişken açısından yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 3.16. “*Birimimizde Denetim Otoriteleri Tarafından Tespit Edilen Hususlara İlişkin Önerilerin Takibi ve Kontrolü Önemlidir.*” İfadesine Yönelik Algı Düzeyinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	31,40	0,713
4 ve üzeri	12	29,38	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	32,45	0,044
10-20 yıl	35	30,84	
20 yıldan fazla	7	27,86	

Tablo 3.16’ya baktığımızda “*Birimimizde Denetim Otoriteleri Tarafından Tespit Edilen Hususlara İlişkin Önerilerin Takibi ve Kontrolü Önemlidir.*” ifadesi %5 anlamlılık düzeyi ($0,713 > 0,05$) için H_1 hipotezi reddedilmiştir. Yani çalışan sayısı bakımından yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,044 > 0,05$) için H_2 hipotezi reddedilememiştir. Buna göre faaliyet yılı açısından yöneticilerin algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır. Bu farklılığın, sıra ortalamaları göz önüne alındığında faaliyet yılı 10 yıldan az (32,45) olanlar lehine daha yüksek olduğu söylenir.

3.6.2. İç Kontrol Birimlerinin İç Kontrol Sistemine Yönelik Mevcut Uygulamalarına İlişkin Hipotezlerin değerlendirilmesi

Tablo 3.17’de iç kontrol birimlerinin iç kontrol sisteminin mevcut durumu ile ilgili 14 ifadeyi yetine getirme düzeylerine ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri görülmektedir.

Tablo 3.17. İç Kontrol Birimlerinin İç Kontrol Sistemine İlişkin Mevcut Uygulamalarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

No	İfadeler	X	SS
1.	Şirketimizin bünyesinde kurumsal yapıya uygun iç kontrol birimi oluşturulmuştur.	2,69	0,593
2.	Birimimizde çalışanların yaptığı işlerin etkili ve sürekli biçimde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin sistemli olarak analizi yapılmaktadır.	2,48	0,698
3.	Birimimizin faaliyetlerine ilişkin genel görev tanımları yapılmıştır.	2,66	0,655
4.	Birimimizde yetki ve sorumluluklar yazılı olarak belirtilmiştir.	2,25	0,745
5.	Birimimizde personelin yeterliliği ve performansı bağlı olduğu yönetici tarafından belirli aralıklarla değerlendirilmekte ve değerlendirme sonucu personelle paylaşılmaktadır.	1,98	0,741
6.	Birimimizin amaç ve hedeflerine yönelik riskler belirlenmiştir.	2,26	0,728
7.	Birimimizde gerçekleştirilen her bir faaliyette karşılaşılabilecek riskler için, uygun risk yönetim modelleri belirlenmiştir.	2,03	0,706
8.	Birimimizdeki her faaliyet, mali karar ve işlemin onaylanması, kaydedilmesi ve kontrolü gibi görevler farklı kişilere verilmiştir.	2,20	0,749
9.	Birimimizde gerçekleştirilen faaliyetlere ilişkin temel süreçlerin belirlenmesi ve süreçlerin tanımlanması gerçekleştirilmiştir.	2,34	0,793
10.	Birimimizde gerçekleştirilen işlem ve faaliyetlere yönelik bilgi sistemleri kurulmuştur.	2,38	0,711
11.	Birimimize gelen ve giden evrakların zamanında kaydedilmektedir.	2,43	0,763
12.	Birimimizin hangi yönetim kurulu üyesine bağlı olacağı organizasyon şemasında gösterilmiştir.	2,38	0,840
13.	Birimimiz çalışanlarının görevlerini bağımsız bir şekilde ifa etmesi için yönetim kurulu gerekli tüm tedbirleri almıştır.	2,30	0,760
14.	Birimimizde denetim otoriteleri tarafından tespit edilen hususlara ilişkin önerilerin takibi ve kontrolü yapılmaktadır.	2,54	0,721

Tablo 3.17’de factoring şirketlerinin iç kontrol birimlerinin iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamaları üçlü likert (1=Hayır, 2= Kısmen, 3=Evet) ölçeği ile değerlendirilmektedir. Bu kapsamda ölçekteki 14 ifadeye verilen yanıtların genel ortalaması 2,351 olarak tespit edilmiştir. Buradan da iç kontrol birimlerinde iç kontrol sistemine yönelik uygulamaların “kısmen” yerine getirildiği sonucuna ulaşılabılır. İfadelerden 7 tanesi ortalama değerinin altında puanlar elde ederken 7 tanesi de ortalama değerden daha yüksek aritmetik ortalamalara sahiptir. Ölçekte en yüksek aritmetik ortalama puanını, “Şirketimizin bünyesinde kurumsal yapıya uygun iç kontrol birimi oluşturulmuştur.” (1. İfade) 2,69±0,593 ortalama ile elde etmiştir. Ölçekte “Birimimizin faaliyetlerine ilişkin genel görev tanımları yapılmıştır.” (3. İfade) 2,66±0,655 ortalama ile iç kontrol birimleri tarafından titizlikle yerine getirilen iç kontrol uygulaması öne

çıkmaktadır. Ölçekte en düşük aritmetik ortalama puanını ise, “*Birimimizde personelin yeterliliği ve performansı bağlı olduğu yönetici tarafından belirli aralıklarla değerlendirilmekte ve değerlendirme sonucu personelle paylaşılmaktadır.*” (5. İfade) $1,98 \pm 0,741$ tablo 3. 17’den tespit edilmiştir.

Çalışmada iç kontrol birimlerinin iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamalarını test etmek için iki hipotez kullanılmıştır. Bu hipotezler şunlardır:

H₃: İç kontrol birimlerinde çalışan kişi sayısı bakımından, iç kontrol birimlerinin iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamaları arasında fark vardır.

H₄: Şirketlerin faaliyet yılı bakımından, iç kontrol birimlerinin iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamaları arasında fark vardır.

Birinci hipotezinin sınanması konusunda çalışan kişi sayısı dikkate alınarak birim yöneticilerinin iç kontrole yönelik algı düzeylerini ölçmeye çalışan ifadelerden elde edilen veriler, Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiştir. İkinci hipotezin sınanması ise, faaliyet yılı dikkate alınarak birim yöneticilerinin iç kontrole yönelik algı düzeylerini ölçmeye çalışan ifadelerden elde edilen veriler, Kruskal –Wallies testi ile açıklanmıştır. Karşılaştırmalarda anlamlılık düzeyi 0,05 olarak belirlenmiştir. $p \leq 0,05$ olduğunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu söylenebilir.

Yukarıda verilen hipotezler ölçekte yer alan 14 ifade açısından tek tek değerlendirilmiş olup, sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 3.18. “Şirketimizin Bünyesinde Kurumsal Yapıya Uygun İç Kontrol Birimi Oluşturulmuştur.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	29,74	0,138
4 ve üzeri	12	36,13	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	35,50	0,120
10-20 yıl	35	29,93	
20 yıldan fazla	7	24,14	

Tablo 3.18’de görüldüğü gibi “*Şirketimizin Bünyesinde Kurumsal Yapıya Uygun İç Kontrol Birimi Oluşturulmuştur.*” ifadesini yerine getirme düzeyleri çalışan sayısı

değişkeni açısından, %5 anlamlılık düzeyi ($0,138 > 0,05$) için H_3 hipotezi reddedilmiştir. Şirketlerin faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,120 > 0,05$) için H_4 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre her iki değişken açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur.

Tablo 3.19. “Birimimizde Çalışanların Yaptığı İşlerin Etkili ve Sürekli Biçimde Gerçekleştirilip Gerçekleştirilmediğinin Sistemli Olarak Analizi Yapılmaktadır.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	30,95	0,959
4 ve üzeri	12	31,21	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	33,00	0,046
10-20 yıl	35	31,21	
20 yıldan fazla	7	24,50	

Tablo 3.19’a baktığımızda “ Birimizde Çalışanların Yaptığı İşlerin Etkili ve Sürekli Biçimde Gerçekleştirilip Gerçekleştirilmediğinin Sistemli Olarak Analizi Yapılmaktadır.” ifadesini yerine getirme düzeyleri çalışan sayısı değişkeni açısından, %5 anlamlılık düzeyi ($0,959 > 0,05$) için H_3 hipotezi reddedilmiştir. Yani çalışan sayısına bakımından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,046 > 0,05$) için H_4 hipotezi reddedilememiştir. Buna göre şirketlerin faaliyet yılı değişkeni açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Grupların sıra ortalamalarına baktığımızda faaliyet yılı 10 yıldan az (33,00) olan şirketlerin lehine farklılıklarının daha yüksek olduğu söylenir.

Tablo 3.20. “Birimimizin Faaliyetlerine İlişkin Genel Görev Tanımları Yapılmıştır.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	31,00	0,001
4 ve üzeri	12	31,00	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	31,92	0,528
10-20 yıl	35	31,57	
20 yıldan fazla	7	25,64	

Tablo 3.20’de verildiği gibi “*Birimimizin Faaliyetlerine İlişkin Genel Görev Tanımları Yapılmıştır.*” ifadesini yerine getirme düzeyleri çalışan sayısı değişkeni açısından, %5 anlamlılık düzeyi ($0,001 > 0,05$) için H_3 hipotezi reddedilememiştir. Buna göre çalışan sayısı değişkeni açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Grupların sıra ortalamalarına baktığımızda çalışan sayısı 1-3 kişi ile 4 ve üzeri olanların aynı ortalamaya (31,00) sahip oldukları görülmektedir. Farkındalığın her iki grubun lehine daha yüksek olduğu söylenir. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,528 > 0,05$) için H_4 hipotezi reddedilmiştir. Yani faaliyet yılı değişkeni bakımından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.21. “*Birimimizde Yetki ve Sorumluluklar Yazılı Olarak Belirtilmiştir.*” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	32,53	0,141
4 ve üzeri	12	24,75	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	34,29	0,198
10-20 yıl	35	27,86	
20 yıldan fazla	7	37,49	

Tablo 3.21’de görüldüğü gibi “*Birimimizde Yetki ve Sorumluluklar Yazılı Olarak Belirtilmiştir.*” ifadesini yerine getirme düzeyleri çalışan sayısı değişkeni açısından, %5 anlamlılık düzeyi ($0,141 > 0,05$) için H_3 hipotezi reddedilmiştir. Şirketlerin faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,19 > 0,05$) için H_4 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre her iki değişken açısından da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık söz konusu değildir.

Tablo 3.22. “Birimimizde Personelin Yeterliliği ve Performansı Bağlı Olduğu Yönetici Tarafından Belirli Aralıklarla Değerlendirilmekte ve Değerlendirme Sonucu Personelle Paylaşılmaktadır.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	30,45	0,598
4 ve üzeri	12	33,25	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	32,55	0,868
10-20 yıl	35	30,07	
20 yıldan fazla	7	31,43	

Tablo 3.22’ye baktığımızda “Birimimizde Personelin Yeterliliği ve Performansı Bağlı Olduğu Yönetici Tarafından Belirli Aralıklarla Değerlendirilmekte ve Değerlendirme Sonucu Personelle Paylaşılmaktadır.” ifadesini yerine getirme düzeyleri çalışan sayısı değişkeni açısından, %5 anlamlılık düzeyi ($0,598 > 0,05$) için H_3 hipotezi reddedilmiştir. Şirketlerin faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,868 > 0,05$) için H_4 hipotezi reddedilmiştir. Yani her iki değişken açısından da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.23. “Birimimizin Amaç ve Hedeflerine Yönelik Riskler Belirlenmiştir.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	31,79	0,449
4 ve üzeri	12	27,79	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	32,82	0,125
10-20 yıl	35	27,97	
20 yıldan fazla	7	41,21	

Tablo 3.23’ü incelediğimizde “Birimimizin Amaç ve Hedeflerine Yönelik Riskler Belirlenmiştir.” ifadesini yerine getirme düzeyleri çalışan sayısı değişkeni açısından, %5 anlamlılık düzeyi ($0,449 > 0,05$) için H_3 hipotezi reddedilmiştir. Şirketlerin faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,125 > 0,05$) için H_4 hipotezi reddedilmiştir. Yani her iki değişken açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.24. “Birimimizde Gerçekleştirilen Her Bir Faaliyette Karşılaşılabilecek Riskler İçin, Uygun Risk Yönetim Modelleri Belirlenmiştir.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	31,64	0,533
4 ve üzeri	12	28,38	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	36,29	0,222
10-20 yıl	35	28,27	
20 yıldan fazla	7	30,29	

Tablo 3.24’de verildiği gibi “*Birimimizde Gerçekleştirilen Her Bir Faaliyette Karşılaşılabilecek Riskler İçin, Uygun Risk Yönetim Modelleri Belirlenmiştir.*” ifadesini yerine getirme düzeyleri çalışan sayısı değişkeni açısından, %5 anlamlılık düzeyi ($0,533 > 0,05$) için H_3 hipotezi reddedilmiştir. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,222 > 0,05$) için H_4 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre her iki değişken açısından da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 3.25. “Birimimizdeki Her Faaliyet, Mali Karar ve İşlemin Onaylanması, Kaydedilmesi ve Kontrolü Gibi Görevler Farklı Kişilere Verilmiştir.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	30,72	0,033
4 ve üzeri	12	32,13	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	30,45	0,976
10-20 yıl	35	31,10	
20 yıldan fazla	7	32,00	

Tablo 3.25’de görüldüğü üzere “*Birimimizdeki Her Faaliyet, Mali Karar ve İşlemin Onaylanması, Kaydedilmesi ve Kontrolü Gibi Görevler Farklı Kişilere Verilmiştir.*” ifadesini yerine getirme düzeyleri çalışan sayısı değişkeni açısından, %5 anlamlılık düzeyi ($0,033 > 0,05$) için H_3 hipotezi reddedilememiştir. Buna göre çalışan sayısı değişkeni açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Grupların sıra ortalamalarına baktığımızda çalışan sayısı 4 ve üzeri olanların

(32,13) lehine farkındalığın daha yüksek olduğu söylenir. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,976 > 0,05$) için H_4 hipotezi reddedilmiştir. Yani faaliyet yılı değişkeni bakımından gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3.26. “Birimimizde Gerçekleştirilen Faaliyetlere İlişkin Temel Süreçlerin Belirlenmesi ve Süreçlerin Tanımlanması Gerçekleştirilmiştir.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	30,36	0,527
4 ve üzeri	12	33,63	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	34,50	0,509
10-20 yıl	35	29,20	
20 yıldan fazla	7	30,50	

Tablo 3.26’ya baktığımızda “Birimimizde Gerçekleştirilen Faaliyetlere İlişkin Temel Süreçlerin Belirlenmesi ve Süreçlerin Tanımlanması Gerçekleştirilmiştir.” ifadesini yerine getirme düzeyleri çalışan sayısı değişkeni açısından, %5 anlamlılık düzeyi ($0,527 > 0,05$) için H_3 hipotezi reddedilmiştir. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,509 > 0,05$) için H_4 hipotezi reddedilmiştir. Yani hem çalışan sayısı hem de faaliyet yılı bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.27. “Birimimizde Gerçekleştirilen İşlem ve Faaliyetlere Yönelik Bilgi Sistemleri Kurulmuştur.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	31,18	0,857
4 ve üzeri	12	30,25	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	36,05	0,020
10-20 yıl	35	29,47	
20 yıldan fazla	7	24,93	

Tablo 3.27’de verildiği gibi “Birimimizde Gerçekleştirilen İşlem ve Faaliyetlere Yönelik Bilgi Sistemleri Kurulmuştur.” ifadesini yerine getirme düzeyleri çalışan sayısı

değişkeni açısından, %5 anlamlılık düzeyi ($0,857 > 0,05$) için H_3 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre çalışan sayısı değişkeni açısından gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı bir fark yoktur. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,020 > 0,05$) için H_4 hipotezi reddedilememiştir. Buna göre faaliyet yılı değişkeni bakımından gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Grupların sıra ortalamalarına baktığımızda faaliyet yılı 10 yıldan az ($36,05$) olanların lehine farkındalığın daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3.28. “Birimimize Gelen ve Giden Evrakların Zamanında Kaydedilmektedir.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	30,01	0,318
4 ve üzeri	12	35,04	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	33,47	0,496
10-20 yıl	35	28,97	
20 yıldan fazla	7	34,43	

Tablo 3.28’e baktığımızda “Birimimize Gelen ve Giden Evrakların Zamanında Kaydedilmektedir.” ifadesini yerine getirme düzeyleri çalışan sayısı değişkeni açısından, %5 anlamlılık düzeyi ($0,318 > 0,05$) için H_3 hipotezi reddedilmiştir. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,496 > 0,05$) için H_4 hipotezi reddedilmiştir. Yani hem çalışan sayısı hem de faaliyet yılı bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.29. “Birimimizin Hangi Yönetim Kurulu Üyesine Bağlı Olacağı Organizasyon Şemasında Gösterilmiştir.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	31,44	0,655
4 ve üzeri	12	29,21	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	33,68	0,560
10-20 yıl	35	29,17	
20 yıldan fazla	7	32,86	

Tablo 3.29’da görüldüğü üzere “*Birimimizin Hangi Yönetim Kurulu Üyesine Bağlı Olacağı Organizasyon Şemasında Gösterilmiştir.*” ifadesini yerine getirme düzeyleri çalışan sayısı değişkeni açısından, %5 anlamlılık düzeyi ($0,655 > 0,05$) için H_3 hipotezi reddedilmiştir. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,560 > 0,05$) için H_4 hipotezi reddedilmiştir. Yani her iki değişken açısından da istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.30. “*Birimimiz Çalışanlarının Görevlerini Bağımsız Bir Şekilde İfa Etmesi İçin Yönetim Kurulu Gerekli Tüm Tedbirleri Almıştır.*” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	32,98	0,005
4 ve üzeri	12	22,92	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	31,79	0,045
10-20 yıl	35	29,26	
20 yıldan fazla	7	37,57	

Tablo 3.30’a baktığımızda “*Birimimiz Çalışanlarının Görevlerini Bağımsız Bir Şekilde İfa Etmesi İçin Yönetim Kurulu Gerekli Tüm Tedbirleri Almıştır.*” ifadesini yerine getirme düzeyleri çalışan sayısı değişkeni açısından, %5 anlamlılık düzeyi ($0,005 > 0,05$) için H_3 hipotezi reddedilememiştir. Buna göre çalışan sayısı değişkeni açısından gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık söz konusudur. Sıra ortalamalarına baktığımızda gruplar arasındaki bu farklılığın çalışan sayısı 1-3 kişi (32,98) olanlar lehine daha yüksek olduğu görülmektedir. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,045 > 0,05$) için H_4 hipotezi reddedilememiştir. Buna göre faaliyet yılı değişkeni bakımından gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Grupların sıra ortalamalarına baktığımızda faaliyet yılı 20 yıldan fazla (37,57) olanların lehine farkındalığın daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3.31. “Birimimizde Denetim Otoriteleri Tarafından Tespit Edilen Hususlara İlişkin Önerilerin Takibi ve Kontrolü Yapılmaktadır.” İfadesinin Bağımsız Değişkenler Bazında Analizi

Bağımsız Değişkenler	n	Sıra Ortalaması	p
Çalışan Sayısı			
1-3	49	30,79	0,818
4 ve üzeri	12	31,88	
Faaliyet Yılı			
10 yıldan az	19	28,26	0,603
10-20 yıl	35	32,00	
20 yıldan fazla	7	33,43	

Tablo 3.31’de verildiği gibi “*Birimimizde Denetim Otoriteleri Tarafından Tespit Edilen Hususlara İlişkin Önerilerin Takibi ve Kontrolü Yapılmaktadır.*” ifadesini yerine getirme düzeyleri çalışan sayısı değişkeni açısından, %5 anlamlılık düzeyi ($0,818 > 0,05$) için H_3 hipotezi reddedilmiştir. Faaliyet yılı değişkeni açısından baktığımızda ise aynı ifade %5 anlamlılık düzeyi ($0,603 > 0,05$) için H_4 hipotezi reddedilmiştir. Yani her iki değişken açısından da istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

3.6.3. İç Kontrol Sistemine Yönelik Algı Düzeyleri İle Mevcut Uygulama Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılmasına Yönelik Hipotezin Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde factoring şirketlerin iç kontrol birim yöneticilerinin iç kontrol sistemine yönelik algı düzeyleri ile bu şirketlerin iç kontrol birimlerindeki iç kontrol uygulamalarının mevcut durumu arasındaki ilişki incelenmektedir. Karşılaştırma yapabilmek için 5’li likert şeklinde hazırlanan algı düzeyini ölçmeye yönelik ifadeler 3’lü likerte dönüştürülmüştür. Bu amaçla “Kesinlikle Katılmıyorum” ve “Katılmıyorum” ifadeleri birleştirilerek 1 değeri atanmış, “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” ifadeleri de birleştirilerek 3 değeri atanmıştır. “Kararsızım” ifadesine ise 2 değeri atanmıştır.

Çalışmada iç kontrol birim yöneticilerinin iç kontrol sistemine yönelik algı düzeyleri ile iç kontrol birimlerinin mevcut uygulama düzeyleri arasındaki ilişkinin karşılaştırılmasına yönelik bir hipotez belirlenmiştir. Bu hipotez şu şekilde kurulmuştur:

H₅: Birim yöneticilerinin iç kontrole yönelik algıları düzeyleri ile iç kontrol birimlerinin iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamaları arasında fark vardır.

Karşılaştırma yapabilmek için Wilcoxon İşaretli –Sıralar Testi kullanılmıştır. Bu test, parametrik olmayan verilerde ilişkili iki ölçüm setine ait puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla kullanılır.¹⁵⁴ Karşılaştırmalarda anlamlılık düzeyi %5 olarak belirlenmiş ve $p \leq 0,05$ olduğunda ortaya çıkan farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu varsayılmıştır.

Yukarıda verilen hipotez, anketim ikinci ve üçüncü bölümünde yer alan ve birbirinin paraleli olan 14'er ifade açısından tek tek değerlendirilmiş olup sonuçlar tablo 3. 32'de da görülmektedir.

Tablo 3.32. İç Kontrole Yönelik Algı Düzeyi İle İç Kontrole Yönelik Mevcut Uygulamalar Arasındaki Karşılaştırmalar

NO	İFADELER	X	SS	Z	p
1.	A. Şirketimizin bünyesinde kurumsal yapıya uygun iç kontrol biriminin oluşturulması önemlidir.	2,89	0,451	-1,980	0,048
	B. Şirketimizin bünyesinde kurumsal yapıya uygun iç kontrol birimi oluşturulmuştur.	2,69	0,593		
2.	A. Birimimizde çalışanların yaptığı işlerin etkili ve sürekli biçimde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin sistemli olarak analizinin yapılması önemlidir.	2,84	0,522	-3,302	0,001
	B. Birimimizde çalışanların yaptığı işlerin etkili ve sürekli biçimde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin sistemli olarak analizi yapılmaktadır.	2,48	0,698		
3.	A. Birimimizin faaliyetlerine ilişkin genel görev tanımlarının yapılması önemlidir.	2,74	0,630	-0,654	0,513
	B. Birimimizin faaliyetlerine ilişkin genel görev tanımları yapılmıştır.	2,66	0,655		
4.	A. Birimimizde yetki ve sorumlulukların yazılı olarak belirtilmesi önemlidir.	2,77	0,589	-3,976	0,000
	B. Birimimizde yetki ve sorumluluklar yazılı olarak belirtilmiştir.	2,25	0,745		
5.	A. Birimimizde personelin yeterliliği ve performansının bağlı olduğu yönetici tarafından belirli aralıklarla değerlendirilmesi ve değerlendirme sonucunun personelle paylaşılması önemlidir.	2,64	0,684	-4,120	0,000
	B. Birimimizde personelin yeterliliği ve performansı bağlı olduğu yönetici tarafından belirli aralıklarla değerlendirilmekte ve değerlendirme sonucu personelle paylaşılmaktadır.	1,98	0,741		

¹⁵⁴ Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, (12. Baskı), Pegem Akademi, Ankara Eylül 20120, s.162

Tablo 3.32 (Devam)

6.	A. Birimimizin amaç ve hedeflerine yönelik risklerin belirlenmesi önemlidir.	2,77	0,560	-4,009	0,000
	B. Birimimizin amaç ve hedeflerine yönelik riskler belirlenmiştir.	2,26	0,728		
7.	A. Birimimizde gerçekleştirilen her bir faaliyette karşılaşılabilecek riskler için, uygun risk yönetim modelleri belirlenmesi önemlidir.	2,64	0,633	-4,267	0,000
	B. Birimimizde gerçekleştirilen her bir faaliyette karşılaşılabilecek riskler için, uygun risk yönetim modelleri belirlenmiştir.	2,03	0,706		
8.	A. Birimimizdeki her faaliyet, mali karar ve işlemin onaylanması, kaydedilmesi ve kontrolü gibi görevler farklı kişilere verilmesi önemlidir.	2,62	0,687	-2,921	0,003
	B. Birimimizdeki her faaliyet, mali karar ve işlemin onaylanması, kaydedilmesi ve kontrolü gibi görevler farklı kişilere verilmiştir.	2,20	0,749		
9.	A. Birimimizde gerçekleştirilen faaliyetlere ilişkin temel süreçlerin belirlenmesi ve süreçlerin tanımlanması önemlidir.	2,62	0,687	-1,992	0,046
	B. Birimimizde gerçekleştirilen faaliyetlere ilişkin temel süreçlerin belirlenmesi ve süreçlerin tanımlanması gerçekleştirilmiştir.	2,34	0,793		
10.	A. Birimimizde gerçekleştirilen işlem ve faaliyetlere yönelik bilgi sistemlerinin kurulması önemlidir.	2,48	0,744	-0,800	0,424
	B. Birimimizde gerçekleştirilen işlem ve faaliyetlere yönelik bilgi sistemleri kurulmuştur.	2,38	0,711		
11.	A. Birimimize gelen ve giden evrakların zamanında kaydedilmesi önemlidir.	2,36	0,837	-0,404	0,686
	B. Birimimize gelen ve giden evrakların zamanında kaydedilmektedir.	2,43	0,763		
12.	A. Birimimizin hangi yönetim kurulu üyesine bağlı olacağı organizasyon şemasında gösterilmesi önemlidir.	2,33	0,811	-0,170	0,865
	B. Birimimizin hangi yönetim kurulu üyesine bağlı olacağı organizasyon şemasında gösterilmiştir.	2,38	0,840		
13.	A. Birimimiz çalışanlarının görevlerini bağımsız bir şekilde ifa etmesi için yönetim kurulunun gerekli tüm tedbirleri alması önemlidir.	2,30	0,882	-0,104	0,917
	B. Birimimiz çalışanlarının görevlerini bağımsız bir şekilde ifa etmesi için yönetim kurulu gerekli tüm tedbirleri almıştır.	2,30	0,760		
14.	A. Birimimizde denetim otoriteleri tarafından tespit edilen hususlara ilişkin önerilerin takibi ve kontrolü önemlidir.	2,48	0,766	-0,377	0,706
	B. Birimimizde denetim otoriteleri tarafından tespit edilen hususlara ilişkin önerilerin takibi ve kontrolü yapılmaktadır.	2,54	0,721		

1 no'lu karşılaştırma incelendiğinde birim yöneticilerinin “*Şirketimizin bünyesinde kurumsal yapıya uygun iç kontrol biriminin oluşturulması önemlidir.*” ifadesinden aldıkları puan ($2,89 \pm 0,451$), “*Şirketimizin bünyesinde kurumsal yapıya uygun iç kontrol birimi oluşturulmuştur.*” ifadesinden aldıkları puandan ($2,69 \pm 0,593$) daha yüksek bulunmuştur. Birim yöneticileri iç kontrol biriminin oluşturulmasının önemli olduğuna katılmakla birlikte, mevcut durum açısından algı düzeylerine nazaran biraz daha düşük seviyede ifadeyi yerine getirmektedirler. Bu ifadeye ilişkin H_5 hipotezi

reddedilememiştir ($t=-1,980$, $p=0,048$). Yani 1. ifadenin yöneticilerin katılım düzeylerinden aldığı puan ile mevcut durum açısından aldığı puan arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

2 no'lu karşılaştırmaya baktığımızda, birim yöneticilerinin “*Birimimizde çalışanların yaptığı işlerin etkili ve sürekli biçimde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin sistemli olarak analizinin yapılması önemlidir.*” İfadesine katılım düzeylerinden aldıkları puan ile “*Birimimizde çalışanların yaptığı işlerin etkili ve sürekli biçimde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin sistemli olarak analizi yapılmaktadır.*” ifadesinin yerine getirilme düzeylerinden aldıkları puan arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($t=-3,302$, $p=0,001$). H_5 hipotezi reddedilememiştir. Birim yöneticileri, çalışanların yaptığı işlerin etkili ve sürekli bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin sistemli olarak analizinin yapılması konusuna önem vermektedirler ($2,84\pm 0,522$). Buna karşın mevcut uygulamaların önem verilen düzeyde olmadığı ($2,48\pm 0,698$) tablodan anlaşılmaktadır.

3 no'lu karşılaştırmaya bakıldığında, birim yöneticilerinin “*Birimimizin faaliyetlerine ilişkin genel görev tanımlarının yapılması önemlidir.*” ifadesinden aldıkları puanın ($2,74\pm 0,630$), “*Birimimizin faaliyetlerine ilişkin genel görev tanımları yapılmıştır.*” ifadesinden aldıkları puandan ($2,66\pm 0,655$) daha yüksek olduğu yukarıdaki tablodan tespit edilmiştir. Aradaki bu fark da anlamlı değildir ($t=-0,654$, $p=0,513$). Buna göre H_5 hipotezi reddedilmektedir. Birim yöneticileri faaliyetlere ilişkin genel görev tanımlarının yapılmasının önemli olduğuna katılmakla birlikte, mevcut durumun biraz daha düşük seviyede olduğu görülmektedir.

Tablo 3.32'den 4 no'lu karşılaştırmayı incelediğimizde, birim yöneticilerinin algı düzeyleri ile mevcut uygulamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t=-3,976$, $p=0,000$). Bu sonuca göre H_5 hipotezi reddedilememiştir. Birim yöneticilerinin, “*Birimimizde yetki ve sorumlulukların yazılı olarak belirtilmesi önemlidir.*” ifadesinden aldıkları puan ($2,77\pm 0,589$) ile “*Birimimizde yetki ve sorumluluklar yazılı olarak belirtilmiştir.*” ifadesinden aldıkları puandan daha yüksek çıkmıştır ($2,25\pm 0,745$). Bu da göstermektedir ki birim yöneticileri yetki ve sorumlulukların yazılı olarak belirtilmesi konusunu önemli olduğuna katılmakla birlikte,

mevcut durum açısından algı düzeylerine nispeten daha düşük seviyede ifadeyi yerine getirmektedirler.

5 no'lu karşılaştırmada da ifadelerden alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık söz konusudur ($t=-4,120$, $p=0,000$). Buna göre H_5 hipotezi reddedilememiştir. Birim yöneticileri “*Birimimizde personelin yeterliliği ve performansının bağlı olduğu yönetici tarafından belirli aralıklarla değerlendirilmesi ve değerlendirme sonucunun personelle paylaşılması önemlidir.*” ifadesine yüksek düzeyde katılmakla birlikte ($2,64\pm 0,684$), “*Birimimizde personelin yeterliliği ve performansı bağlı olduğu yönetici tarafından belirli aralıklarla değerlendirilmekte ve değerlendirme sonucu personelle paylaşılmaktadır.*” ifadesine yönelik mevcut uygulamaların önem verilen düzeyde olmadığı ($1,98\pm 0,741$) sonucuna ulaşılmıştır.

6 no'lu karşılaştırmaya baktığımızda, birim yöneticilerinin “*Birimimizin amaç ve hedeflerine yönelik risklerin belirlenmesi önemlidir.*” ifadesine katılım düzeylerinden aldıkları puan ile “*Birimimizin amaç ve hedeflerine yönelik riskler belirlenmiştir.*” İfadesinin yerine getirilme düzeylerinden aldıkları puan arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($t=-4,009$ $p=0,000$). H_5 hipotezi reddedilememiştir. Birim yöneticileri, amaç ve hedeflere yönelik risklerin belirlenmesi konusuna önem vermektedirler ($2,77\pm 0,560$). Buna karşın bu konudaki mevcut uygulamaların önem verilen düzeyde olmadığı ($2,26\pm 0,728$) sonucuna ulaşılmıştır.

7 no'lu karşılaştırma incelendiğinde, birim yöneticilerinin “*Birimimizde gerçekleştirilen her bir faaliyette karşılaşılabilecek riskler için, uygun risk yönetim modelleri belirlenmesi önemlidir.*” İfadesinden aldıkları puan ($2,64\pm 0,633$), “*Birimimizde gerçekleştirilen her bir faaliyette karşılaşılabilecek riskler için, uygun risk yönetim modelleri belirlenmiştir.*” İfadesinden aldıkları puandan ($2,03\pm 0,706$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır ($t=-4,267$, $p=0,000$). Dolayısı ile H_5 hipotezi reddedilememiştir.

Tablo 3.32'den 8 no'lu karşılaştırmaya bakıldığından birim yöneticilerinin “*Birimimizdeki her faaliyet, mali karar ve işlemin onaylanması, kaydedilmesi ve kontrolü gibi görevler farklı kişilere verilmesi önemlidir.*” İfadesinden aldıkları puan ($2,62\pm 0,687$), “*Birimimizdeki her faaliyet, mali karar ve işlemin onaylanması, kaydedilmesi ve kontrolü gibi görevler farklı kişilere verilmiştir.*” İfadesinden aldıkları

puandan (2,20±0,749) daha yüksek olduğu görülmektedir. Aradaki bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t=-2,921$, $p=0,003$) ve H_5 hipotezi reddedilememiştir.

9 no'lu karşılaştırma birimde gerçekleştirilen faaliyetlere ilişkin temel süreçlerin belirlenmesi ve süreçlerin tanımlanmasının önemine yöneliktir. Bu karşılaştırmada da elde edilen puanlar arasında istatistiksel açıdan önemli bir farklılık tespit edilmiştir ($t=-1,992$, $p=0,046$). H_5 hipotezi yine reddedilememiştir. Birim yöneticileri "*Birimimizde gerçekleştirilen faaliyetlere ilişkin temel süreçlerin belirlenmesi ve süreçlerin tanımlanması önemlidir.*" İfadesine katılmakla beraber (2,62±0,687), birimlerinde bu konudaki mevcut uygulamanın kısmen yerine getirildiği (2,34±0,793) sonucuna ulaşılmıştır.

10 no'lu karşılaştırma ise bilgi sistemlerinin önemine yöneliktir. Bu karşılaştırmada elde edilen puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t=-0,800$, $p=0,424$).dolayısı ile H_5 hipotezi burada reddedilmiştir. Birim yöneticilerinin "*Birimimizde gerçekleştirilen işlem ve faaliyetlere yönelik bilgi sistemlerinin kurulması önemlidir.*" İfadesinden aldıkları puan (2,48±0,744), "*Birimimizde gerçekleştirilen işlem ve faaliyetlere yönelik bilgi sistemleri kurulmuştur.*" İfadesinden aldıkları puandan (2,38±0,711) daha yüksek çıkmıştır. Birim yöneticilerinin bu konuya karşı bakışları ve birimdeki bu konudaki mevcut uygulamanın "kısmen" düzeyinin biraz üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

11 no'lu karşılaştırmaya baktığımızda, birim yöneticilerinin "*Birimimize gelen ve giden evrakların zamanında kaydedilmesi önemlidir.*" İfadesinden aldıkları puanın (2,36±0,837), "*Birimimize gelen ve giden evrakların zamanında kaydedilmektedir.*" İfadesinden aldıkları puandan (2,43±0,763) daha düşük olduğu tablo 30dan tespit edilmiştir. Puanlar arasındaki bu fark da istatistiki olarak da anlamlı değildir ($t=-0,404$, $p=0,686$). Dolayısı ile H_5 hipotezi reddedilmektedir. Birim yöneticileri birime gelen ve giden evrakların zamanında kaydedilmesi konusunu kısmen de olsa önemli bulmaktadırlar. Bu konuya mevcut uygulama açısından baktığımızda ise yöneticilerin bakış açılarına nazaran mevcut uygulamanın biraz daha yüksek seviyede olduğu görülmektedir.

12 no'lu karşılaştırma incelendiğinde, birim yöneticilerinin “*Birimimizin hangi yönetim kurulu üyesine bağlı olacağı organizasyon şemasında gösterilmesi önemlidir.*” İfadesinden aldıkları puanın ($2,33\pm 0,811$), “*Birimimizin hangi yönetim kurulu üyesine bağlı olacağı organizasyon şemasında gösterilmiştir.*” İfadesinden aldıkları puandan ($2,38\pm 0,840$) daha düşük olduğu görülmektedir. Puanlar arasındaki bu fark da istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır ($t=-0,170$, $p=0,865$). Burada da H_5 hipotezi reddedilmektedir. Her iki açıdan da ifadelerin kısmen de olsa yerine getirildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3.32'den 13 no'lu karşılaştırmayı incelediğimizde, birim yöneticilerinin “*Birimimiz çalışanlarının görevlerini bağımsız bir şekilde ifa etmesi için yönetim kurulunun gerekli tüm tedbirleri alması önemlidir.*” İfadesine katılım düzeylerinden aldıkları puan ile “*Birimimiz çalışanlarının görevlerini bağımsız bir şekilde ifa etmesi için yönetim kurulu gerekli tüm tedbirleri almıştır.*” İfadesinin yerine getirilme düzeylerinden aldıkları puan arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olamadığı tespit edilmiştir ($t=-0,104$, $p=0,917$). Dolayısı ile H_5 hipotezi reddedilmektedir. Birim yöneticilerinin bu konudaki algı düzeylerinin ($2,30\pm 0,882$), bu konunun mevcut uygulamasıyla ($2,30\pm 0,760$) aynı düzeyde olduğu görülmektedir.

Son karşılaştırmaya bakıldığında ise, birim yöneticilerinin “*Birimimizde denetim otoriteleri tarafından tespit edilen hususlara ilişkin önerilerin takibi ve kontrolü önemlidir.*” İfadesine katılım düzeylerinden aldıkları puan ile “*Birimimizde denetim otoriteleri tarafından tespit edilen hususlara ilişkin önerilerin takibi ve kontrolü yapılmaktadır.*” İfadesinin yerine getirilme düzeylerinden aldıkları puan arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olamadığı tespit edilmiştir ($t=-0,377$, $p=0,706$). Burada da H_5 hipotezi reddedilmektedir. Birim yöneticilerinin bu konuya karşı algı düzeylerinin ($2,48\pm 0,766$), bu konunun yerine getirilme düzeyinden ($2,54\pm 0,721$) daha düşük olduğu görülmektedir. Fakat aradaki bu farkın da çok belirgin olmadığını söyleyebiliriz.

3.6.4. İç Kontrol Birimlerindeki İç Kontrole Yönelik Mevcut Uygulamaların Etkinliğine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Anketin dördüncü bölümünde yer alan, iç kontrol birimlerindeki iç kontrol uygulamaların belirlemeye yönelik 14 soruya verilen cevaplar Tablo 3.33 yardımıyla açıklanmış ve sonuçlar yorumlanmıştır.

Tablo 3.33. İç Kontrol Birimlerinin Mevcut İç Kontrol Uygulamalarına İlişkin Soruların Yüzde Dağılımları

No	İfadeler	Hayır (%)	Kısmen (%)	Evet (%)
1.	İşletmeniz de tüm maddi varlıkların envanterleri çıkarılıp değerlendirilmekte midir?	16,4	24,6	59,0
2.	Şirkete ait nakit para, menkul kıymet gibi finansal varlıkların kullanımına ve saklanmasına yönelik yazılı kurallar var mı?	14,8	34,4	50,8
3.	Şirketiniz tarafından müşterileriniz mali durum analizleri düzenli olarak yapılıyor mu?	9,8	31,1	59,0
4.	Müşterilerin itibarı ve işlem geçmişleri düzenli olarak kontrol ediliyor mu?	9,8	29,5	60,7
5.	Sözleşmedeki limit, borçlu, kefil imzaları, kimlik ve adres bilgileri kontrolleri yapılıyor mu?	4,9	11,5	83,6
6.	Riskli ve yüksek limitli firmalar için uygulanan yenileme çalışmaları sizde de düzenli olarak yapılıyor mu?	13,1	31,1	55,7
7.	Temlik alınan faturaların gerçekliğine ilişkin gerekli istihbarat ve araştırma yapılıyor mu?	9,8	14,8	75,4
8.	Faturanın okunaklı olması ve tahrifata uğramamış olması gibi kontroller yapılıyor mu?	6,6	4,9	88,5
9.	Fatura üzerindeki etiket tarihi ve şirket yetkililerince imzalanmış olması kontrolü yapılıyor mu?	11,5	4,9	83,6
10.	Belli bir miktarı aşan işlemlerde temlik alınan faturalara ilişkin sevk irsaliyesi, satış sözleşmesi gibi belgelerin fotokopisinin alınıp alınmadığı kontrolü yapılıyor mu?	18,0	23,0	59,0
11.	Fatura-çek tutarları eşleştirme kontrolleri yapılıyor mu?	14,8	8,2	77,0
12.	Temlik alınan faturaların, teminatına kabul edilen çek senet bilgilerinin bulunduğu alacak bildirim formunun alınması ve müşteri imzalarının imza sirkülerine uygunluğu kontrolü yapılıyor mu?	8,2	18,0	73,8
13.	Gerektiğinde fatura borçlusu ve çek veya senet keşidecisine(çek veya poliçe düzenleyen) de başvurularak borcun teyidi yapılıyor mu?	21,3	18,0	60,7
14.	Alınan çeklerin Türk Ticaret Kanununda belirtilen şekil şartlarına uygunluğu kontrolü yapılıyor mu?	6,6	23,0	70,5

Maddi unsurlara ilişkin kontroller, genellikle şirketlere ait nakit para menkul kıymetler gibi finansal varlıklarda dahil olmak üzere maddi varlıklara erişilmesine,

bunların kullanımına ve saklanmasına yönelik kurallara ve sınırlamalara uyumun incelenmesini, tüm maddi varlıkların düzenli olarak envanterlerinin çıkarılmasını ve değerlendirilmesini kapsar. Ankete katılan factoring şirketlerinin %59,0'unun tüm maddi varlıkların envanterlerini çıkarıp değerlendirdiği, %26,4'ünün kısmen de olsa yaptığı, şirketlerin %16,4'ünün ise böyle bir iş yapmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Ankete katılan şirketlerin %50,8'i finansal varlıkların kullanımına ve saklanmasına yönelik yazılı kurallarının olduğunu, %34,4'ünün de bu konuyla ilgili kuralların oluşturma sürecinin devam etmekte olduğunu, şirketlerin %14,8'in de ise herhangi bir yazılı kuralları olmadığı görülmüştür. Etkin bir iç kontrol sistemi oluşturulması için gerekli unsurlardan biri de gerçekleştirilen faaliyetlerle ilgili olarak yazılı politika ve prosedürlerin oluşturulmasıdır.

Müşterilerinin mali durum analizlerinin düzenli bir şekilde yapılıp yapılmadığıyla ilgili soruya, şirketlerin %59,0'u bu konuyu çok önemseydiğini, %31,1'i kısmen de olsa gerekli analizlerin yapıldığını, %9,8'i gibi çok az bir kısmı ise müşterilerinin mali durum analizleriyle ilgili düzenli olarak herhangi bir çalışmanın yapılmadığını belirtmişlerdir. Hem şirket açısından hem de iç kontrol sisteminin etkinliği ve verimliliği açısından müşterilerin mali durum analizlerinin ara sıra değil de belli periyotlarda yapılması son derece önemlidir.

Factoring şirketlerinin en çok dikkat etmeleri gereken bir konu ise, müşterileriyle işlem yapmadan önce onların itibarlarını ve işlem geçmişlerini kontrol etmeleridir. Ankete katılan şirketlerden %60,7'si böyle bir çalışma yaptıklarını, %29,5'i de bu konuyla ilgili gerekli çalışmaların nispeten yapıldığını, %9,8'i gibi çok az bir kısmı ise müşterilerinin itibarlarını ve işlem geçmişlerini kontrol etmediklerini belirtmişlerdir.

Factoring şirketlerinde etkin bir iç kontrol sisteminden söz edebilmek için bu şirketlerde işlem kontrollerinin eksiksiz olarak yapılması gerekir. Sözleşmedeki limit, borçlu, kefil imzaları, kimlik ve adres bilgileri gibi işlem kontrolleriyle ilgili soruya şirketlerin %83,6'sı olumlu yanıt vermiştir. Şirketlerin %11,5'i ise bu kontrollerin eksikte olsa yapıldığını, %4,9'u da işlem kontrolleriyle ilgili soruya olumsuz yanıt vermişlerdir.

Tablo 3.33'e baktığımızda ankete katılan şirketlerin %55,7'si riskli ve yüksek limitli firmalar için uygulanan yenileme çalışmasını düzenli olarak yaptıkları, %31,1'i de böyle bir çalışmayı kısmen yaptıkları ve son olarak şirketlerin %13,1'i de bu konuda herhangi bir çalışma yapmadıkları görülmektedir. Hem organizasyon düzeyinde hem de birimler düzeyinde müşteri firmalarla ilgili risklerin tanımlanıp, değerlendirilmesi ve bu işlemin periyodik olarak yapılması iç kontrol sisteminin etkinliği açısından bir ön şarttır.

Factoring şirketlerinin etkin bir iç kontrol sistemi kurarak fatura veya benzeri belgelerin gerçekliğine ilişkin gerekli istihbarat ve araştırmaları yapması gereklidir. Ankette yer alan bu konuyla ilgili soruya şirketlerin %75,4'ü gerekli istihbarat ve araştırmaları yaptıklarını, %14,8'i kısmen böyle bir çalışma yaptıklarını, %9,8'i ise müşteri firmaların beyanlarına güvenerek herhangi bir çalışma yapmadıklarını belirtmişlerdir.

Faturaların okunaklı olması ve tahrifata uğramamış olması gibi kontrollerle alakalı soruya ankete katılan şirketlerin %88,5'i bu konu üzerinde çok hassas olduklarını, %4,9 bu konuyla ilgili çalışmaların kısmen de olsa yapıldığını, %6,6'sı ise herhangi bir kontrol yapmadıklarını belirtmişlerdir. Fatura factoring şirketlerinin faaliyetlerinde esas teşkil ettiği için büyük bir öneme sahiptir. Şirketlerin büyük bir kısmının bu konuyla ilgili gerekli çalışmaları yaptığı görülmektedir. Bu noktada iç kontrol sisteminin oldukça etkin çalıştığını söyleyebiliriz.

Bir işleme konu olan faturanın geçerli olabilmesi için bazı şartlarını sağlaması gerekmektedir. Fatura üzerindeki etiket tarihi ve şirket yetkililerince imzalanmış olması gibi kontrollerin hangi seviyede yapıldığını tespit etmek için sorulan soruya şirketlerin %83,6'sın da bu kontrollerin yapıldığı, %4,9'un da kısmen yapıldığı ve %11,5'in de ise bu konuyla ilgili herhangi bir kontrolün yapılmadığı görülmüştür.

Müşteri firmalardan temlik alınan faturaların tutarı belli bir miktarı aştığında, faturaya konu olan işlemin satış sözleşmesi ve sevk irsaliye gibi belgelerin fotokopisinin alınıp alınmadığı kontrolünün yapılması iç kontrol birimlerinin yapması gereken kontrollerdendir. Bu konuyla ilgili ankette yer alan sorulara şirketlerin %59,0'u olumlu yönde görüş bildirmiş, %23,0'ü de kısmen de olsa bu kontrollerin yapıldığını ve %18,0'inde bu kontrollerin yapılmadığı yönünde bir görüş bildirmişleridir.

Factoring şirketlerinde operasyonel faaliyetlere ilişkin kontroller arasında yer alan fatura – çek tutarlarının eşleştirilmesi kontrolleriyle ilgili soruya şirketlerin %77,0'si gerekli kontrolleri yaptığını, %8,2'sin de bu kontrollerin istenilen seviyede olmadığını ve %14,8'in de ise bu konuyla ilgili hiçbir kontrolün olmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir.

Temlik alınan faturaların, teminatına kabul edilen çek senet bilgilerinin yer aldığı alacak bildirim formunun alınması ve müşteri imzalarının imza sirkülerine uygunluğu gibi kontrollerin durumunu tespit etmek için hazırlanan soruya şirketlerin %73,8'in de bu kontrollerin yapıldığı, %18,0'in de arzu edilen seviyede olmasa da kısmen yapıldığı, % 8,2'sin de ise bu kontrollerin yapılmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

İç kontrol birimlerinin faaliyetlerinin etkinliği için gerekli kontrollerden biriside fatura borçlusunu ve çek veya senet keşidecisine başvurarak borcun teyidinin kontrolünün yapılmasıdır. Ankette yer alan bu konuyla ilgili soruya şirketlerin %60,7'si bu tür kontrollerin yapıldığını, %18,0'inin de borcun teyidine yönelik kontrollerin kısmen yapıldığını ve %21,3'ü ise müşteri firmaların beyanlarına istinaden bu yönde herhangi bir kontrol yapılmadığını belirtmişlerdir.

Son olarak, alınan çeklerin Türk Ticaret Kanununda belirtilen şekil şartlarına uygunluğu kontrolünün ne ölçüde yapıldığını yönündeki soruya şirketlerin %70,5'in de bu konunun oldukça önemsendiği, %23,0'ünde de bu yöndeki kontrollerin kısmen ifa edildiği ve %6,6'sın da ise şekil şartlarıyla ilgili herhangi bir kontrolün yapılmadığı görülmüştür. İç kontrol sisteminin etkin olması gereken en önemli konulardan birisi şirket faaliyetlerinin yasal mevzuata uygun olarak gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin kontrolünün yapılmasıdır. Bu noktada, ankete katılan şirketlerin önemli bir kısmında bu tür kontrollerin yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişim ve değişim, küreselleşmenin de etkisiyle gelişen rekabet ortamı, uluslararası alanda ticari sınırların kalkması ve işletme faaliyetleriyle ilgili işlem sayısının çokluğu ve karmaşıklığı gibi nedenlerden dolayı işletmeler kendilerini yeniden yapılandırarak kurumsal yönetim anlayışına uygun bir örgüt yapısı oluşturma ihtiyacı duymuşlardır. Buna bağlı olarak, kurumsal yönetim ilkelerinin çıkış noktası olarak gösterebileceğimiz etkin iç kontrol sisteminin kurulması işletmeler için olmazsa olmaz bir unsur olmuştur.

İç kontrol sisteminin oluşturulması ve uygulanması konusunda en önemli rol işletmelerin üst yöneticilerine verilmiştir. Üst yöneticilerin bu konudaki yetki ve sorumluluğu, kontrol sisteminin hem yasal mevzuata göre hem de işletme politika ve prosedürlerine göre oluşturulmasının sağlanması, sistemin işleyişinin izlenmesi ve geliştirilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasıdır. Üst yöneticiler bu sorumluluğun gereklerini birim yöneticileri, iç denetçiler ve diğer görevliler vasıtasıyla yerine getirmektedirler. Ancak burada şu konu asla unutulmamalıdır ki iç kontrol üst yöneticiden başlayarak en alt kademedeki çalışana kadar herkesin çeşitli şekillerde rol üstlendiği bir süreçtir. İç kontrol sisteminin kurulması ve uygulanması üst yönetimin sorumluluğunda iken, bu sistemin etkinliğini ve verimliliğini değerlendirme süreci iç denetim fonksiyonuna aittir. Bu nedenle işletmelerde yavaş yavaş kurumsal yönetim anlayışının oturmasıyla beraber hem kamu da hem de özel işletmelerde etkin bir iç kontrol sistemi ve bu sistemi denetleyecek iç denetim faaliyetlerine olan ihtiyaç giderek daha da artmaktadır.

İç kontrol sistemi, yönetim kurulu, yöneticiler, iç denetçiler ve çalışanlardan etkilenen faaliyetlerin etkinliği ve verimliliği, ilgili yasal mevzuata uygun olma ve mali raporlamanın güvenilirliği ile başlıca kurum amaçlarına ulaşılması noktasında yönetime, iç ve dış paydaşlara makul güvence sunmak üzere oluşturulan bir sistemdir. İşletmeler de kurumsallaşmayla birlikte başlayan şeffaflaşma ve hesap verme bilinci, güvenilir finansal bilgilere olan ihtiyaç ve performans yönetiminin artan önemi iç kontrol sisteminin kurulmasını gerekli kılmaktadır.

Buraya kadar verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere, şirketlerde iç kontrol sisteminin etkinliğini, yöneticilerin bakış açılarının belirlediği görülmektedir. Bu

çalışmada, iç kontrol sisteminin kurulması, uygulanması ve geliştirilmesi konusunda en büyük rolü oynayan iç kontrol birim yöneticileri tarafından iç kontrol sisteminin nasıl algılandığı ve iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamaların durumu ve aynı zamanda yöneticilerin algı düzeyleri ve mevcut uygulamaların durumu, iç kontrol biriminde çalışan sayısı ve şirketlerin faaliyet yılı değişkenleri açısından incelenmektedir. Son olarak da, factoring şirketlerinin iç kontrol birimlerinde yapılması gereken faaliyetlerin durumu araştırılmaktadır. Çalışmada ulaşılan sonuçlar aşağıda verilmiştir;

Araştırma sonucunda iç kontrol birim yöneticilerinin iç kontrol sistemine yönelik algı düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Algı seviyesini ölçen 14 ifadeye birim yöneticilerinin verdiği cevapların aritmetik ortalaması 3,852 olarak tespit edilmiştir. Ortalamanın “4” değerine oldukça yakın çıkmış olması birim yöneticilerinin iç kontrol sistemini algılamadaki hassasiyetlerinin göstergesi olmaktadır.

Birim yöneticilerinin iç kontrol sistemi hakkındaki algı düzeylerini ölçmeye yönelik 14 ifade, iç kontrol birimlerinde çalışan personel sayısı ve şirketlerin faaliyet yılı değişkenleri açısından incelendiğinde, çalışan sayısıyla sadece “*Birimimize gelen ve giden evrakların zamanında kaydedilmesi önemlidir.*” (11. İfade) ifadesi arasında ve çalışan sayısı 4 ve üzeri olanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Faaliyet yılı ile de “*Şirketimizin bünyesinde kurumsal yapıya uygun iç kontrol biriminin oluşturulması önemlidir.*” (1. İfade), “*Birimimizde çalışanların yaptığı işlerin etkili ve sürekli biçimde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin sistemli olarak analizinin yapılması önemlidir.*” (2. İfade), “*Birimimizde yetki ve sorumlulukların yazılı olarak belirtilmesi önemlidir.*” (4. İfade) ve “*Birimimizde denetim otoriteleri tarafından tespit edilen hususlara ilişkin önerilerin takibi ve kontrolü önemlidir.*” (14. İfade) ifadeleri arasında ve faaliyet yılı 10 yıldan az olanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Son yıllarda ulusal ve uluslararası alanda yaşanan denetim ile alakalı skandallar ve hem yurt içinde hem de yurt dışında denetimle ilgili yasal mevzuatların yeniden düzenlenmesi, özellikle yeni kurulan şirketlerin bu konuda daha hassas olmasını sağlamıştır.

Birim yöneticilerinin iç kontrol sistemine yönelik algı düzeyleri ile iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamaları arasında karşılaştırma yapabilmek için algı düzeyini ölçen ifadeler mevcut durumu ölçecek şekilde uyarlanmış ve şirketlerin iç

kontrol birimlerinin iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamaları gerçekleştirme düzeyleri 3'lü likert ölçeği ile değerlendirilmiştir. Ölçekteki 14 ifadeye verilen yanıtların genel ortalaması 2,351 olarak tespit edilmiştir. Bu ortalama değer, iç kontrol birimlerinin iç kontrol sistemine yönelik uygulamaları tam olarak yerine getirmedeğini, ancak "kısmen" seviyesinin biraz üzerinde bir oranda gerçekleştirdiğini göstermektedir. İç kontrol sisteminin etkinliği açısından bu durum değerlendirildiğinde, iç kontrol birimlerinin kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamaları yerine getirme düzeyleri açısından çok da yeterli bir seviyede olmadıkları sonucuna ulaşılabılır.

İç kontrol birimlerinin iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamaları gerçekleştirme düzeylerini ölçen 14 ifade incelendiğinde, birimde çalışan personel sayısı açısından "*Birimimizin faaliyetlerine ilişkin genel görev tanımları yapılmıştır.*" (3. İfade) ifadesi ile istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılık da her iki grubun lehine daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca çalışan sayısı değişkeniyle "*Birimimizdeki her faaliyet, mali karar ve işlemin onaylanması, kaydedilmesi ve kontrolü gibi görevler farklı kişilere verilmiştir.*" (8. İfade) ifadesi çalışan sayısı 4 ve üzeri olanların lehine ve "*Birimimiz çalışanlarının görevlerini bağımsız bir şekilde ifa etmesi için yönetim kurulu gerekli tüm tedbirleri almıştır.*" (13. İfade) ifadesi de çalışan sayısı 1-3 kişi olanların lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Faaliyet yılı değişkeniyle de "*Birimimizde çalışanların yaptığı işlerin etkili ve sürekli biçimde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin sistemli olarak analizi yapılmaktadır.*" (2. İfade) ifadesi faaliyet yılı 10 yıldan az olanlar lehine, "*Birimimizde gerçekleştirilen işlem ve faaliyetlere yönelik bilgi sistemleri kurulmuştur.*" (10. İfade) ifadesi faaliyet yılı yine 10 yıldan az olanların lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Son olarak şirketlerin faaliyet yılı ile "*Birimimiz çalışanlarının görevlerini bağımsız bir şekilde ifa etmesi için yönetim kurulu gerekli tüm tedbirleri almıştır.*" (13.ifade) ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılık da faaliyet yılı 20 yıl ve üzeri olanlar lehine daha yüksek çıkmıştır.

Genel olarak birim yöneticilerinin iç kontrol sistemine yönelik algı düzeyleri ile iç kontrol sistemine yönelik mevcut uygulamaların gerçekleştirilme düzeyleri karşılaştırıldığında birim yöneticilerinin iç kontrol sistemini çok önemli olarak algıladıkları tespit edilmiştir. Buna karşın yöneticisi oldukları iç kontrol birimlerinde

mevcut uygulamalar açısından bu özeni göstermedikleri ve mevcut uygulamaların gerçekleştirilmesinde bazı eksiklikleri olduğu görülmektedir.

İç kontrol birimlerinin büyük bir çoğunluğunda sözleşmedeki limit, borçlu, kefil imzaları ve adres bilgileri kontrollerinin %83,6 oranında yapılması, temlik alınan faturaların gerçekliğine ilişkin istihbarat ve araştırmanın %75,4 oranında yapılması, fatura üzerindeki etiket tarihi ve şirket yetkililerince imzalanmış olması kontrollerinin % 83,6 orana sahip olması ve faturanın okunaklı ve tahrifata uğramamış olması kontrollerinin de %88,5 gibi yüksek bir orana sahip olması iç kontrol sisteminin etkinliği açısından olumlu bir durumdur. Yine aynı şekilde ankete katılan şirketlerin iç kontrol birimlerinde fatura - çek tutarlarının %77,0 oranında yapılması, temlik alınan faturalar için alacak bildirim formunun alınması ve müşteri imza sirkülerine uygunluğu gibi kontrollerin oranının %73,8'ler de olması, müşteri firmalardan alınan çeklerinde istenilen şekil şartlarını taşıyıp taşımadığına ilişkin kontrollerinde %70,5 civarında olması iç kontrol birimi faaliyetlerinin temelini oluşturan bu hususların iyi bir düzeyde yerine getirildiğini göstermektedir.

Şirketlerin önemli bir kısmında maddi varlıkların çıkarılıp değerlendirilmesi, finansal varlıkların kullanımına ve saklanmasına ilişkin yazılı kuralların bulunması, müşterilerin mali durum analizleri, itibarları ve işlem geçmişleri gibi kontrollerinin yapılması, borcun teyidinin yapılması, riskli ve yüksek limitli firmalar için yenileme çalışmalarının düzenli olarak gerçekleştirilmesi ve son olarak belli bir miktarı aşan işlemlerde temlik alınan faturalara ilişkin çeşitli belgelerin alındığına yönelik kontrollerin %50 ile %60 arasında bir orana sahip olması iç kontrol sistemi açısından olumlu bir durumdur.

Factoring şirketlerinde etkin bir iç kontrol sistemi kurulması hususunda şu önerilerin dikkate alınması faydalı olacaktır;

- Personelin yeterliliği ve performansı bağlı olduğu yönetici tarafından düzenli olarak değerlendirilmeli ve değerlendirme sonucu personelle paylaşılmalıdır.
- Amaç ve hedeflere ilişkin karşılaşılabilecek muhtemel riskler tanımlanmalı, daha sonradan bu riskler değerlendirilip, analiz edilmeli ve risk yönetim modelleri oluşturulmalıdır. Bunun için factoring şirketlerinin iç kontrol birimlerinde veya ayrı bir birim olarak risk değerlendirme birimleri kurulmalıdır.

- Gerçekleştirilen işlem ve faaliyetlere yönelik bilgi sistemlerinin kurulması hususuna daha fazla ağırlık verilmelidir.

- Faaliyetlerin yürütülmesinde görevler ayrılığı ilkesi esas alınmalıdır. Bir mali karar ve işlemin onaylanması, kaydedilmesi ve kontrolü gibi işler de karar veren uygulayan ve kontrol edenlerin farklı kişiler olması sağlanmalıdır.

- Görevler ayrılığı ilkesine bağlı kalabilmek ve etkin bir iç kontrol sistemine sahip olabilmek için personel ihtiyacının giderilmesine yönelik tedbirler alınmalıdır.

- Çalışanların görevlerini bağımsız bir şekilde yerine getirebilmeleri için yönetim kurulu gerekli alt yapıyı sağlamalıdır.

- Şirket faaliyetlerindeki yetki ve sorumluluklar yazılı olarak belirtilmelidir.

Çalışmada kullanılan analiz yöntemlerinin sonuçlarına göre elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde bazı konularda eksiklik olmakla beraber factoring şirketlerin de etkin bir iç kontrol sistemi olduğunu söyleyebiliriz. Etkin bir iç kontrol sisteminin şirketlerin amaç ve hedeflerini gerçekleştirmek için sadece bir araç olduğu gerçeği de asla göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Abdioğlu, Hasan, “İç Denetim Alanında Mesleki Yetkinliklerin Güçlendirilmesi Arayışları ve İngiltere ve İrlanda İç Denetçiler Enstitüsünün Yetkinlik Tanımlamaları”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 68, Ocak- Mart 2008, 91-103.
- Acındı, Alper, *İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin Etkinliğinin Ölçülmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2007.
- Akçakanat, Özen, *Devlet Muhasebe Sistemi İçinde Özel Bütçeli İdarelerde İç Kontrol Sisteminin Etkinliği: Üniversitelere Yönelik Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2011.
- Akışık, Orhan, “İç Kontrol Sistemi ve Bağımsız Denetim içindeki Yeri”, *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, 14, Ocak 2005, 89-102.
- Akyel, Recai, “Türkiye’de İç Kontrol Kavramı, Unsurları ve Etkinliğinin Değerlendirilmesi”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 17(1), 2010, 83-97.
- Alikadioğulları, Arzu, *Türkiye’de Mali Reform Kapsamında İç Kontrol Sistemi Uygulaması Maliye Bakanlığı Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2011.
- Alptürk, Ercan, *İç Denetim Rehberi*, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara Ocak 2008.
- Altay, S. Özge, *Turizm İşletmelerinde İç Kontrol Sisteminin Etkinliğinin İncelenmesi ve Bir Uygulama*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2010.
- Arıkan, Yahya, “Yaşanan Ekonomik Gelişmelerin, Yeni TTK ve Yapılan Yasal Düzenlemelerin Işığında, Muhasebe Mesleğinde Yeni İş Alanları”, *Mali Çözüm Dergisi*, 102, Kasım-Aralık 2010, 7-17.
- Arslan, Ahmet , “Kamu Harcamalarında Verimlilik, Etkinlik ve Denetim”, *Maliye Dergisi* Sayı: 131, 2002, 1-14.
- Aslan, Bayram, “Bir Yönetim Fonksiyonu Olarak İç Denetim”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 77, Nisan- Haziran 2010, 63-86.
- Ataman, Ümit, Hacırüstemoğlu, Rüstem, Bozkurt, Nejat, *Muhasebe Denetimi Uygulamaları*, (1.Baskı), Alfa Yayınları, İstanbul 2001.

- Azaltun, Murat, *Otel İşletmelerinde İç Kontrol*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1075, Eskişehir 1999.
- Basel, *Framework for Internal Control Systems in Banking Organisations*, Basle Committee on Banking Supervision, 1998.
- Başpınar, Ahmet, “Türkiye’de ve Dünyada Denetim Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 146, Mayıs-Ağustos 2004, 42-57.
- Bayar, Doğan, “Mali Denetim Nedir?”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 155, Temmuz – Aralık 2008, 1-10.
- Berdibek, Yaşar, *Dâhili Kontrol Anlayışı*, Türkiye Bankalar Birliği Eğitim ve Tanıtım Gurubu Seminer Notları, T.B.B. Yayınları, İstanbul 1998.
- Bozkurt, Nejat, “Mali Tabloların Bağımsız Denetimi Açısından Bağımsız Denetçi ve İç Denetçi İlişkisi”, *Yaklaşım Dergisi*, Yıl:3, Sayı:27, Mart 1995.
- Bozkurt, Nejat, *Muhasebe Denetimi*, (5. Baskı), Alfa Yayınları, Mart 2010.
- BÜMKO, *Üst Yöneticiler İçin İç Kontrol ve İç Denetim El Kitabı*, Ankara 2006.
- Büyüköztürk, Şener, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, (12. Baskı), Pegem Akademi, Ankara Eylül 2012.
- Candan, Ekrem, *Türk Bütçe Sisteminde Performans Denetimi*, Maliye Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 374, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara 2007.
- Chien, Wen-Wen, *The Audit Committees, Internal Controls, and Financial Distress of U.S. Public Hospitals*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Nova Southeastern University, H. Wayne Huizenga School of Business and Entrepreneurship, U.S.A. 2007.
- COSO, *Internal Control: İntegrale Framework*, American Institute of Certified Public Accountants, New Jersey 1994.
- COSO, *İnternal Control, İntegrated Framework*, December 2011.
- Cosserat, Graham W., *Modern Auditing*, John Wiley & Sons, Inc, (2. Baskı), England 2004.
- Cömert Doyrangöl, Nuran, “İşletme Çevresindeki Olumsuz Gelişmeler Karşısında İç Denetimin Yeri ve Önemi”, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 60, (Tem-Ağu-Eyl) 2002, 1-7.

- Çömlekçi, Ferruh, Kepekçi, Celal, Erdoğan, Melih, *Muhasebe Denetimi*, (2. Baskı), Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir 1993.
- Delikanlı, İ. Uğur, “Finansal Düzenlemelerin İlke Bazlı Ya Da Kural Bazlı Olmasının Finansal Raporların Denetim Sürecine Etkisi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 66(2), 2011, 73-92.
- Doğmuş, M. Didem, *Avrupa Birliğinde İç Denetim Sistemi*, Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Serisi:2, Ankara 2010.
- Doyle, Jeffrey, Ge, Weili, Mcvay, Sarah, “Determinants of Weaknesses in Internal Control Over Financial Reporting”, *Journal of Accounting and Economics*, 44, 2007, 193-223.
- Duman, Songül, *İç Kontrol Sisteminin Oluşturulmasında Etkili Olan Faktörler ve Tekstil Sektöründe Örnek Uygulama*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2006.
- Durmuş, C. Niyazi, Taş, Oktay, *Denetim ve SPK Düzenlemeleri ve 3568 Sayılı Mevzuat Kapsamında*, (1.Baskı), Alfa Yayınları, İstanbul Haziran 2008.
- Erdoğan, Melih, *Denetim- Kavramsal ve Teknolojik Yapı*, (3. Baskı), Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara Mart 2006.
- Erdoğan, Simay, *İç Kontrol Sistemi: Kamu İktisadi Teşebbüsleri İçin İç Kontrol Modeli Önerisi*, (DPT-Uzmanlık Tezleri), Yayın No: 2799, Ankara 2009.
- FRC, *Internal Control Revised Guidance for Directors on the Combined Code*, October 2005.
- Gülcü, Aslan, Coşkun, Akın, Yeşilyurt, Cavit, Coşkun, Sibel Esener, Timur, “Cumhuriyet Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi’nin Veri Zarflama Analizi Yöntemiyle Göreceli Etkinlik Analizi”, *Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler fakültesi Dergisi*, 5(2), 2004, 87-104.
- Güredin, Ersin, *Denetim ve Güvence Hizmetleri*, (13.Baskı), Türkmen Kitabevi, İstanbul 2010.
- Güven, Ahmet, *Belediyelerde Performans Denetimi ve Algılanması Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012.

- Güven, F. Mehmet, *İşletmelerde İç Kontrol Yapısının Yeri ve Önemi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008.
- Haftacı, Vasfi, *Muhasebe Denetimi*, (2. Baskı), Umuttepe Yayınları, Kocaeli 2011.
- Hightower, Rose, *Internal Controls Policies And Procedures*, John Wiley & Sons, Inc. Hoboken, New Jersey 2009.
- IFAC, *Internal Controls – A Review of Current Developments*, 2006.
- IFAC, *International Auditing and Assurance Standards Board, “ISA-400 Risk Assessments and Internal Control”, Handbook of International Auditing and Assurance and Ethics Pronouncements*, March, 2008.
- INTOSAI GOV 9100, *Guidelines for Internal Control Standards for the Public Sector*, 2004.
- INTOSAI, *Guidelines for Internal Control Standards for the Public Sector*, Belgium 2004.
- INTOSAI, *Internal Control: Proving a Foundation for Accountability in Government, An Introduction to Internal Control for Managers in Governmental Organization*, Belgium 2001.
- İbiş, Cemal, Çatıkkaş, Özgür, “İşletmelerde İç Kontrol Sistemine Genel Bakış”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 85, Nisan-Haziran 2012, 95-121.
- İnce, Serkan, *Kamu Mali Yönetiminde Dönüşüm İç Kontrolün Uygulanabilirliği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2009.
- Karaatlı, Meltem, “Verilerin Düzenlenmesi ve Gösterimi ”, (Ed. Şeref Kalaycı), *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, (5. Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara 2010.
- Karacan, Sami, Uygun, Rahmi, *Denetim ve Raporlama*, (1.Baskı), Umuttepe Yayınları, Mayıs 2012.
- Kardeş Selimoğlu, Seval, Uzay, Şaban, *Muhasebe Denetimi*, Gazi Kitapevi, Ankara Şubat 2008.
- Kaval, Hasan, *Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Uygulama Örnekleri ile Muhasebe Denetimi*, (2. Baskı), Gazi Kitapevi, Ankara 2005.

- Kaya, İdil, *Denetim Ders Notları*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Ders Notu Yayınları, Yayın No:14, İstanbul 1994.
- Kayış, Aliye, “Güvenilirlik Analizi”, (Ed. Şeref Kalaycı), *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, (5. Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara 2010.
- Kepekçi, Celal, *Bağımsız Denetim*, (4. Baskı), Siyasal Kitabevi, Ankara 2000.
- Kertiş, Saime, *Hastane İşletmelerinde İç Kontrol Sistemi ve Özel Bir X Hastanesinde Uygulanması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2005.
- Keskin, Duygu Anıl, *İç Kontrol Sistemi Kontrol Öz Değerlendirme*, Beta Yayınları, İstanbul Aralık 2006.
- Koçak, S. Yaman, Kavakoğlu, Tamer, “İl Özel İdarelerinde İç Denetim Sisteminin Değerlendirilmesine İlişkin Bir Araştırma”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 77, Nisan – Haziran 2010, 119-148.
- Konrath, Larry F., *Auditing: Arisk Analysis Approach*, (5. Baskı), South- Western Thomson Learning, Canada 2002.
- Korkut, Beliz, *Merkez Bankalarında İç Kontrol ve Risk Ölçümü Uygulamalarının TCMB Kambiyo Muhasebesi İşlemleri Açısından Değerlendirilmesi*, (Uzmanlık Yeterlilik Tezi), TCMB, Ankara 2004.
- Köseoğlu, Özer, “Belediyelerde Performans Yönetimi”, *Türk İdare Dergisi*, Yıl: 77, Sayı: 447, 2005, 211-234.
- KPMG Review, *Internal Control: A Pratical Guide*, October 1999.
- Kurnaz, Niyazi, Çetinoğlu, Tansel, *İç Denetim Güncel Yaklaşımlar*, (1. Baskı), Umuttepe Yayınları, Kocaeli 2010.
- Manisalı Darman, Güler, *Kurumsal Yönetimde Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik*, TÜRMOB Yayınları-394, Ankara.
- Moeller, Robert R., *Sarbanes-Oxley Internal Control*, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey 2008.
- O’Leary, Conor, Iselin, Errol, Sharma, Divesh, “The Relative Effects of Elements of Internal Control on Auditors’ Evaluations of Internal Control”, *Pacific Accounting*
- Özbek, Çetin, *İç Denetim-Kurumsal Yönetim-Risk Yönetimi- İç Kontrol*, Cilt: 1, Türkiye İç Denetim Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2012.

- Özeren, Baran, *INTOSAI: Kamu Kesimi İç Kontrol Standartları Rehberi*, Sayıştay Araştırma/ İnceleme/Çeviri Dizisi, Sayıştay Yayın İşleri Müdürlüğü, Temmuz 2006.
- Pricewaterhouse Türkiye, *Genel Hatlarıyla Sarbanes-Oxley Kanunu ve Türkiye'de Faaliyet Gösteren Şirketlere Etkisi*, 22 Aralık 2004.
- Saltık, Nihal, *İç Kontrol Standartları*, Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü İç Kontrol Merkezi Uyumlaştırma Dairesi Uzman Raporu, Ankara 2007.
- Toraman, Cengiz, “Gelişen Bilgi Teknolojilerinin Denetime Etkisi”, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 61, Ekim, Kasım, Aralık, 2002,1-9.
- Türedi, Hasan, “Türk Kamu Mali Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması: İç Kontrol”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16, Temmuz 2011, 99-127.
- Ural, Şenol, *İç Kontrol Sistemi ve Değerlemesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995.
- Uyar, Süleyman, “UFRS Uygulamalarında İç Kontrol Sisteminin Etkisi ve Önemi”, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(2), 2010, 37-60.
- Uzay, Şaban, *İşletmelerde İç Kontrol Sistemini İncelemenin Bağımsız Dış Denetim Karar Sürecindeki Yeri ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma*, Sermaye Piyasası Yayın Kurulu, Yayın No:132, Ankara 1999.
- Whittington, O. Ray, Pany, Kurt, *Principles of Auditing And Other Assurance Services*, (15. Baskı), McGraw-Hill/Irwin America, New York 2006.
- Yavuz, Salih Tanju, “İç Kontrol Fonksiyonunun Bileşenleri, İç Kontrol Merkezi Teftiş 'ten (İç Denetim 'den) Farklı Bir Mekanizma Mıdır?”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 42, 2002, 39-56.
- Yılmaz, Ö. Faik, Sırmabıyık, Murat, *Ticaret ve Sanayi İşletmelerinde İç Kontrol Sistemleri Sunumu*, Türkiye İç Denetim Enstitüsü Derneği, İstanbul 2001.
- Yurtsever, Gürdoğan, “Türk Bankacılığının Kontrol ve Denetim Yapısı İçinde İç Kontrol Merkezlerinin Yeri”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Sayı: 33, Kasım-Aralık 2003, 1-23.

İNTERNET KAYNAKLARI

- Can Topçu, *Bağımsız Denetim Riski ve Önemlilik*, Erişim Tarihi: 02.Nisan 2013, http://cantopcu.com/2011/10/bagimsiz-denetim-riski-ve-onemlilik/?wmp_switcher=mobile
- Comptroller of the Currency Administrator of National Banks, *Internal Control – Comptroller’s Handbook*, Erişim Tarihi: 11 Mart 2013, <http://www.occ.gov/publications/publications-by-type/comptrollers-handbook/intentrl.pdf>
- COSO, *Internal Control-Integrated Framework, Executive Summary*, U.S.A. 1992, Erişim Tarihi: 19 Mart 2013, http://www.coso.org/publications/executive_summary_integrated_framework.htm.
- Denetim Riskleri, SMMM Staja Başlama Muhasebe Denetimi Ders Notu*, Erişim Tarihi: 02 Nisan 2013, <http://www.smmmdershanesi.com/denetim-riskleri.html>
- Impact of SAS 112 on Governmental Financial Audits*, Erişim Tarihi: 10 Ocak 2013, <http://www.aicpa.org/InterestAreas/GovernmentalAuditQuality/Resources/Pages/Impacs/Impacs>
- İşletmelerde İç Kontrol Sistemi İle İç Denetim Arasındaki İlişki*, Erişim Tarihi: 01 Ocak 2013, <http://www.tapudanismani.com/isletmelrdeickveicde.htm>
- Yöneticiler ve İç Denetçiler için Temel İç Kontrol Bilgileri*, Erişim Tarihi: 01 Ocak 2013, http://www.bertankaya.net/index.php?option=com_content&task=view&id=84&Itemid=25
- Standards For Internal Control in the Federal Government*, United States General Accounting Office, November 1999, Erişim Tarihi: 12 Mart 2013, <http://www.gao.gov/special.pubs/ai00021p.pdf>
- TÜRMOB, *Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Sınavları Muhasebe Denetimi*, Erişim Tarihi: 04 Nisan 2013, http://www.tesmer.org.tr/sorular/data/smmm/2012/1/04/smmm_2012_1_04.pdf
- Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler İle İlişkisi*, Türkiye Bankalar Birliği, Temmuz 2000, Erişim Tarihi: 6 Nisan 2013, www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/internal_audit.doc

- Evren Güncel Ermisket, *Denetim Türleri ve Teknikleri- Sistem Denetimi*, Erişim Tarihi: 11 Nisan 2012, icdenetim.sanayi.gov.tr/Files/.../sistem-denetimi-04102012162718.pp
- Sumru Tümer, *İç Kontrol Ortamının Oluşturulması Eğitimi*, Mart 2009, Erişim Tarihi: 19 Mart 2013, http://www.enerji.gov.tr/tr/Etkinlikler/Etk2_IcKontrolSemineri/Dosya/SUMRU_TUMER_ICKONTROL.pdf
- About The Institute of Internal Control*, Erişim Tarihi: 08 Ocak 2013, <https://na.theiia.org/about-us/Pages/About-The-Institute-of-Internal-Auditors.aspx>
- Çavuş, Bülent, *İç Kontrol Sistemi*, Erişim Tarihi: 03 Ocak 2013, <http://www.belgeler.com/blg/640/kontrol-sistemi>.
- About the AICPA*, Erişim Tarihi: 10 Ocak 2013, <http://www.aicpa.org/About/Pages/About.aspx>
- About IFAC*, Erişim Tarihi: 12 Ocak 2013, <http://www.ifac.org/about-ifac>
- Erkan Karaarslan, *İç Kontrol*, Erişim Tarihi: 14 Ocak 2013, <http://www.erkankaraarslan.org/ic-kontrol/>
- Turnbull Report*, 2005, Erişim Tarihi: 15 Ocak 2013, http://www.ecgi.org/codes/documents/frc_ic.pdf
- About INTOSAI*, Erişim Tarihi: 16 Ocak 2013, <http://www.intosai.org/about-us.html>
- About GAO*, Erişim Tarihi: 17 Ocak 2013, <http://www.gao.gov/about/index.html>
- İç Kontrol Sisteminin Unsurları*, Erişim Tarihi: 04 Mart 2013, <http://muhasebedersleri.com/muhasebe-denetimi/ic-kontrol-sistemi-unsurlari.html>
- Better Practice Guide*, Erişim Tarihi: 12 Mart 2013, <http://www.anao.gov.au/Publications/Better-Practice-Guides>.
- Institute of Internal Auditors*, Erişim Tarihi: 5 Nisan 2013, www.theiia.org

KANUNLAR

- 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 24.12.2003 tarihi ve 25326 sayılı resmi gazete. Madde 55-62.
- Aracı Kurumlarda Uygulanacak İç Denetim Sistemine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ, Sermaye Piyasası Kurulu, 14 Temmuz 2003 Tarihli ve 25168 Sayılı Resmi Gazete.

EKLER

Ek 1. ANKET FORMU

Değerli yönetici,

İç kontrol birimi yöneticisi tarafından doldurulması istenen bu anket formu, danışmanı olduğum Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında yüksek lisans yapmakta olan öğrencim Arş. Gör. Ersin KURNAZ'ın "*İç Kontrol Sistemi ve Türkiye'deki Factoring Şirketlerinin İç Kontrol Sistemlerin de Etkinlik Araştırması*" başlıklı çalışmasının uygulaması ile ilgili olup, factoring şirketleri iç kontrol birimlerinin iç kontrole ilişkin algıları ile iç kontrol sistemine ilişkin mevcut durumunun belirlenmesini amaçlamaktadır. Ankette şirket adı istenmektedir, fakat şirket adı çalışmada kullanılmayacak olup, anketlerin geri dönüşünün takip edilmesi amacıyla sorulmuştur. Anketlerden elde edilecek bilgiler bu alandaki çalışmalara ışık tutacak ve gizli kalacaktır. Sorulara vereceğiniz cevapların objektif ve doğru olması araştırma sonucunun gerçekçi olmasını sağlayacaktır. Gösterdiğiniz ilgiden dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Bekir ELMAS (Danışman), Atatürk Üni. İ.İ.B.F. İşletme Bölümü

Arş. Gör. Ersin KURNAZ, Atatürk Üni. İ.İ.B.F. İşletme Bölümü

1. Bölüm

Demografik Bilgiler

Şirketinizin adı:

İç kontrol biriminde çalışan sayısı: () 1- 3 kişi () 4 ve üzeri

Şirketiniz kaç yıldır bu sektörde faaliyet gösteriyor: ()10 yıldan az () 10-20 yıl () 20 yıldan fazla

2. Bölüm

NO	İç kontrol birimi yöneticilerinin iç kontrol sisteminin önemine yönelik algısını tespit üzere 5’li likert ölçeğine göre hazırlanan 14 ifadeden oluşmuştur.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.	Şirketimizin bünyesinde kurumsal yapıya uygun iç kontrol biriminin oluşturulması önemlidir.					
2.	Birimimizde çalışanların yaptığı işlerin etkili ve sürekli biçimde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin sistemli olarak analizinin yapılması önemlidir.					
3.	Birimimizin faaliyetlerine ilişkin genel görev tanımlarının yapılması önemlidir.					
4.	Birimimizde yetki ve sorumlulukların yazılı olarak belirtilmesi önemlidir.					
5.	Birimimizde personelin yeterliliği ve performansının bağlı olduğu yönetici tarafından belirli aralıklarla değerlendirilmesi ve değerlendirme sonucunun personelle paylaşılması önemlidir.					
6.	Birimimizin amaç ve hedeflerine yönelik risklerin belirlenmesi önemlidir.					
7.	Birimimizde gerçekleştirilen her bir faaliyette karşılaşılabilecek riskler için, uygun risk yönetim modelleri belirlenmesi önemlidir.					
8.	Birimimizdeki her faaliyet, mali karar ve işlemin onaylanması, kaydedilmesi ve kontrolü gibi görevler farklı kişilere verilmesi önemlidir.					
9.	Birimimizde gerçekleştirilen faaliyetlere ilişkin temel süreçlerin belirlenmesi ve süreçlerin tanımlanması önemlidir.					
10.	Birimimizde gerçekleştirilen işlem ve faaliyetlere yönelik bilgi sistemlerinin kurulması önemlidir.					
11.	Birimimize gelen ve giden evrakların zamanında kaydedilmesi önemlidir.					
12.	Birimimizin hangi yönetim kurulu üyesine bağlı olacağı organizasyon şemasında gösterilmesi önemlidir.					
13.	Birimimiz çalışanlarının görevlerini bağımsız bir şekilde ifa etmesi için yönetim kurulunun gerekli tüm tedbirleri alması önemlidir.					
14.	Birimimizde denetim otoriteleri tarafından tespit edilen hususlara ilişkin önerilerin takibi ve kontrolü önemlidir.					

3. Bölüm

NO	Üçüncü bölümü anketin ikinci bölümünde yer alan algı sorularının mevcut uygulamalara göre uyarlanması ile oluşturulan 3'lü likert ölçeğine göre hazırlanan 14 ifade oluşturmaktadır.	Hayır	Kısmen	Evet
1.	Şirketimizin bünyesinde kurumsal yapıya uygun iç kontrol birimi oluşturulmuştur.			
2.	Birimimizde çalışanların yaptığı işlerin etkili ve sürekli biçimde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin sistemli olarak analizi yapılmaktadır.			
3.	Birimimizin faaliyetlerine ilişkin genel görev tanımları yapılmıştır.			
4.	Birimimizde yetki ve sorumluluklar yazılı olarak belirtilmiştir.			
5.	Birimimizde personelin yeterliliği ve performansı bağlı olduğu yönetici tarafından belirli aralıklarla değerlendirilmekte ve değerlendirme sonucu personelle paylaşılmaktadır.			
6.	Birimimizin amaç ve hedeflerine yönelik riskler belirlenmiştir.			
7.	Birimimizde gerçekleştirilen her bir faaliyette karşılaşılabilecek riskler için, uygun risk yönetim modelleri belirlenmiştir.			
8.	Birimimizdeki her faaliyet, mali karar ve işlemin onaylanması, kaydedilmesi ve kontrolü gibi görevler farklı kişilere verilmiştir.			
9.	Birimimizde gerçekleştirilen faaliyetlere ilişkin temel süreçlerin belirlenmesi ve süreçlerin tanımlanması gerçekleştirilmiştir.			
10.	Birimimizde gerçekleştirilen işlem ve faaliyetlere yönelik bilgi sistemleri kurulmuştur.			
11.	Birimimize gelen ve giden evrakların zamanında kaydedilmektedir.			
12.	Birimimizin hangi yönetim kurulu üyesine bağlı olacağı organizasyon şemasında gösterilmiştir.			
13.	Birimimiz çalışanlarının görevlerini bağımsız bir şekilde ifa etmesi için yönetim kurulu gerekli tüm tedbirleri almıştır.			
14.	Birimimizde denetim otoriteleri tarafından tespit edilen hususlara ilişkin önerilerin takibi ve kontrolü yapılmaktadır.			

4. Bölüm

NO	Dördüncü bölümün ise, iç kontrol birimlerinin iç kontrole yönelik uygulamalarını tespit etmek amacıyla oluşturulan 3'lü likert ölçeğine göre hazırlanan 14 soru bulunmaktadır.	Hayır	Kısmen	Evet
1.	İşletmeniz de tüm maddi varlıkların envanterleri çıkarılıp değerlendirilmekte midir?			
2.	Şirkete ait nakit para, menkul kıymet gibi finansal varlıkların kullanımına ve saklanmasına yönelik yazılı kurallar var mı?			
3.	Şirketiniz tarafından müşterileriniz mali durum analizleri düzenli olarak yapılıyor mu?			
4.	Müşterilerin itibarı ve işlem geçmişleri düzenli olarak kontrol ediliyor mu?			
5.	Sözleşmedeki limit, borçlu, kefil imzaları, kimlik ve adres bilgileri kontrolleri yapılıyor mu?			
6.	Riskli ve yüksek limitli firmalar için uygulanan yenileme çalışmaları sizde de düzenli olarak yapılıyor mu?			
7.	Temlik alınan faturaların gerçekliğine ilişkin gerekli istihbarat ve araştırma yapılıyor mu?			
8.	Faturanın okunaklı olması ve tahrifata uğramamış olması gibi kontroller yapılıyor mu?			
9.	Fatura üzerindeki etiket tarihi ve şirket yetkililerince imzalanmış olması kontrolü yapılıyor mu?			
10.	Belli bir miktarı aşan işlemlerde temlik alınan faturalara ilişkin sevk irsaliyesi, satış sözleşmesi gibi belgelerin fotokopisinin alınıp alınmadığı kontrolü yapılıyor mu?			
11.	Fatura-çek tutarları eşleştirme kontrolleri yapılıyor mu?			
12.	Temlik alınan faturaların, teminatına kabul edilen çek senet bilgilerinin bulunduğu alacak bildirim formunun alınması ve müşteri imzalarının imza sirkülerine uygunluğu kontrolü yapılıyor mu?			
13.	Gerektiğinde fatura borçlusu ve çek veya senet keşidecisine(çek veya poliçe düzenleyen) de başvurularak borcun teyidi yapılıyor mu?			
14.	Alınan çeklerin Türk Ticaret Kanununda belirtilen şekil şartlarına uygunluğu kontrolü yapılıyor mu?			

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ersin KURNAZ
Doğum Yeri ve Tarihi	Kelkit – 10.02.1985
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi/İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/İşletme Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Bayburt Üniversitesi
İletişim	
E-Posta Adresi	rsnpnr@gmail.com
Tarih	15.07.2013